

VURDERING AV STRUKTURDIFFERENSIERING OG TAK PÅ TILSKUDD OVER JORDBRUKSAVTALEN

Rapport fra partssammensatt arbeidsgruppe til
jordbruksoppgjøret 2023 – rapport levert 7.3.2023

Innhold

Innhold	1
Sammendrag	2
1 Innledning	8
1.1 Bakgrunn for arbeidet og mandat	8
1.2 Organisering av arbeidet	8
1.3 Tolkning av mandatet og avgrensning av arbeidet	9
2 De landbrukspolitiske målene og bruksstruktur	10
2.1 De landbrukspolitiske målene	10
2.2 Forholdet mellom variert bruksstruktur og de landbrukspolitiske målene	11
3 Strukturen i jordbruket	14
3.1 Grovfôr	15
3.2 Korn	18
3.3 Potet	20
3.4 Grønnsaker	23
3.5 Fukt	25
3.6 Bær m.m.	27
3.7 Leiejord	30
3.8 Husdyrproduksjon	31
4 Forhold som påvirker struktur og strukturutviklingen i jordbruket	35
4.1 Naturgitte forutsetninger	35
4.2 Økonomisk vekst og konkurranse fra andre sektorer	36
4.3 Teknologi	37
4.4 Driftsøkonomi	37
4.5 Marked	44
4.6 Landbrukspolitiske virkemidler	47
5 Tilskuddsordninger over jordbruksavtalen med struktur differensiering	50
5.1 Formålet med differensierte tilskudd	50
5.2 Ulike former for struktur differensiering	50
5.3 Hvilke produksjoner har struktur differensiering i tilskuddene?	51
5.4 Ordninger med struktur differensiering	51
5.5 Tidligere struktur differensiering på arealtilskudd og utvikling i bunnfradraget og husdyrtilskuddets maksimalbeløp	52
6 Struktur differensiering og tilskudsregelverk	55
6.1 Krav om disponering og aktiv drift	55
6.2 Driftsfellesskapsbestemmelsen	56
6.3 Driftssamarbeid og grensedragning mellom virksomheter som samarbeider	57
7 Vurdering av tiltak	60
7.1 Endringer i eksisterende tilskuddsordninger	60
7.2 Nye tilskuddsordninger	66
7.3 Regulative virkemidler	68
7.4 Faktiske struktur kostnader og struktur differensierte tilskudd	70
7.5 Måloppnåelse	70
7.6 Potensielle konsekvenser for notifisering av tilskudd til WTO	71
7.7 Uønsket tilskuddstilpasning ved eventuell struktur differensiering av arealtilskudd	71
7.8 Økonomiske og administrative konsekvenser	73
8 Referanser	75
Vedlegg 1	76

Sammendrag

Oppdrag og organisering

I regjeringens politiske plattform heter det at regjeringen vil: *Innføre tak på tilskot i all produksjon*. For mange ordninger er det allerede ulike varianter av tak på tilskuddene, mens det for andre ordninger ikke er tak. I jordbruksoppgjøret 2022 ble partene enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skulle gjøre en samlet vurdering av struktur differensiering og tak på tilskudd over jordbruksavtalen. Utredningen skal blant annet inneholde en samlet vurdering av innretning av struktur og differensiering av virkemiddelbruken, herunder mål oppnåelse, kontroll og forvaltning. Arbeidsgruppen har bestått av avtalepartene og vært ledet av Landbruks- og matdepartementet. Landbruksdirektoratet har vært sekretariat for utredningen.

Arbeidsgruppa oppfatter at vurderingen av «tak på tilskudd» iht. mandatet primært gjelder planteproduksjon, siden det allerede er tak og annen struktur differensiering på tilskudd i husdyrproduksjon. Arbeidsgruppa har derfor avgrenset vurderingen av innføring av struktur differensiering/ tak på tilskudd til virkemidler rettet mot planteproduksjon.

De landbrukspolitiske målene og bruksstruktur

Det er fire hovedmål for landbruks- og matpolitikken:

- Matsikkerhet og beredskap
- Landbruk over hele landet
- Økt verdiskaping
- Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser

For hvert hovedmål er det flere delmål som bygger opp under hovedmålene. I tillegg de fire hovedmålene er det tre tverrgående mål, blant annet at man skal ha en effektiv landbruks- og matforvaltning.

Struktur differensiering av tilskudd et virkemiddel som skal bidra til en variert bruksstruktur. De struktur differensierte tilskuddene skal kompensere for skalaulempen, og dermed utjevne inntektsmulighetene mellom små og store bruk.

Det varierer i hvilken grad variert bruksstruktur er av relevans for de ulike landbrukspolitiske målene.

For målet om landbruk over hele landet er det viktig med et mangfoldig landbruk med en variert bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling, og det må legges til rette for bruk av jord- og beiteressursene. Et hovedtrekk er at det totale jordbruksarealet de siste ti årene har holdt seg stabilt nokså uavhengig av utviklingen som har vært i retning færre og større driftsenheter. Det er imidlertid forskjeller mellom regioner og vekstgrupper. Store landbruksmaskiner og transportavstander kan gjøre at de mindre, mer marginale arealene går ut av drift. For å ha landbruk i hele landet må det legges til rette for rekruttering i hele landet. En variert bruksstruktur kan være viktig i så måte, fordi det å ha et sterkt og godt produsentmiljø rundt seg gjør det mer attraktivt å jobbe i jordbruket. Et produsentmiljø gir muligheter for både planlagt samarbeid og samarbeid ved akutte behov.

Det er ingen entydig sammenheng mellom de øvrige landbrukspolitiske målene og en variert bruksstruktur, men på enkelte områder kan det likevel være at en variert bruksstruktur er av betydning for mål oppnåelsen, for eksempel for målet om et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser og for målet om matsikkerhet og beredskap.

Mens målene om matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser er mål som krever statlige overføringer og reguleringer for å nås, kan disse overføringene og reguleringene begrense mulighetene til økt verdiskaping, produktivitet og konkurransekraft.

Strukturen i jordbruket

I 2021 var det i alt 9,85 millioner dekar jordbruksareal i drift og det var 38 076 jordbruksbedrifter. Siden 2000 er jordbruksarealet redusert med 5,5 prosent, men siden 2013 har det totale jordbruksarealet i drift vært relativt uendret. Gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift økte fra 142 daa i 2000 til 258 daa i 2021.

Arealmålingene fra nytt digitalt kartverk i perioden 2005–2013 innebar en gjennomsnittlig reduksjon i arealet på ca. 3,3 prosent i de kommuner der kartverket ble tatt i bruk. Etter å ha justert tallene for jordbruksareal i drift i 2005, for å hensynta effekten av innføring av digitalt kartverk, ser man at jordbruksarealet har vært tilnærmet uendret fra 2005–2021. Strukturutviklingen har gått i samme retning gjennom hele perioden, med et økende snittareal per jordbruksbedrift. Imidlertid ser denne utviklingen ut til å ha vært sterkere i perioden 2005–2014, mens økningen ikke er like stor i perioden 2014–2021. Tilsvarende trend for strukturutviklingen ser man også dersom man ser på de enkelte vekstgruppene, med unntak for frukt hvor økningen har vært lik i første og siste halvdel av perioden.

Bruk av leiejord er utbredt i jordbruket. Ser man utviklingen over flere tiår, har omfanget økt, både andelen jordbruksbedrifter med leiejord og andelen leiejord totalt. Siden 2015 har andelen jordbruksbedrifter med jordleie ligget jevnt på 67 prosent, mens andelen leiejord har økt fra 44 til 47 prosent.

Forhold som påvirker struktur og strukturutviklingen i jordbruket

Strukturendringene i jordbruket er påvirket av et samspill mellom mange faktorer: Naturgitte forutsetninger, økonomisk vekst og økt alternativverdi av arbeid og kapital, teknologisk utvikling og økt produktivitet i jordbruket, markedsforhold og forbrukerpreferanser, politikk/utvikling på andre områder enn jordbruk, og landbrukspolitik i hovedsak som motkraft gjennom reguleringer og støtteordninger.

Naturgitte forhold der jordbruksproduksjonen skjer, gir betydelige føringer for valg av driftsomfang for den enkelte produsent. Klimaendringer vil ha betydning for utviklingen i jordbruket. Jordbruksarealenes arrondering har også betydning for strukturen i jordbruket. Store og sammenhengende arealer gjør det mindre arbeidskrevende å kjøre med store maskiner, og påvirker dermed driftsøkonomien til foretakene. Dårlig arrondert jordbruksareal, med små og spredte jordstykker, fører ofte til økte transportkostnader og økt tidsbruk hos bonden.

Norge har hatt tilnærmet kontinuerlig økonomisk vekst de siste 200 årene. Konkurransen om arbeidskraft og kapital fra annen virksomhet med bedre lønnsvekst (og ordnet arbeidstid), har vært en viktig driver for strukturutviklingen etter 2. verdenskrig. Økonomien i andre næringer og muligheten for å få arbeid i andre næringer er en utfordring for rekrutteringen til jordbruket, samtidig som det også kan være en forutsetning for å opprettholde driften. For bønder som ikke har overskuddsmaksimering som det viktigste målet for jordbruksdrifta, men hvor jordbruksdrift inngår som en komponent i maksimering av nytte, er det grunn til å tro at et begrenset driftsomfang ofte vil være det mest attraktive, og at det for slike vil være mindre interessant å utvide drifta.

Teknologiutvikling, med blant annet nye maskiner, traktorer, driftsbygninger og automatisering, har vært produktivitetfremmende og arbeidsbesparende. Både teknologisk utvikling og økonomisk tilpasning er årsaker til spesialisering og større enheter innenfor både husdyrhold og planteproduksjon. Noen faktorer trekker i retning av større bruk, mens andre trekker i motsatt retning.

Det er grunn til å tro at det innen visse grenser er stordriftsfordeler i flere typer produksjoner i jordbruket ved at faste kostnader og arbeidsforbruk per dyr/per daa reduseres med økende driftsomfang. Investeringer i produksjonsapparatet, for eksempel ny/modernisering av driftsbygning eller nye maskiner og ny teknologi kan gi en effektivisering av driften, og med det legge til rette for utvidelse av driftsomfanget. Utformingen av IBU-ordningen (investeringstilskudd) og prioriteringen av midlene påvirker også strukturutviklingen i jordbruket.

Det er vanskelig å finne gode data for hvordan produksjonskostnader varierer med driftsomfang, og det er stor spredning i dataene. Data fra referansebruksberegningene fra Budsjettnemnda for jordbruket viser at nivået på enhetskostnadene per melkeku er nokså likt mellom melkebruk med ulikt driftsomfang, trolig i

stor grad som følge av større andel av eldre båsfjøs blant de mindre brukene og større andel nyere løsdriftsfjøs blant de større brukene. Arbeidsforbruket er vesentlig høyere på melkebruk med lite driftsomsfang. For sauebruk er det noe høyere enhetskostnader per sau for små bruk enn store bruk. Arbeidsforbruket per sau er også høyere blant de små brukene enn de større. For referansebrukene med korn er enhetskostnadene per dekar nokså like for bruk av ulikt driftsomsfang. Det er heller ikke stor forskjell mellom bruk av ulik størrelse når det kommer til arbeidsforbruk per dekar. Data fra driftsgranskingene for 2019-2021 for totale kostnader (ekskl. arbeid) per enhet og av arbeidsforbruk per enhet viser stor spredning, særlig i det nedre området for driftsomsfang. Dette gjelder både for melkebruk, sauebruk og kornbruk.

Markedet og markedsutviklingen er en av de viktigste driverne for utviklingen i jordbruket. Over tid må produksjonen tilpasses bl.a. endringer i forbruksmønster og konkurranseforhold lenger ut i verdikjeden. Forbrukerpreferanser påvirker etterspørselen direkte. Man har også sett at markedssignaler, interesseorganisasjoner, fagmiljøer og markedsaktører påvirker regelverksutviklingen, som igjen påvirker jordbruket. Økt konkurranse i råvaremarkedet om å sikre seg volumsterke produsenter gi kvantumsrabatter eller kvantumstillegg, må antas å ha virket strukturdrivende. De siste årene har det vært en økning i salget av lokal- og kortreist mat, som kan virke i motsatt retning.

I de fleste sektorene i jordbruket er det en markedsregulator som har mottakplikt, forsyningsplikt og informasjonsplikt. Mottakplikten kan være en faktor som bremser strukturutviklingen, da enhver produsent, uavhengig av om den er liten eller stor og hvor i landet den befinner seg, kan få levert det den har produsert. Det varierer mellom de ulike produksjonene hvor mye av inntekten som hentes fra markedet kontra tilskudd. Innen de fleste planteproduksjoner og innen svin- og fjørfeproduksjonen hentes en adskillig større del av inntekten fra markedet enn innen de grovførbaserte husdyrproduksjonene.

I grøntproduksjonen er det ikke en markedsregulator med mottakplikt. Det innebærer at man selv må sørge for avsetning av egen produksjon. I de fleste tilfeller gjøres dette gjennom kontrakter via en produsentforening mot detaljist/industri. Risikoen ved å produsere uten en produksjonskontrakt er så stor, at det i begrenset grad gjøres. Disse kontraktene blir følgelig svært styrende for strukturen og geografien i grøntproduksjonen. Grøntproduksjonen er ofte kapital- og/eller arbeidskraftintensiv med betydelige stordriftsfordeler som trekker i retning av større enheter. På den andre siden kan tilgangen på kapital og/eller arbeidskraft ofte være en begrensning for strukturutviklingen.

Jordbruksavtalen har en rekke økonomiske virkemidler som utgjør en viktig del av inntektsmulighetene i jordbruket, og som dermed påvirker strukturutviklingen. For 2023 utgjør midlene på kap. 1150 («Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.») over statsbudsjettet omtrent 24,1 milliarder kroner. Tilskuddene utgjør i størrelsesorden 39 pst av bruttoinntektene i næringen i 2023, men andelen varierer avhengig av type produksjon. Innen de grovførbaserte husdyrproduksjonene utgjør tilskuddene en vesentlig større andel av den samlede inntekten enn for de kraftførbaserte produksjonene, og for sau og geit en del høyere enn for melkeku. Innen planteproduksjonen er det også forskjeller, hvor tilskuddene utgjør en høyere andel av den samlede inntekten for produsenter av frukt og bær enn produsenter av poteter og grønnsaker og til dels korn. Innen kornproduksjonen er det i tillegg målpris som avtales i jordbruksavtalen. Siden en rekke av tilskuddene er differensiert ut ifra distrikt og struktur, vil andelen variere mellom bruk avhengig av hvor i landet de holder til og bruksstørrelse.

Det skattemessige jordbruksfradraget har en profil som stimulerer i retning av flere driftsenheter heller enn å samle produksjon i færre større driftsenheter.

Også regelverk kan på ulike måter ha påvirkning på strukturen i jordbruket. For eksempel er Eiendomslovgivningen for landbruket, herunder odelsloven, konsesjonsloven og jordloven av betydning for utviklingen av den eiendoms- og bruksstrukturen vi har i dag. Innen husdyrproduksjonen er det flere regelverk, som melkevotordningen og husdyrkonsesjonsordningen, som påvirker strukturen ved at de setter grenser for hvor stor produksjonen i det enkelte foretak kan være. Også kommende regelverk, som for eksempel løsdriftskravet, plantevernmiddeiregelverk og endringer i utslippsreguleringer, kan påvirke strukturen.

Tilskuddsordninger over jordbruksavtalen med strukturdifferensiering

For å bidra til produksjon, inntektsutjevning og landbruk over hele landet, er flere av de økonomisk viktige tilskuddsordningene differensiert geografisk, etter bruksstørrelse, eller begge deler. Differensieringen skal utjevne forskjeller i produksjonsbetingelser, og dermed også i inntektsmuligheter. Det er særlig strukturdifferensierte tilskuddsordninger som har som formål å utjevne inntektsmulighetene mellom små og store bruk, men også distriktdifferensierte tilskudd har noe av den samme virkningen, siden andelen små bruk er større i flere av de distriktssonene som har høyest sats.

Det er en rekke ulike måter tilskudd kan ha strukturdifferensiering eller strukturprofil. Den klassiske formen for strukturdifferensiering er «trappetrinn-satser», hvor det gis en høyere sats for de første dyrene. Det gjør at små bruk mottar mer tilskudd per dyr enn større bruk. Toppavgrensning av tilskudd er en enkel form for strukturdifferensiering, ved at det kun gis tilskudd opp til et visst beløp. Begrunnelsen for toppavgrensning kan være knyttet til legitimitet og at man ikke ønsker å støtte et og samme bruk med mer enn en viss sum. På samme måte som det kan være toppavgrensninger, kan det også gjøres bunnavgrensninger. Dette gjøres gjerne for å avgrense mot mer hobbypreget produksjon, produksjon som er så liten at den ikke regnes som å ha næringsmessig preg. Siden bunnfradraget er et fast kronebeløp, får små bruk trukket en større andel av tilskuddet enn store bruk.

I produksjonstilskuddsordningen er det strukturdifferensiering på mange av tilskuddene som gis til husdyrproduksjonene. Tilskuddene for planteproduksjonene er ikke strukturdifferensiert, bortsett fra distriktstilskudd for tomat, slangeagurk og salat. Indirekte er det også en slags strukturdifferensiering i arealtilskudd for grovfôrproduksjon ved at antall dyr og mengde solgt grovfôr begrenser hvor stort grovfôrareal det gis tilskudd for. Det er også noen andre tilskuddsordninger over jordbruksavtalen som kan sies å ha strukturdifferensiering, som er ordninger rettet mot både husdyrprodusenter og planteprodusenter. Dette gjelder tilskudd ved produksjonssvikt, samt flere av velferdsordningene og investeringstilskuddene.

Med strukturdifferensierte tilskuddsordninger gis foretak med lite driftsomfang mer tilskudd per tilskuddsenhet (for eksempel per dyr) enn foretak med stort driftsomfang. En utfordring med dette er at enkelte foretak kan opprette driftsmessige konstellasjoner som skaper inntrykk av at de ulike foretakene drives separat, mens de i realiteten drives som én virksomhet. Dette kan gjøres på flere måter, i hovedsak ved å skille ut foretak som søker om eget tilskudd, eller ved å samarbeide så nært med andre foretak at tidligere reelle skiller viskes ut. Forutsetningen for å kunne ha en strukturprofil i tilskuddsordningene er at man har regelverk som sikrer at denne bare kompenserer for reelle skalaulempen. I produksjons- og avløsertilskuddsregelverket skal driftsfellesskapsbestemmelsen ivareta dette. I tillegg er det et grunnleggende vilkår for tilskudd at foretaket disponerer og driver aktivt det arealet det gis tilskudd for. For foretak som er i driftsfellesskap skal utmålingen av tilskuddet gjøres samlet for den eller de produksjonene driftsfellesskapet gjelder.

Vurdering av tiltak

Det finnes flere tiltak som kan være aktuelle for å hensynta at mindre bruk har større enhetskostnader eller smådriftsulempen, eller at store bruk har stordriftsfordeler.

Det er ulike måter en kan ha strukturdifferensiering eller strukturprofil på arealtilskudd. Med trappetrinnsatser kan det gis en høyere tilskuddssats for de første dekarne. Med en toppavgrensning, et tak på tilskuddet, gis det kun tilskudd opp til et visst beløp. Dersom endringen skjer innenfor gjeldende ramme, vil dette gi en omfordeling av tilskudd, hvor bruk med store arealer vil motta mindre tilskudd enn de gjør i dag, mens foretak med lite areal vil motta mer tilskudd enn de gjør i dag. På samme måte vil også innføring av maksimalbeløp bety at de aller største foretakene mottar mindre tilskudd enn de har gjort tidligere. En strukturdifferensiering av arealtilskudd vil bidra til inntektsomfordeling og -utjevning fra større til mindre foretak innen samme produksjon. En innretning med trappetrinnsatser der det første intervallet settes lavt (altså gjelder ganske få dekar) og hvor det er stor forskjell i satsene mellom intervallene, vil ha en sterkere grad av inntektsomfordeling og -utjevning enn en variant der det første intervallet settes høyt, eller en variant med et høyt maksimalbeløp. Et maksimalbeløp for arealtilskudd vil slå inn ved et lavere driftsomfang i områdene med høye tilskuddssatser enn i områder med lavere satser. Det kan ha som

konsekvens at insentivet gjennom arealtilskuddet til å holde areal i drift blir mindre i de områdene der man har minst kamp om arealene og høyest tilskuddssatser. Innføring av struktur differensiering av arealtilskudd vil kunne øke risikoen for at noen arealer går ut av drift. Når noe av tilskuddet forsvinner, synker også det økonomiske insentivet til å drive arealet, og det er mulig at noen arealer blir så lite ønskelige å drive at de går ut av drift, særlig dersom taket settes lavt. Struktur differensiering av arealtilskudd kan også gi insentiver for å splitte opp foretak pro forma, for å motta mer tilskudd enn om alt arealet føres opp på samme søknad. Dette kan svekke tilskuddsordningens legitimitet og vil gi større kontrollutfordringer og medføre økte forvaltningskostnader.

Et driftsvansketilskudd kan også være et aktuelt tilskudd dersom formålet er å gi mer tilskudd til de foretak som har ekstra kostnader fordi de har tungdrevne arealer. Dette trenger imidlertid ikke å ha noen sammenheng med hvorvidt foretaket er lite eller stort, det kan være foretak med lite areal, men der arealet er mer lettrevet, og det kan være foretak med stort areal som består av mange små, tungdrevne teiger. Driftsvansketilskudd har vært utredet flere ganger tidligere, senest av en partssammensatt arbeidsgruppe til jordbruksoppkjøret 2018. Tidligere utredninger har vist at det er usikkert hva den samlede mål oppnåelsen med et driftsvansketilskudd vil være. Samtidig er det klart at det vil være krevende å forvalte og vil gi økte forvaltningskostnader. Et eventuelt driftsvansketilskudd vil måtte utredes nærmere, både med tanke på utforming og hva det innebærer av utviklingskostnader.

En form for grunntilskudd eller beredskapstilskudd per landbruksforetak vil kunne brukes for å kompensere for at små foretak har større enhetskostnader, og på den måten bidra til en variert bruksstruktur og landbruk over hele landet. Det vil være legitimerings-, avgrensings- og forklaringsproblemer knyttet til en slik ordning. Dette vil være et tilskudd med sterk strukturprofil, og på samme måte som trappetrinnsatser og toppavgrensing vil det være sterke insentiver for å splitte opp driften i flere enheter for å oppnå flere tilskudd. På samme måte vil et slikt tilskudd kunne gi en stor økning i saker som utfordrer grensen mot mer hobbypreget produksjon. Det vil måtte utredes nærmere hvordan en slik tilskuddsordning skulle utformes, herunder hvilke kriterier som skal legges til grunn.

En eventuell struktur differensiering av tilskudd innen grøntproduksjonen vil ha begrenset virkning på struktur utviklingen innen grøntproduksjonen. Hvis det er ønskelig å regulere hvor stor hver enkelt grøntprodusent kan være, kan et virkemiddel være å innføre en konsesjonsordning for grøntproduksjon, tilsvarende som for svin og fjørfe. Det ville da blitt satt grenser for hvor mange dekar grøntareal en enkelt produsent kan drive. Dette vil være et hinder for at den enkelte produsent kan drive på en mest mulig effektiv og hensiktsmessig måte på grunnlag av de arealer og driftsapparat den har tilgjengelig eller kan få tilgang på i framtiden. Det er usikkert hvordan en konsesjonsordning vil påvirke den samlede produksjonen. Men dersom en slik ordning vil kreve flere produsenter for å opprettholde dagens produksjon, er det usikkert om det finnes tilstrekkelig med produsenter som har ønske og kunnskap til å drive innenfor de ulike kulturrene. Med utgangspunkt i en slik antagelse kan en konsesjonsordning medføre risiko for reduksjon i grøntproduksjonen og gi en svekket selvforsyningsgrad. Å innføre en konsesjonsordning innen grøntproduksjonen ville også kreve stor offentlig ressursbruk knyttet til å forvalte og kontrollere ordningen. Det vil også være betydelige kontrollutfordringer knyttet til driftsfellesskapsaker. Å vurdere en konsesjonsordning for grøntproduksjon er ikke innenfor arbeidsgruppas mandat, og arbeidsgruppen har derfor ikke vurdert dette tiltaket nærmere.

Alle tiltakene har det til felles at de vil, dersom de blir innført, bidra til lavere produktivtetsvekst, høyere kostnader og lavere lønnsomhet i jordbruket enn uten slike tiltak. Økte kostnader for næringen og forvaltningen må avveies mot muligheten for finansiering (fra markedsinntekter og/eller statsbudsjettet) og ev. økt mål oppnåelse. Arbeidsgruppen kan ikke se at de ulike tiltakene vil gi muligheter for høyere inntekter fra markedet. En mulig konsekvens av å innføre struktur differensiering av arealtilskudd er at det vil kunne øke risikoen for at noen arealer går ut av drift, fordi de minst lønnsomme arealene ikke lenger drives hvis tilskuddene for dem reduseres eller faller bort. I områder hvor det er mangel på tilgjengelig areal vil det kunne gjøre at det arealet de store brukene ikke lenger ønsker å drive, blir tilgjengelig for øvrige foretak og derfor likevel drives videre. Det er usikkert hvor stor effekt en struktur differensiering av arealtilskuddene vil ha. Fram til 2014 var arealtilskuddet struktur differensiert. Den gjennomsnittlige årlige økningen i gjennomsnittlig areal per bedrift var større i perioden med struktur differensiert arealtilskudd, enn i perioden etter. Det vil være en rekke bakenforliggende faktorer som påvirker utviklingen i perioden,

og man vet ikke hvordan utviklingen ville vært hvis man ikke fjernet strukturdifferensieringen i 2014. For alle de omtalte tiltakene er den samlede måloppnåelsen usikker.

Tiltakene vil også innebære økte kostnader for forvaltningen. En innføring av strukturprofil på tilskuddene som gis for planteproduksjon vil medføre flere driftsfellesskapssaker. Mange innen planteproduksjon vil kunne slå ut på flere av indikatorene for driftsfellesskap, med både felles arbeidsinnsats, felles driftsopplegg og relativ geografisk nærhet. Det vil bety at mange planteprodusenter vil havne i en gråsoner, og det vil være svært krevende både for foretakene selv og for forvaltningen å vurdere om de er i driftsfellesskap eller ikke. Driftsfellesskapssaker er kompliserte og ressurskrevende for forvaltningen. Trolig vil en del driftsfellesskapssaker ikke avdekkes, og dermed vil det være tilfeller hvor foretak mottar mer tilskudd enn de er berettiget. Dette vil svekke tilskuddsordningenes og jordbrukspolitikkenes legitimitet. Disse utfordringene må avveies opp mot måloppnåelsen ved å innføre strukturdifferensierte arealtilskudd.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for arbeidet og mandat

I jordbruksoppgjøret 2022 ble partene enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skulle vurdere strukturdifferensiering og tak på tilskudd over jordbruksavtalen. Mandatet for arbeidet framgår av Prop. 120 S (2021-2022):

«I regjeringens politiske plattform heter det at regjeringen vil: *Innføre tak på tilskot i all produksjon.* For mange ordninger er det allerede ulike varianter av tak på tilskuddene, mens det for andre ordninger ikke er tak. Partene er enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skal gjøre en samlet vurdering av strukturdifferensiering og tak på tilskudd over jordbruksavtalen. Mandatet skal blant annet omfatte:

- En samlet vurdering av innretning av struktur og differensiering av virkemiddelbruken.
- Hvordan innretningen av virkemiddelbruken, herunder tak på tilskudd, best kan bidra til å nå målene for jordbrukspolitikken, med lavest mulige samfunnsøkonomiske kostnader.
- Vurderinger av sammenhengen mellom faktiske strukturkostnader og strukturdifferensierte tilskudd.
- Vurderinger av driftssamarbeid og hvordan grensene skal trekkes mellom virksomheter som samarbeider.
- Vurdere hvordan virkemidlene legger til rette for eller hindrer fleksibilitet og samarbeid.
- Vurdere hvordan man kan unngå uønsket tilskuddstilpasning.
- Utrede systemkrav og forvaltningsmessige konsekvenser av nye tilskuddstak og differensierte satser på tilskuddene.
- Vurdere tak og struktur opp mot krav til notifikasjon til WTO.

Arbeidsgruppen består av avtalepartene og ledes av Landbruks- og matdepartementet.»

1.2 Organisering av arbeidet

Arbeidet har vært ledet av en partssammensatt arbeidsgruppe som har bestått av representanter fra Landbruks- og matdepartementet (leder), Klima- og miljødepartementet, Finansdepartementet, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Arbeidsgruppa har hatt følgende sammensetning:

Medlem

Jakob Simonhjell (leder)
Siri Voll Dombu
Per Arne Skjeflo
Nora Vågnes Traaholt
Erling Aas-Eng
Sigrun Pettersborg
Kjell Erik Brandstadmoen
Vilde Haarsaker

Organisasjon

Landbruks- og matdepartementet
Landbruks- og matdepartementet
Finansdepartementet
Klima- og miljødepartementet
Norges Bondelag
Norges Bondelag
Norsk Bonde- og Småbrukarlag
Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Sekretariatet for utredningen har bestått av Jon Løyland og Grete Hage Hansen fra Landbruksdirektoratet.

Arbeidsgruppa v/LMD ba Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) på grunnlag av Driftsgranskinger i jord- og skogbruk om å belyse hvordan kostnader varierer med driftsomsfang for ulike produksjoner. Driftsgranskinger i jord- og skogbruk er et representativt utvalg på omtrent 900 gårder og er datagrunnlag for rapporten. Rapporten «Kostnader for bruk med ulikt driftsomsfang. En analyse av kostnader per dyr/dekar for bruk med ulik størrelse» er tilgjengelig på NIBIOs nettside, og figurer som viser noen av hovedpunktene fra notatet er tatt med inn i denne rapporten.

Norsk Landbruksrådgiving har også bidratt i arbeidet ved å holde presentasjon for arbeidsgruppa der de redegjorde om strukturdrivere og skalafordeler/ ulemper innen grøntproduksjon (inkl. potet) og kornproduksjon.

1.3 Tolkning av mandatet og avgrensing av arbeidet

Med strukturdifferensiering av tilskudd mener arbeidsgruppa at tilskuddssatsen er differensiert etter driftsomfang, for eksempel etter hvor mange dyr foretaket har, eller hvor stort areal foretaket driver. Strukturdifferensiering av tilskudd kan også være i form av maksimalbeløp (tak). Med geografisk differensiering av tilskudd mener arbeidsgruppa at tilskuddssatsen er differensiert etter hvor i landet produksjonen foregår.

Det framgår av oppdraget at arbeidsgruppa skal gjøre en samlet vurdering av strukturdifferensiering og tak på tilskudd over jordbruksavtalen. Innen husdyrproduksjon er det allerede en rekke tilskuddsordninger som har strukturdifferensiering/ tak på tilskudd. Innen planteproduksjon har det tidligere vært strukturdifferensiering av arealtilskuddet. Dette ble fjernet i jordbruksoppgjøret 2014, og siden har det ikke vært noen strukturdifferensiering av arealtilskuddet. Arbeidsgruppa tolker oppdraget til at spørsmålet om å «innføre tak på tilskudd» gjelder planteproduksjon, siden det allerede er tak på tilskudd og annen strukturdifferensiering på tilskudd som er rettet mot husdyrproduksjon. Arbeidsgruppa har derfor avgrenset vurderingen av innføring av strukturdifferensiering/tak på tilskudd til virkemidler rettet mot planteproduksjon. Imidlertid vil den eksisterende strukturdifferensiering og tak på tilskudd på tilskudd til husdyrproduksjon være en del av bildet når det gjøres en samlet vurdering av innretning av struktur og differensiering av virkemiddelbruken.

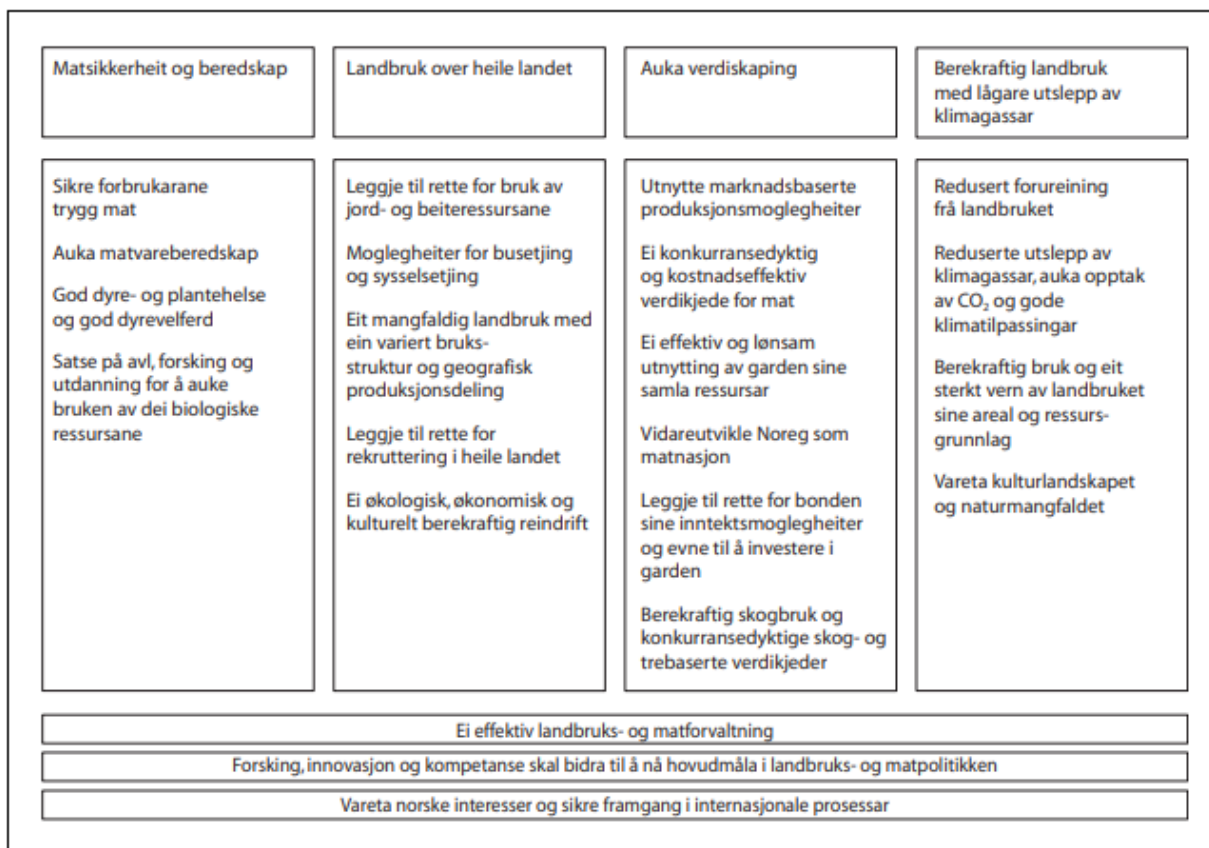
Jordbruksavtalen har en rekke ulike tilskuddsordninger. Arbeidsgruppa har valgt å fokusere sitt arbeid på produksjonstilskuddsordningen og da særlig areal- og kulturlandskapstilskuddet. Andre ordninger, som for eksempel velferdsordningene, regionale miljøtilskudd, tilskudd ved produksjonssvikt og investeringstilskudd er det ikke gjort noen videre vurdering av i dette arbeidet.

2 De landbrukspolitiske målene og bruksstruktur

2.1 De landbrukspolitiske målene

2.1.1 Stortingets mål

I Prop. 1 S (2022-2023) (Landbruks- og matdepartementet, 2022) er følgende figur satt opp for målstrukturen for Landbruks- og matdepartementet, altså de landbruks- og matpolitiske målene:

Figur 1 Målstrukturen for Landbruks- og matdepartementet (Landbruks- og matdepartementet, 2022)

Som det framgår av figur 1 over, er det fire hovedmål for landbruks- og matpolitikken:

- Matsikkerhet og beredskap
- Landbruk over hele landet
- Økt verdiskaping
- Berekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser

For hvert hovedmål er det flere delmål som bygger opp under hovedmålene. I de følgende avsnittene gjengis en kort beskrivelse av de ulike målene slik de er omtalt i Prop 1 S (2022-2023):

Under målet om **matsikkerhet og beredskap** ligger det at forbrukerne skal sikres trygg mat – all mat som omsettes i Norge skal være trygg. Økt matvareberedskap skal sikre befolkningen nok og trygg mat produsert på norske ressurser. God dyre- og plantehelse og god dyrevelferd er også viktig for matsikkerheten, det samme er avls- og foredlingsarbeid, forskning og utdanning.

For å ha **landbruk over hele landet** må det legges til rette for bruk av jord- og beiteressursene. Ressursene knyttet til landbrukseiendommene spiller en viktig rolle for sysselsetting og bosetting i store deler av landet. For å ha landbruk over hele landet er det viktig med et mangfoldig landbruk med en variert

bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling. Stabil rekruttering av kompetente næringsutøvere er også viktig for å nå målene i landbrukspolitikken, og rekrutteringen må skje i hele landet.

For **økt verdiskaping** må de markedsbaserte produksjonsmuligheter utnyttes, og verdikjeden for mat må være konkurransedyktig og kostnadseffektiv. Det er også et mål om en effektiv og lønnsom utnyttelse av gårdens samlede ressurser, og videreutvikling av Norge som matnasjon. Det skal legges til rette for bondens inntektsmuligheter og evne til å investere i gården.

Vi skal ha et **bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser**. Det innebærer blant annet at forurensingen fra landbruket skal reduseres, for eksempel gjennom redusert avrenning. Man skal også redusere utslippene av klimagasser, og øke opptaket av CO₂ og karbonlagring i skog og jord. Det skal også være bærekraftig bruk og et sterkt vern av landbruket sine areal- og ressursgrunnlag. Den bærekraftige bruken krever blant annet god agronomi. Det er også et mål å ivareta kulturlandskapet og naturmangfoldet.

I tillegg de fire hovedmålene er det tre tverrgående mål:

- Man skal ha **en effektiv landbruks- og matforvaltning**
- **Forskning, innovasjon og kompetanse** skal bidra til å nå hovedmålene i landbruks- og matpolitikken
- Man skal **ivareta norske interesser og sikre framgang i internasjonale prosesser**

Se Prop. 1 S (2022-2023) Landbruks- og matdepartementet for nærmere redegjørelse for de landbruks- og matpolitiske målene og resultatene knyttet til målene.

2.1.2 Regjeringens ambisjoner i regjeringsplattformen

I Hurdalsplattformen, den politiske plattformen for regjeringen Støre (bestående av Arbeiderpartiet og Senterpartiet), heter det at samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Norges befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressurser. For å sikre landbruk over hele landet, økt verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det nødvendig å øke lønnsomheten i bruken av jordbruksarealene. Næringsutøverne i landbruket må ha samme inntektsmuligheter som andre grupper. Se nærmere omtale i kapitlet «Landbruk: Trygg mat og levande distrikt» i Hurdalsplattformen.

2.2 Forholdet mellom variert bruksstruktur og de landbrukspolitiske målene

Strukturdiversifisering av tilskudd er et virkemiddel som skal bidra til en variert bruksstruktur. Hensikten med å ha strukturdiversifisering av tilskudd er å kompensere for skalaulempen (at mindre foretak har en høyere kostnad per produsert enhet), og dermed utjevne inntektsmulighetene mellom små og store bruk.

For målet om landbruk over hele landet er det, som nevnt i forrige delkapittel, viktig med et mangfoldig landbruk med en variert bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling. Det framgår av Prop 1 S (2022-2023) at sysselsatte i landbruket stod for 3,3 prosent av den samla sysselsettinga i Norge i 2021, og at av disse var om lag 1,3 prosent sysselsatte i jordbruk og reindrift, 0,2 prosent i skogbruk og 1,1 prosent i matindustrien. Historisk har jordbruket hatt atskillig større betydning. Primærnæringene utgjør ifølge SSB nå rundt 2 prosent av de sysselsatte, mot 13 i 1970 (SSB, 2022). I 2020 bodde likevel 6,6 prosent av befolkningen på en landbrukseiendom.

Av Prop 1 S (2022-2023) framgår videre at for å nå målet om et mangfoldig landbruk med en variert bruksstruktur, må produksjonsgrunnlaget (areal og struktur) være innrettet på en hensiktsmessig måte. Samme sted er det vist til at statistikk fra SSB viser at mange landbrukseiendommer har lite jordbruksareal, og at rundt halvparten av landbrukseiendommene med minst 5 dekar eid jordbruksareal blir drevet med kun bortleie. Det vises til at det i dag er et stort omfang av leiejord og at 60 pst. av jordbruksvirksomhetene driver landbruksproduksjon med både leid og eid jordbruksareal, omtrent 30 pst. av jordbruksvirksomhetene driver produksjon bare på eid jordbruksareal og 7 pst. driver landbruksproduksjon bare med leid jordbruksareal. Tallene er stabile.

I Prop 1 S (2022-2023) er det også vist til at norsk jordbruk har mange konkurransefortrinn og et godt utgangspunkt for produksjon av konkurransedyktige kvalitetsprodukt, og viser til variert bruksstruktur som et moment i den sammenheng, sammen med geografisk produksjonsfordeling, god dyrevelferd, lav medisinbruk, høy innovasjonsgrad og en bærekraftig produksjon.

Jordbruksareal i drift var 9,55 millioner dekar i 1969 og 9,86 millioner dekar i 2020. Gjennomsnittlig jordbruksareal per bedrift har blitt firedoblet i denne perioden, fra 62 til 255 dekar (SSB, 2021). I utgangspunktet ser det ut til at det samlede jordbruksarealet holdes i drift uavhengig av om foretaket driver store eller små arealer. På en annen side kan for eksempel store landbruksmaskiner hos store foretak gjøre at små skifter ikke er like interessante å holde i drift, og transportavstander kan også være en større ulempe for store driftsenheter når det gjelder å holde arealer som ligger spredt, i drift. Det er også forskjeller mellom regioner og mellom vekstgrupper, slik at det i enkelte områder eller innen enkelte produksjoner har vært en annen arealutvikling enn det som framgår av utviklingen i totalt jordbruksareal.

For å ha landbruk i hele landet viser målstrukturen at det må legges til rette for rekruttering i hele landet. En variert bruksstruktur kan være viktig i så måte, fordi det å ha et sterkt og godt produsentmiljø rundt seg gjør det mer attraktivt å jobbe i jordbruket. Der det kun er igjen få bruk i bygda, eller kun ett, har man ikke lenger det samme produsentmiljøet. Et produsentmiljø betyr også at man kan ha maskinsamarbeid, samarbeid om arbeidsoperasjoner og om fellestiltak i beiteområder, som for eksempel tilsyn og sanking. Det gir grunnlag for veterinærdekning, avløsertjenester og serviceapparat. Et produsentmiljø gir muligheter for både planlagt samarbeid og samarbeid ved akutte behov.

Det er ingen entydig sammenheng mellom de øvrige landbrukspolitiske målene og en variert bruksstruktur, men på enkelte områder kan det likevel være at en variert bruksstruktur er av betydning for måloppnåelsen.

Det er ikke noe entydig svar på om en variert bruksstruktur bidrar til målet om et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Det er ikke noen klar sammenheng mellom bruksstørrelse og forurensing og utslipp, forutsatt at det er arealgrunnlag nok til å produsere fôr og spre husdyrgjødsel fra dyreholdet. Samtidig kan strukturdifferensiering bidra til at det er mulig å drive mindre bruk og slik sett utnytte spredeareal som ikke vil være tilgjengelig for større enheter. Det er egne regelverk som stiller krav til for eksempel størrelse på spredeareal basert på størrelse på dyreholdet, og jordbruksforetak må drive i henhold til det til enhver tid gjeldende regelverk. I utgangspunktet kan man tenke seg at bruk med stort husdyrhold har større potensiale for å forurense enn bruk med mindre driftsomsfang, siden det da er flere dyr i driftsenheten. Større potensiale for skadelige utslipp er en grunn for at det er satt noen nedre grenser for driftsomsfang på foretak som skal rammes av ulike miljøpåbud. Foretak med stor produksjon har oftest bedre økonomisk bæreevne til å tåle ekstra kostnader med å ta miljøhensyn i drifta. Samtidig kan det være at større bruk nytter ressursene mer effektivt. Forklaringer til dette kan være bedre utnyttelse av maskiner og utstyr, mer bruk av verktøy og utstyr for beslutningsstøtte og driftsstyring, høyere faglig kompetanse mv. På en annen side kan konsentrert husdyrhold gi problemer med gjødseloverskudd og forurensing. Tilsvarende har vi områder med intensiv grønnsaksproduksjon og høy forurensingsbelastning i enkelte nedbørfelt. Selv om konsentrert intensiv produksjon ofte er forbundet med økt ansamling av større enheter, trenger det ikke å være noen automatikk i at konsentrert husdyrhold betyr store bruk. Miljøutfordringer kan også komme av at mange foretak i større, sammenhengende områder har liten variasjon i produksjon og driftsopplegg. Opprettholdelse av jordbrukslandskap med kultur- og naturverdier forutsetter aktiv drift av arealene og ivaretagelse av strukturer som kantsoner, åkerøyer, steingarder osv. Som nevnt i et tidligere avsnitt kan store landbruksmaskiner eller lange transportavstander gjøre at små skifter ikke er like interessante å holde i drift, og det vil i neste omgang påvirke kulturlandskapet og naturmangfold. Drift med store maskiner kan ha negativ påvirkning på for eksempel bakkehekkende fugl, mens både drift med store maskiner og opphør av drift av mindre teiger kan påvirke skjøtselsbetingede arter negativt.

Målet om matsikkerhet og beredskap er også delvis avhengig av en variert bruksstruktur. En variert bruksstruktur trenger ikke nødvendigvis være avgjørende for å opprettholde et tilstrekkelig volum av matproduksjon i Norge. Selv om antall jordbruksbedrifter reduseres, har ikke det gitt en reduksjon i matproduksjonen. Innen husdyrproduksjon har produksjonen økt siden 2015 for svin, kylling og egg, og holdt seg på omtrent samme nivå for sau/lam, storfe og melk. Også kornproduksjonen har vært relativt jevn de siste årene, men med variasjoner mellom år som i stor grad kan forklares av vær og vekstforhold.

Selvforsyningsgraden for potet og grønnsaker er redusert siden 1999, mens den er jevnt lav for frukt og bær. (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022). De endringer man ser innenfor de ulike produksjonene har også sammenheng med forbruks- og markedsutvikling. I tillegg til den overordnede jordbrukspolitikken, herunder tollvern, gjør naturgitte forhold at den norske selvforsyningsgraden for husdyrprodukter er gjennomgående høy, mens den er lavere for planteprodukter. Men dersom det meste av produksjon skjer hos noen få, store produsenter, kan det øke risikoen knyttet til produksjonen. For eksempel hvis det bryter ut plantesykdommer eller dyresykdommer hos en eller flere av disse produsentene, vil det ha store konsekvenser i form av svekking av matsikkerheten og beredskapen. Tilsvarende kan det bli sårbart dersom det kun er noen få produsenter som har kompetanse innen produksjonen, for eksempel innen visse kulturer i grøntproduksjon. Variert bruksstruktur med produksjon spredt over hele landet kan også gi større robusthet ved naturhendelser (tørke og flom) og radioaktivt nedfall.

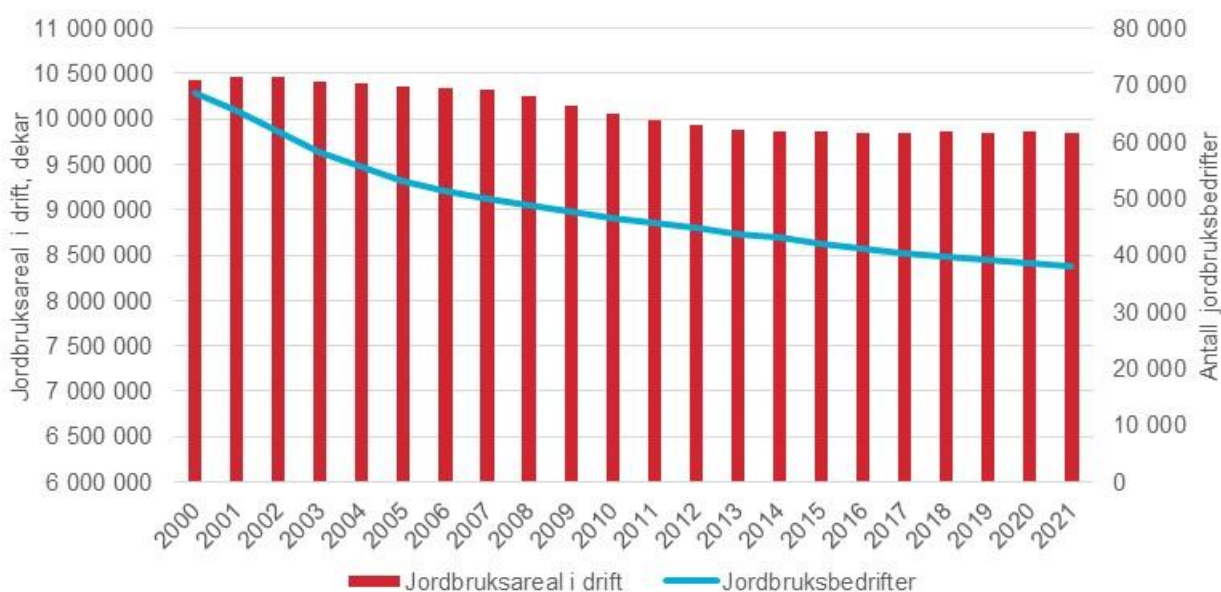
For å bidra til målet om økt verdiskaping må verdikjeden for mat må være konkurransedyktig og kostnadseffektiv. Dette målet må også ses i sammenheng med finansieringen av landbrukspolitikken og et løpende behov for å avveie landbrukspolitiske mål mot forbrukerinteresser og andre formål innenfor rammen av statsbudsjettet. Blir kostnadene for høye kan det i det lange løp være et hinder for effektiv måloppnåelse i landbrukspolitikken.

Mens målene om matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser er mål som krever statlige overføringer og reguleringer for å nås, kan disse overføringene og reguleringene begrense mulighetene til økt verdiskaping, produktivitet og konkurransekraft.

3 Strukturen i jordbruket

I dette kapittelet konsentrerer arbeidsgruppa seg om utviklingen i antall og driftsomfang for jordbruksbedriftene og samlet driftsomfang for landet, for ulike produksjoner. I videre forstand kan strukturen i jordbruket også blant annet omhandle den geografiske fordelingen av produksjonene.

I 2021 var det i alt 9,85 millioner dekar jordbruksareal i drift og det var 38 076 jordbruksbedrifter. Siden 2000 er jordbruksarealet redusert med 5,5 prosent, men fra og med 2013 har det totale jordbruksarealet i drift vært relativt uendret. Figuren under viser utviklingen i jordbruksareal i drift og antall jordbruksbedrifter i perioden 2000-2021. Gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift gikk fra 142 daa i 2000 til 258 daa i 2021.

Figur 2 Utvikling i jordbruksareal i drift og antall jordbruksbedrifter, 2000-2021. Kilde SSB Statistikkbanken, tabell 03313 og tabell 05982.

Fra og med 2005 ble nytt digitalt kartverk gjennom gårdskartprosessen gradvis tatt i bruk. Dette ga mer nøyaktige arealmålinger enn tidligere, og har gitt en viss arealreduksjon. De nye kartene ble gradvis tatt i bruk ved kontroll av søknadene fra 2006, og overgangen ble fullført i 2014. Arealmålingene fra nytt kartverk i perioden 2005–2013 innebar en gjennomsnittlig reduksjon i arealet på ca. 3,3 prosent i de kommuner der kartverket ble tatt i bruk. Denne effekten kan skyldes både mer nøyaktige målinger og at endringer som har skjedd over tid først fanges opp når nytt kartverk tas i bruk.

Tabell 1 viser antall jordbruksbedrifter, sum jordbruksareal i drift og gjennomsnittsareal i drift per bedrift i 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring i periodene 2005-2014 og 2014-2021. Jordbruksareal i drift er justert ned med 3,3 prosent for 2005, jf. effekt av innføring av digitalt kartverk. I perioden 2005-2014 var den gjennomsnittlige årlige økningen i gjennomsnittlig areal per bedrift på 2,18 prosent mens den var 1,73 prosent i perioden 2014-2021.

Tabell 1. Antall jordbruksbedrifter, sum jordbruksareal i drift og gjennomsnittlig jordbruksareal i drift per søker, 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring 2005-2014 og 2014-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

	2005	2014	2021	Gjennomsnittlig årlig endring 2005 - 2014	Gjennomsnittlig årlig endring 2014 - 2021
Antall jordbruksbedrifter	53 003	43 022	38 076	-2,29 %	-1,73 %
Jordbruksareal i drift, korrigert for DMK*-effekt i 2005, daa	10 012 546	9 867 679	9 845 192	-0,16 %	-0,03 %
Snittareal i drift per bedrift, korrigert for DMK-effekt, daa	189	229	259	2,18 %	1,73 %

* Digitalt markslagskart

I de neste delkapitlene presenteres strukturutviklingen for foretak med grovfôrareal, kornproduksjon, potetproduksjon, grønnsaksproduksjon, produksjon av frukt og produksjon av bær. I tillegg gis det en oversikt over utviklingen i leiejord og strukturutviklingen i enkelte husdyrproduksjoner. Det vises til Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken for en mer detaljert oversikt over strukturutvikling. Der framgår blant annet også oversikt over produksjon og utvikling i antall jordbruksbedrifter og areal på fylkesnivå.

3.1 Grovfôr

I tabell 2 vises antall foretak med grovfôrareal og sum grovfôrareal¹ gruppert etter grovfôrareal for det enkelte foretak. Tabellen viser også totalareal i drift hos foretakene med grovfôrareal i det enkelte intervall, og hvor stor andel grovfôrarealet utgjør av totalarealet i drift.

Her er en forklaring til innholdet i kolonnene i tabellen.

- A: Antall søkere etter grovfôrareal drevet
- B: Sum grovfôrareal i landet hos søkerne i intervallet
- B%: Prosentvis andel av landets grovfôrareal hos søkerne i intervallet
- C: Grovfôrareal (dekar) innenfor intervall. For eksempel vil et areal på 25 dekar da telle med 10 dekar i intervall 1-10, 10 dekar i intervall 11-20 og 5 dekar i intervall 21-50.
- C%: Prosentvis andel av grovfôrareal innenfor intervallet.
- D: Totalareal i drift hos søkerne i intervallet. Viser hvor stort totalareal i drift (av alle vekstgrupper) det er hos søkerne med grovfôrareal innenfor de enkelte intervallene.
- D%: Prosentvis andel som grovfôrarealet utgjør av det totale arealet i drift hos søkerne med grovfôrareal i drift innenfor de enkelte intervallene.

Tabellen har også to rader nederst som viser hhv. gjennomsnitt og median for kolonne B og D. Medianverdiene vil være preget av skjev fordeling av driftsomfang blant søkerne, for eksempel for potet hvor over en tredel av søkerne ikke har mer enn 1-2 dekar potet, og hvor samlet potetareal hos disse ikke utgjør mer enn 2 prosent av totalareal med potet.

Av tabellen kan vi blant annet se at nærmere 22 000 av foretakene med grovfôrareal, 55 prosent av søkerne, har grovfôrareal i størrelsesintervallet 51-500 daa. Tabellen viser også at hos foretakene med grovfôrareal i de minste intervallene, utgjør grovfôrarealet en mindre del av planteproduksjonen. Hos søkerne med grovfôrareal på mellom 1-10 dekar utgjør grovfôrarealet kun 3 prosent av det totale jordbruksarealet i drift hos disse søkerne. Ser man på søkerne i de høyere intervallene, ser man at grovfôrarealet utgjør størsteparten av det totale jordbruksareal i drift.

¹ Innmarksbeiteareal er normert med en faktor på 0,6.

Tabell 2. Grovfôr, antall søkere og sum grovfôreal gruppert etter grovfôreal for den enkelte søker, 2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Intervall, dekar	A, søkere	B, dekar	B %	C, dekar	C %	D, dekar	D%
1 - 10	752	4 528	0 %	293 228	5 %	148 856	3 %
11 - 20	979	15 265	0 %	284 385	5 %	141 715	11 %
21 - 50	3 696	133 249	2 %	785 179	13 %	353 678	38 %
51 - 100	5 818	431 317	7 %	1 059 267	18 %	670 040	64 %
101 - 200	7 641	1 109 049	18 %	1 418 549	24 %	1 402 507	79 %
201 - 500	8 295	2 571 265	43 %	1 644 565	27 %	3 103 952	83 %
501 - 1000	2 200	1 442 138	24 %	462 638	8 %	1 695 390	85 %
1001 - 2000	235	289 358	5 %	60 358	1 %	337 708	86 %
2001 - 3000	6	14 017	0 %	2 017	0 %	16 443	85 %
3001 -	0		0 %		0 %		
I alt	29 622	6 010 186	100 %	6 010 186	100 %	7 870 289	
Gjennomsnitt		203				266	
Median		139				182	

Tabell 3 er hentet fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll og viser antall jordbruksbedrifter med engarealer fordelt etter størrelsen på engarealet. Antall jordbruksbedrifter med eng er redusert med 26 268, eller 47 prosent fra 1999 til 2021, mens arealet har økt med 3 prosent i samme periode. Andelen jordbruksbedrifter med over 300 dekar engareal har økt fra 3 prosent i 1999 til 25 prosent i 2021. Den årlige prosentvise endringen blant de største arealgruppene var større i perioden 1999-2010 enn i perioden 2010 til 2021.

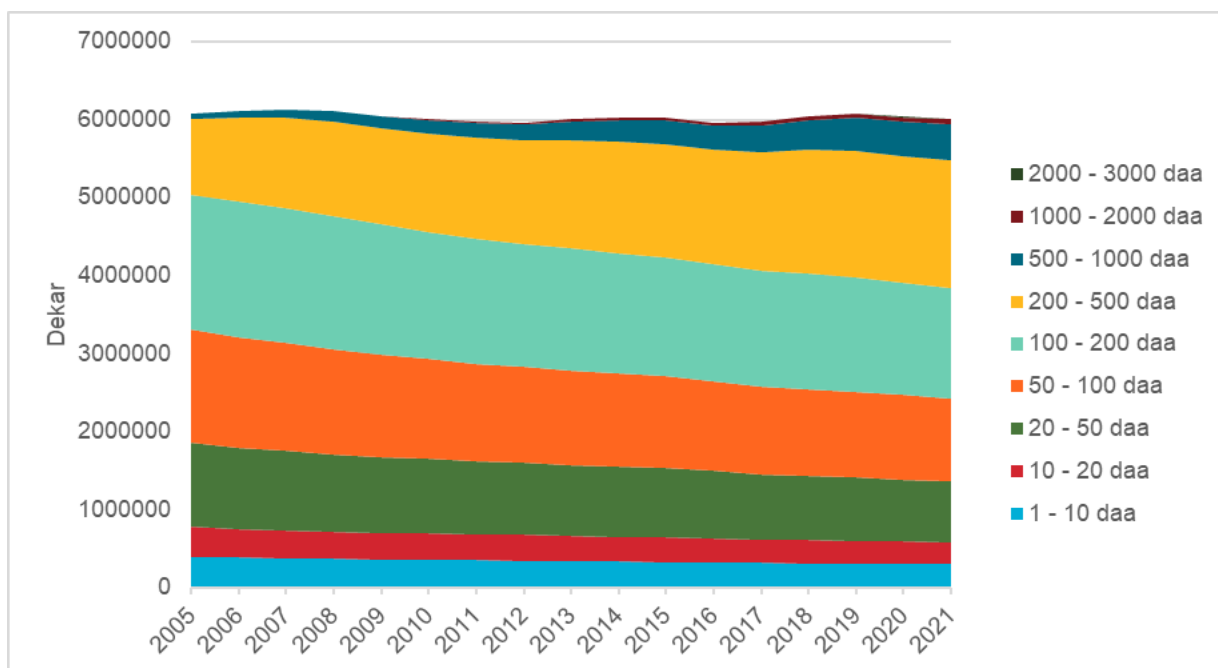
Tabell 3. Antall jordbruksbedrifter med engareal etter størrelsen på engarealet (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022)

Arealgruppe, dekar	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring		
						89-99	99-10	10-21
< 99	28 940	14 587	12 138	10 338	10 188	-6,0	-7,6	-1,6
%	52	36	34	34	34			
100-199	18 626	13 783	10 794	7 804	7 536	0,7	-4,8	-3,2
%	33	34	30	26	25			
200-299	6 489	7 753	6 672	4 790	4 686	8,9	0,3	-3,2
%	12	19	19	16	16			
300-499	1 805	3 894	4 568	4 469	4 425	15,1	8,8	-0,3
%	3	10	13	15	15			
500-799	131	614	1 168	2 129	2 166	11,8	22,0	5,8
%	0	2	3	7	7			
≥ 800	13	75	241	694	735	3,7	30,4	10,7
%	0	0	1	2	2			
Antall j.bedr.	56 004	40 706	35 581	30 224	29 736	-2,8	-4,0	-1,6
1 000 daa	6 388	6 550	6 524	6 589	6 563	1,5	0,2	0,1
Daa/j.bedr.	114,1	160,9	183,4	218,0	220,7	4,5	4,4	1,7

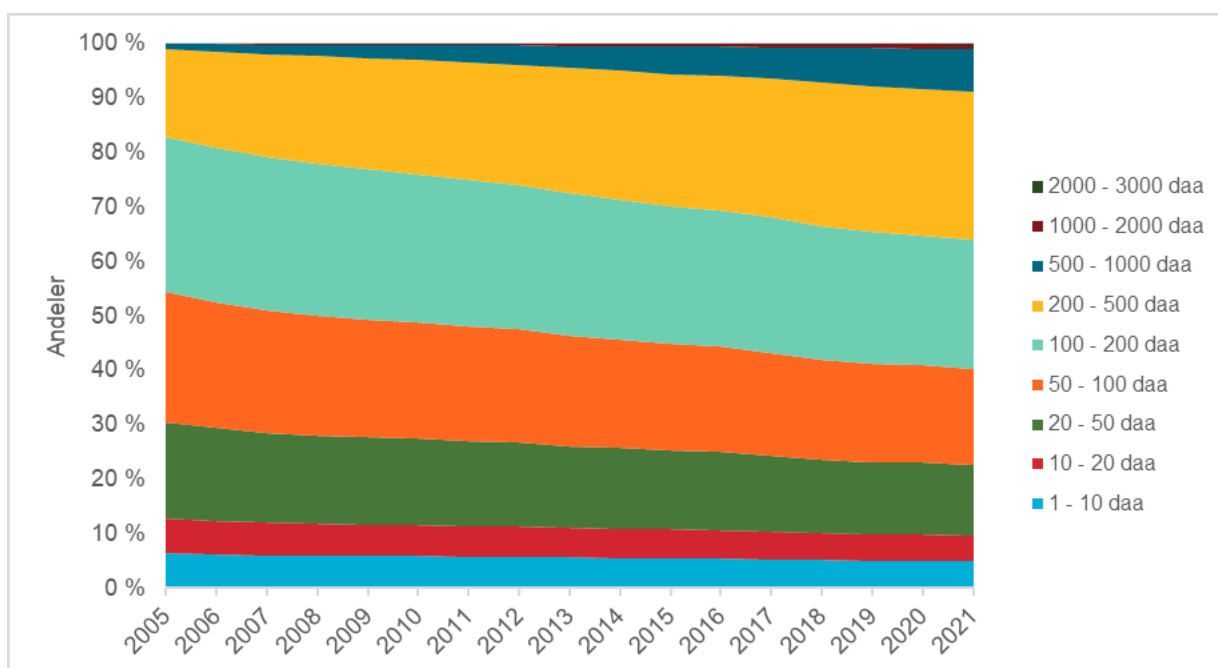
* Foreløpige tall

Figur 3 og figur 4 viser utviklingen i grovfôreal² i årene 2005-2021, fordelt innenfor størrelsesintervaller i hhv. absolutte tall og i andeler av totalen. Fordelingen innenfor størrelsesintervaller tar utgangspunkt i dekar grovfôreal innenfor de forskjellige intervallene. For eksempel vil et areal på 25 dekar fordeles på de tre nederste intervallene: Det teller med 10 dekar i intervall 1-10, 10 dekar i intervall 11-20 og 5 dekar i intervall 21-50.

² Innmarksbeiteareal er normert med en faktor på 0,6.

Figur 3. Grovfôrareal, utvikling i areal innenfor størrelsesintervaller, 2005-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Figur 4. Grovfôrareal, utvikling i fordeling innenfor størrelsesintervaller, 2005-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Tabell 4 viser antall søkere, sum grovfôrareal og grovfôrareal per søker i 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring i periodene 2005-2014 og 2014-2021. I perioden 2005-2014 var den gjennomsnittlige årlige økningen i areal per søker på 2,2 prosent mens den var 1,3 i perioden 2014-2021.

Tabell 4. Grovfôr, antall søkere, sum grovfôrareal og gjennomsnittlig grovfôrareal per søker, 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring 2005-2014 og 2014-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

	2005	2014	2021	Gjennomsnittlig årlig endring 2005 - 2014	Gjennomsnittlig årlig endring 2014 - 2021
Antall søkere	39 492	33 184	29 622	-1,9 %	-1,3 %
Sum areal, korrigert for DMK-effekt i 2005, daa	5876 136	6 020 230	6 010 186	0,3 %	0,0 %
Snittareal per søker, korrigert for DMK-effekt, daa	148,8	181,4	202,9	2,2 %	1,3 %

3.2 Korn

I tabell 5 vises antall foretak med kornproduksjon og sum kornareal gruppert etter kornareal for det enkelte foretak. Forklaring til innholdet i kolonnene i tabellen finner du i kapittel 3.1. Tallene er hentet fra produksjonstilskuddstatistikken for 2021. Tabellen viser også totalareal i drift hos foretakene med kornproduksjon i det enkelte intervall, og hvor stor andel kornarealet utgjør av totalarealet i drift.

Av tabellen kan vi blant annet se at i overkant av 6 000 av foretakene med kornproduksjon, 60 prosent av søkerne, har kornareal i størrelsesintervallet 101-500 daa. 50 prosent av kornarealet i Norge drives av foretak i dette størrelsesintervallet. Det er 349 foretak som har kornareal over 1000 dekar. Disse utgjør kun 3,5 prosent av det totale antall søkere med kornareal, men de driver 13 prosent av landets kornarealer. Tabellen viser også at hos de foretakene med kornareal i de minste intervallene, utgjør kornarealet en mindre del av planteproduksjonen. Hos søkerne med kornareal på mellom 1-10 dekar utgjør kornarealet kun én prosent av det totale jordbruksarealet i drift hos disse søkerne. Hos søkerne i de høyere intervallene, utgjør kornarealet størsteparten av det totale jordbruksarealet i drift hos disse gruppene.

Tabell 5. Kornproduksjon i 2021, antall søkere og sum kornareal gruppert etter kornareal for den enkelte søker. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Intervall, dekar	A, søkere	B, dekar	B %	C, dekar	C %	D, dekar	D%
1 - 5	21	50	0 %	50 470	2 %	3 496	1 %
6 - 10	26	232	0 %	50 392	2 %	3 877	6 %
11 - 20	105	1 779	0 %	100 259	3 %	24 232	7 %
21 - 50	651	24 653	1 %	290 693	10 %	120 115	21 %
51 - 100	1 699	130 836	4 %	426 036	15 %	275 282	48 %
101 - 500	6 080	1 453 686	50 %	1 454 886	50 %	1 969 862	74 %
501 - 1000	1 174	802 687	27 %	390 187	13 %	958 128	84 %
1001 - 2000	302	385 925	13 %	130 925	4 %	449 831	86 %
2001 - 6000	47	124 607	4 %	30 607	1 %	141 959	88 %
6001 -	-	-	0 %	-	-	-	-
I alt	10 105	2 924 455	100%	2 924 455	100%	3 946 782	
Gjennomsnitt		289				391	
Median		191				263	

Tabell 6 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll og viser antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster fordelt etter størrelsen på arealet med korn og oljevekster.³ Antall jordbruksbedrifter med korn har blitt mer enn halvert fra 1999 til 2021. Gjennomsnittlig kornareal per jordbruksbedrift økte fra 150 til 284 dekar. Jordbruksbedriftene med kornareal på over 500 dekar har stort sett økt gjennom hele perioden, både relativt sett og i antall. Vi ser at selv om antallet jordbruksbedrifter i gruppene 100-199 daa og 200-299 daa er redusert i løpet av perioden, har andelen jordbruksbedrifter i disse intervallene holdt seg relativt stabilt. I det minste intervallet, jordbruksbedrifter med under 100 daa kornareal, har det vært

³ Mens areal med erter og bønner til konserver (11 461 daa i 2021) i produksjonstilskuddssammenheng inngår i vekstgruppe korn, er det i resultatkontrollen regnet som grønnsaksareal. Areal tallene for korn vil derfor være noe lavere i BFJs resultatkontroll enn i PT-tallene, mens grønnsakstallene vil være høyere.

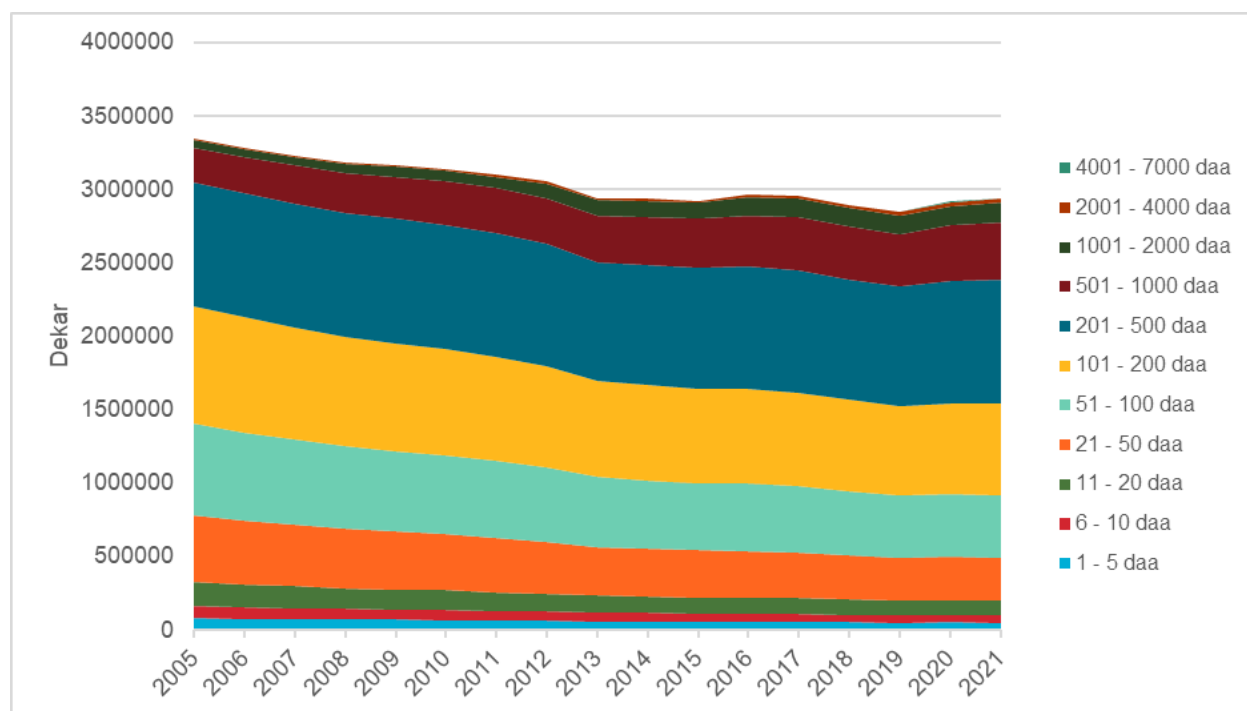
en stor nedgang i antall bedrifter, og andelen bedrifter i dette intervallet er redusert fra 46 prosent i 1000 til 24 prosent i 2021.

Tabell 6. Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster etter areal med korn og oljevekster (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

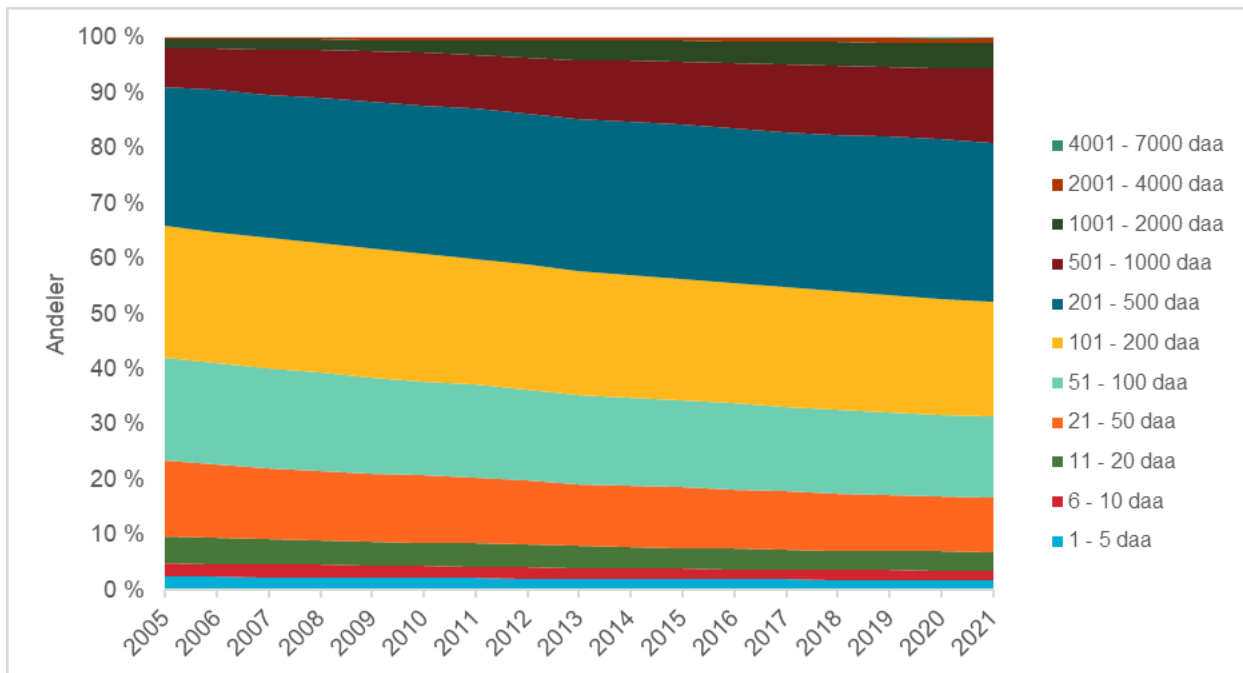
Arealgruppe, dekar	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring		
						89-99	99-10	10-21
< 100	10 165	5 937	4 149	2 484	2 445	-6,8	-7,8	-4,7
%	46	35	31	25	24			
100-199	6 170	5 005	4 034	2 835	2 821	-2,1	-3,8	-3,2
%	28	30	30	28	28			
200-299	2 793	2 603	2 142	1 676	1 652	-0,2	-2,4	-2,3
%	13	16	16	17	16			
300-499	2 026	2 119	1 953	1 682	1 671	1,9	-0,3	-1,4
%	9	13	14	17	17			
500-799	609	808	856	906	908	5,2	3,1	0,5
%	3	5	6	9	9			
≥ 800	146	298	399	538	565	8,3	9,6	3,2
%	1	2	3	5	6			
Antall j.bedr.	21 909	16 770	13 533	10 121	10 062	-4	-4,3	-2,7
1 000 daa	3 282	3 252	3 071	2 832	2 859	-0,7	-0,6	-0,6
Daa/j.bedr.	150	194	227	280	284	3,5	3,8	2,1

* Foreløpige tall

Figur 5 og figur 6 viser utviklingen i korn- og oljevekstareal i årene 2005-2021, fordelt på størrelsesintervaller i hhv. absolutte tall og i andeler av totalen.

Figur 5. Korn- og oljevekstareal, utvikling i areal innenfor størrelsesintervaller, 2005-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Figur 6. Korn- og oljevekstareal, utvikling i fordeling innenfor størrelsesintervaller, 2005-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Tabell 7 viser antall søkere, sum kornareal og kornareal per søker i 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring i periodene 2005-2014 og 2014-2021. I perioden 2005-2014 var den gjennomsnittlige årlige økningen i areal per søker på 3,0 prosent mens den var 1,8 i perioden 2014-2021.

Tabell 7. Korn, antall søkere, sum kornareal og gjennomsnittlig kornareal per søker, 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring 2005-2014 og 2014-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

	2005	2014	2021	Gjennomsnittlig årlig endring 2005 - 2014	Gjennomsnittlig årlig endring 2014 - 2021
Antall søkere	16 450	11 471	10 159	-3,9 %	-1,7 %
Sum areal, korrigert for DMK-effekt i 2005, daa	3 235 015	2 938 208	2 942 446	-1,1 %	0,0 %
Snittareal per søker, korrigert for DMK-effekt, daa	196,7	256,1	289,6	3,0 %	1,8 %

3.3 Potet

I tabell 8 vises antall foretak med potetproduksjon og sum potetareal gruppert etter potetareal for det enkelte foretak. Forklaring til innholdet i kolonnene i tabellen finner du i kapittel 3.1. Tallene er hentet fra produksjonstilskuddstatistikken for 2021. Tabellen viser også totalareal i drift hos foretakene med potetproduksjon i det enkelte intervall, og hvor stor andel potetarealet utgjør av totalarealet i drift.

Av tabellen kan vi blant annet se at 337 av søkerne, 23 prosent, har potetareal i størrelsesintervallet 101-500 daa. 62 prosent av potetarealet i Norge drives av foretak i dette størrelsesintervallet. Vi ser også at det er veldig mange foretak med svært små potetarealer. 617 søkere, 42 prosent, har potetareal på 1-5 dekar. Hos disse foretakene utgjør potetarealet kun én prosent av totalarealet i drift hos søkerne i dette intervallet.

Tabell 8. Potetproduksjon, antall søkere og sum potetareal gruppert etter potetareal for den enkelte søker, 2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Intervall, dekar	A, søkere	B, dekar	B %	C, dekar	C %	D, dekar	D%
1 - 2	500	599	1 %	2 523	2 %	115 189	1 %
3 - 5	117	445	0 %	2 746	2 %	37 630	1 %
6 - 10	93	772	1 %	4 067	4 %	30 529	3 %
11 - 20	65	1 057	1 %	7 277	6 %	16 771	6 %
21 - 50	141	5 185	4 %	18 745	16 %	46 111	11 %
51 - 100	177	13 287	11 %	22 887	20 %	76 960	17 %
101 - 500	337	72 060	62 %	51 160	44 %	269 837	27 %
501 - 1000	30	20 428	18 %	6 428	6 %	58 296	35 %
1001 - 2000	2	2 297	2 %	297	0 %	7 274	32 %
2001 -	0		0 %		0 %		
I alt	1462	116 130	100 %	116 130	100 %	658 597	
Gjennomsnitt		79				450	
Median		15				301	

Tabell 9 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll og viser antall jordbruksbedrifter med poteter fordelt etter størrelse på potetarealet. Potetarealet per jordbruksbedrift har økt betydelig, fra 14,5 dekar i 1999 til 78,8 dekar i 2021. Det totale potetarealet er derimot redusert med 22 prosent i samme periode. I resultatkontrollen blir det vist til at mange av jordbruksbedriftene som har under 10 dekar poteter dyrker i stor grad til eget bruk, og at når en ser bort fra enheter som har under 10 dekar var gjennomsnittet på 55,6 dekar i 1999 og 145,5 dekar i 2021 (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

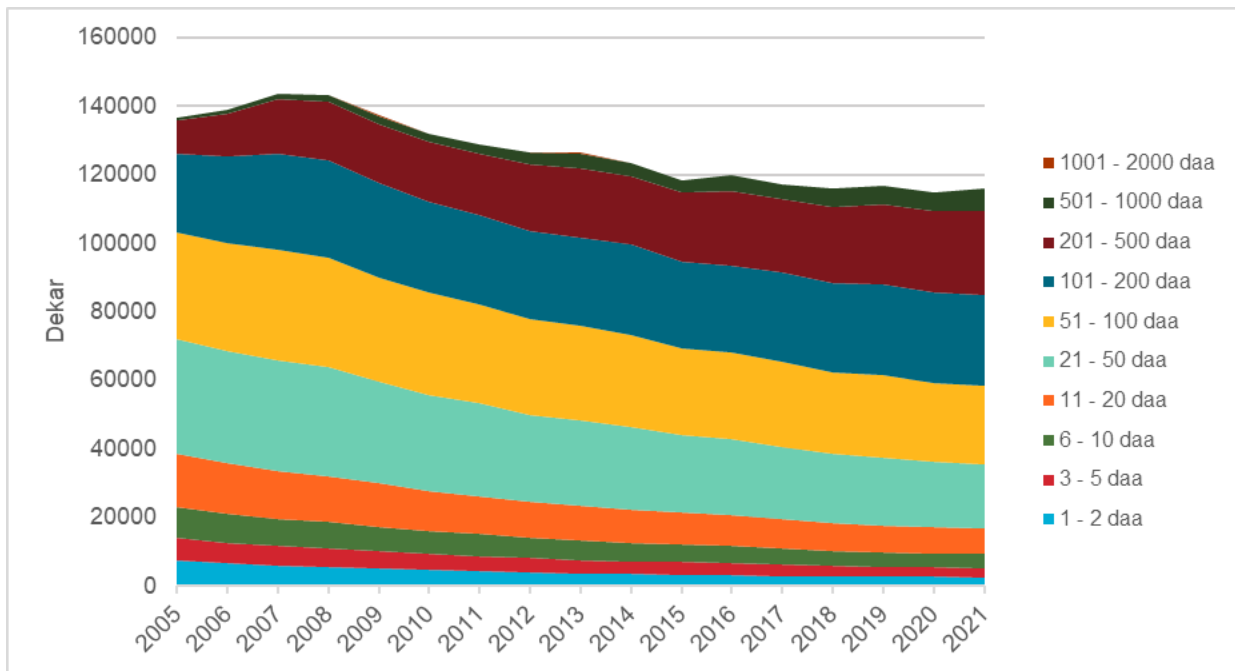
Tabell 9. Antall jordbruksbedrifter med potet etter potetareal (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022)

Arealgruppe, dekar	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring		
						89-99	99-10	10-21
< 10	7 831	3 198	1 512	704	682	-13,8	-7,8	-4,7
%	76	65	54	47	47			
10-49	1 420	811	468	228	223	-6,3	-3,8	-3,2
%	14	16	17	15	15			
50-99	657	482	352	191	183	-2	-2,4	-2,3
%	6	10	13	13	12			
100-199	276	315	310	195	186	3,3	-0,3	-1,4
%	3	6	11	13	13			
200-299	61	87	83	97	93	13,6	3,1	0,5
%	1	2	3	6	6			
≥ 300	15	36	70	90	98	3,2	9,6	3,2
%	0	1	2	6	7			
Antall j.bedr.	10 260	4 929	2 795	1 505	1 465	-12,3	-4,3	-2,7
Antall daa	148 522	137 344	132 399	115 064	115 394	-2,4	-0,6	-0,6
Daa/j.bedr., alle	14,5	27,9	47,4	76,5	78,8	11	3,8	2,1
Daa/j.bedr., >10 ¹⁾	55,6	75,9	100,7	141,7	145,5		3,8	2,1

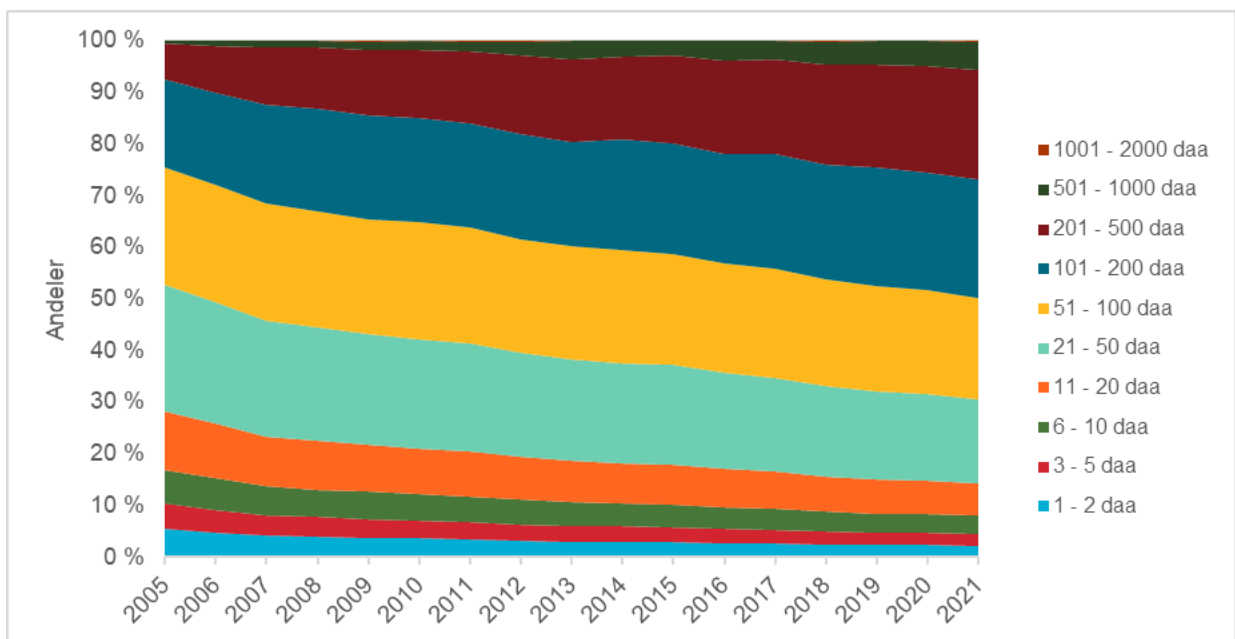
* Foreløpige tall

1) Ekskl. jordbruksbedrifter med < 10 dekar potet

Figur 7 og figur 8 viser utviklingen i potetareal i årene 2005-2021, fordelt innenfor størrelsesintervaller i hhv. absolutte tall og i andeler av totalen.

Figur 7. Potetareal, utvikling i antall dekar innenfor størrelsesintervaller. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Figur 8. Potetareal, utvikling i fordeling innenfor størrelsesintervaller, 2005-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Tabell 10 viser antall søkere, sum potetareal og potetareal per søker for søkere med minst 10 daa potet, i 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring i periodene 2005-2014 og 2014-2021. I perioden 2005-2014 var den gjennomsnittlige årlige økningen i areal per søker på 5,2 prosent mens den var 3,3 i perioden 2014-2021.

Tabell 10. Potet, antall søkere, sum potetareal og gjennomsnittlig potetareal per søker, for søkere med minst 10 daa potetareal. 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring 2005-2014 og 2014-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

	2005	2014	2021	Gjennomsnittlig årlig endring 2005 – 2014	Gjennomsnittlig årlig endring 2014 – 2021
Antall søkere	1 719	1 043	787	-5,4 %	-3,9 %
Sum areal, korrigert for DMK-effekt i 2005, daa	126 591	121 231	114 664	-0,5 %	-0,8 %
Snittareal per søker, korrigert for DMK-effekt, daa	73,6	116,2	145,7	5,2 %	3,3 %

3.4 Grønnsaker

I tabell 11 vises antall foretak med grønnsaksproduksjon og sum grønnsaksareal gruppert etter grønnsaksareal for det enkelte foretak. Forklaring til innholdet i kolonnene i tabellen finner du i kapittel 3.1. Tallene er hentet fra produksjonstilskuddstatistikken for 2021. Tabellen viser også totalareal i drift hos foretakene med grønnsaksproduksjon i det enkelte intervall, og hvor stor andel grønnsaksarealet utgjør av totalarealet i drift.

Av tabellen kan vi blant annet se at 125 foretak, 16 prosent av søkerne, har grønnsaksareal i størrelsesintervallet 101-500 daa. 38 prosent av grønnsaksarealet i Norge drives av foretak i dette størrelsesintervallet. Vi ser også at det er mange foretak med svært små grønnsaksarealer. 314 søkere, 40 prosent av søkerne med grønnsaksareal, har grønnsaksareal på 1-5 dekar. Men vi ser også av tabellen at hos disse foretakene utgjør grønnsaksarealet kun en marginal del av totalarealet i drift hos søkerne i dette intervallet.

Tabell 11. Grønnsaker på friland, antall søkere og sum grønnsaksareal gruppert etter grønnsaksareal for den enkelte søker, 2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Intervall, dekar	A, søkere	B, dekar	B %	C, dekar	C %	D, dekar	D %
1 - 2	213	273	0 %	1 423	2 %	39 156	1 %
3 - 5	101	397	1 %	1 617	2 %	24 244	2 %
6 - 10	68	535	1 %	2 225	3 %	18 964	3 %
11 - 20	59	936	1 %	3 816	5 %	16 773	6 %
21 - 50	101	3 580	5 %	8 940	13 %	35 234	10 %
51 - 100	92	7 080	10 %	10 180	14 %	40 367	18 %
101 - 500	125	27 370	38 %	26 470	37 %	81 284	34 %
501 - 1000	18	11 785	16 %	8 285	12 %	18 969	62 %
1001 - 2000	8	10 575	15 %	5 575	8 %	13 732	77 %
2001 - 4000	3	8 908	12 %	2 908	4 %	15 805	56 %
4001 -	0		0 %				
I alt	788	71 439	100 %	71 439	100 %	304 528	
Gjennomsnitt		91				386	
Median		12				243	

Tabell 12 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll, og viser antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland, fordelt etter størrelse på grønnsaksarealet. Det framgår av tabellen at gjennomsnittlig grønnsakareal per jordbruksbedrift er mer enn tredoblet i perioden 1999 til 2021. Antall grønnsaksprodusenter i de minste størrelsesintervallene har blitt redusert i store deler av perioden, samtidig som produsenter med større areal har økt i antall. Men i Resultatkontrollen for 2022 vises det til at i de siste årene har dette endret seg. Fra 2020 til foreløpige tall for 2021 var det totalt sett en økning på 18 jordbruksbedrifter med grønnsaker. Økningen skjedde i hovedsak i gruppen med de minste bedriftene (under 10 dekar). I denne gruppen viser tabellen en økning på 24 bedrifter (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

Tabell 12 Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland etter grønnsaksareal (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

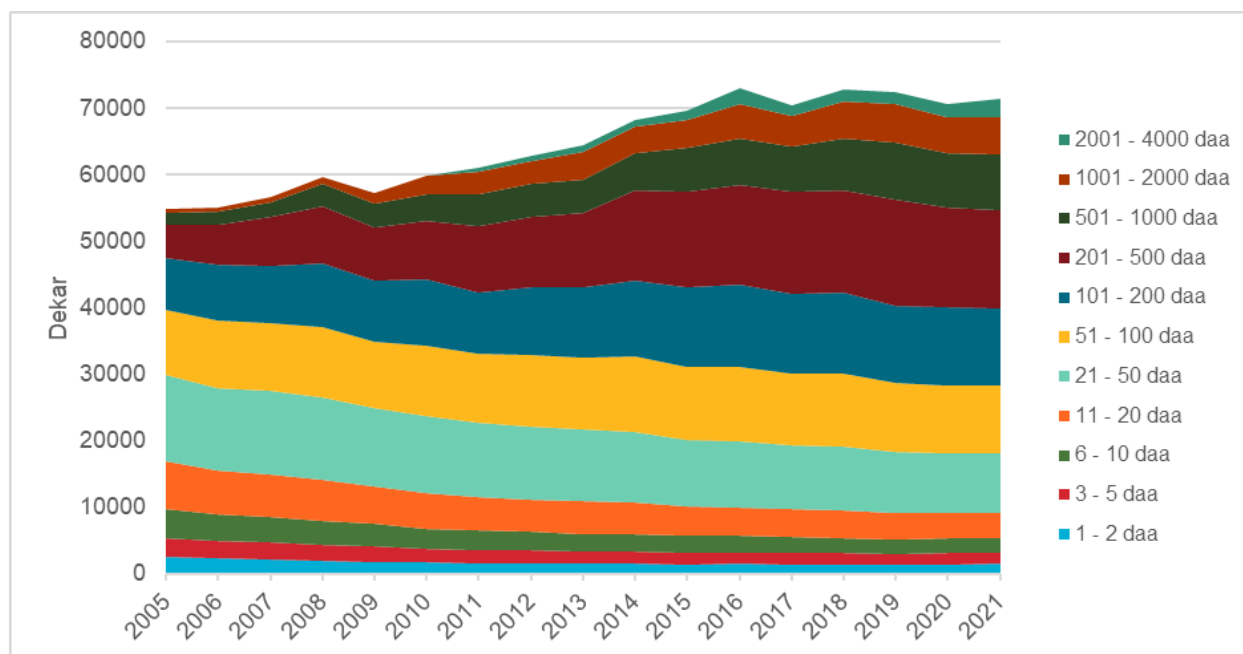
Arealgruppe, dekar	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring		
						89-99	99-10	10-21
< 10	964	527	333	385	409	-15,3	-9,2	1,9
%	45	35	32	42	44			
10-49	784	581	313	194	181	-4	-8	-4,9
%	37	38	30	21	20			
50-99	249	227	211	121	128	2,9	-1,5	-4,4
%	12	15	20	13	14			
100-199	98	129	115	101	103	5	1,5	-1
%	5	9	11	11	11			
≥ 200	28	50	72	106	104	12	9	3,4
%	1	3	7	12	11			
Antall j.bedr.	2 123	1 514	1 044	907	925	-10,6	-6,2	-1,1
Antall daa	60 187	68 635	71 220	82 453	83 269	0,5	1,5	1,4
Daa/j.bedr.	28,3	45,3	68,2	90,9	90	12,5	8,3	2,6
Daa/j.bedr., >10 ¹⁾	46,8	67,9	98,8	155,8	158,8		7	4,4

* Foreløpige tall

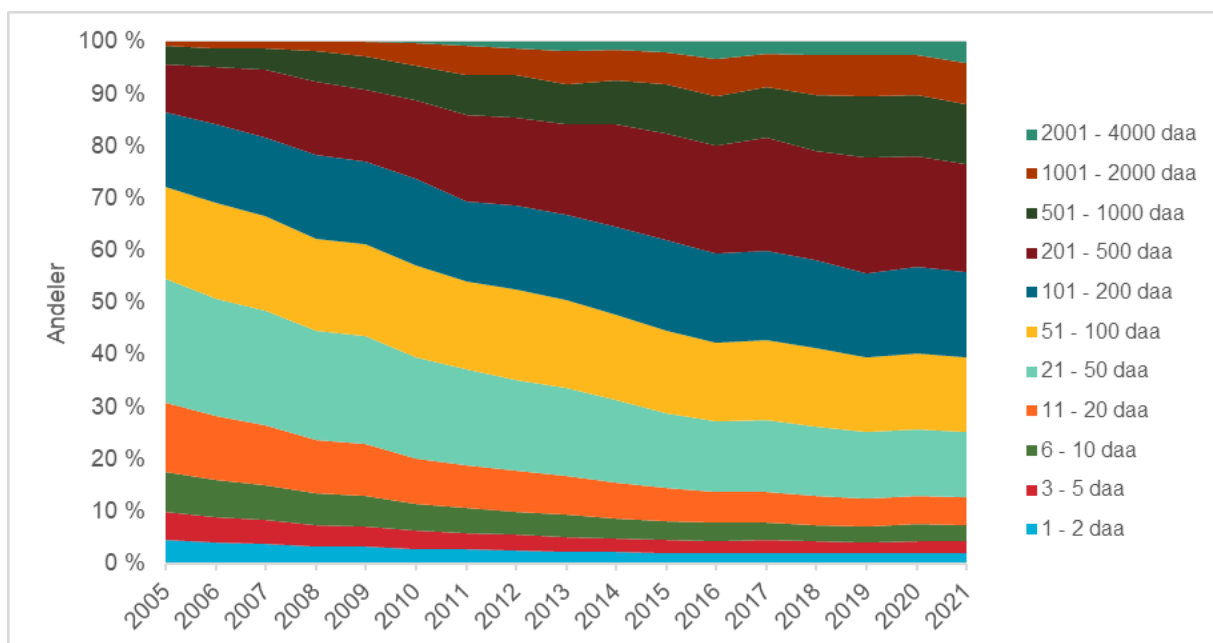
1) Ekskl. jordbruksbedrifter med < 10 dekar grønnsaker

Sum grønnsaksareal i produksjonstilskuddstatistikken ligger en del lavere enn tallene i resultatkontrollen som har SSB som kilde. SSB har i sin statistikk med areal med erter og bønner til konserver, som ligger i vekstgruppe korn i PT-sammenheng. Erter og bønner til konserver utgjorde ca. 11 500 daa i 2021. SSB teller også arealer hvor det blir tatt flere avlinger med ulike vekster, flere ganger.

Figur 9 og figur 10 er basert på produksjonstilskuddstatistikken, og viser utviklingen i grønnsaksareal i årene 2005-2021, fordelt innenfor størrelsesintervaller i hhv. absolutte tall og i andeler av totalen.

Figur 9. Grønnsaksareal, utvikling i antall dekar innenfor størrelsesintervaller. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Figur 10. Grønnsaker, utvikling i fordeling innenfor størrelsesintervaller. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Tabell 13 viser antall søkere, sum grønnsaksareal og grønnsaksareal per søker for søkere med minst 10 daa grønnsaker, i 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring i periodene 2005-2014 og 2014-2021. I perioden 2005-2014 var den gjennomsnittlige årlige økningen i areal per søker på 8,4 prosent mens den var 3,6 prosent i perioden 2014-2021.

Tabell 13. Grønnsaker; antall søkere, sum grønnsaksareal og gjennomsnittlig grønnsaksareal per søker, for søkere med minst 10 daa grønnsaker. 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring 2005-2014 og 2014-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

	2005	2014	2021	Gjennomsnittlig årlig endring 2005 – 2014	Gjennomsnittlig årlig endring 2014 – 2021
Antall søkere	815	516	420	-5,0 %	-2,9 %
Sum areal, korrigert for DMK-effekt i 2005, daa	51 530	67 550	70 374	3,1 %	0,6 %
Snittareal per søker, korrigert for DMK-effekt, daa	63,2	130,9	167,6	8,4 %	3,6 %

3.5 Frukt

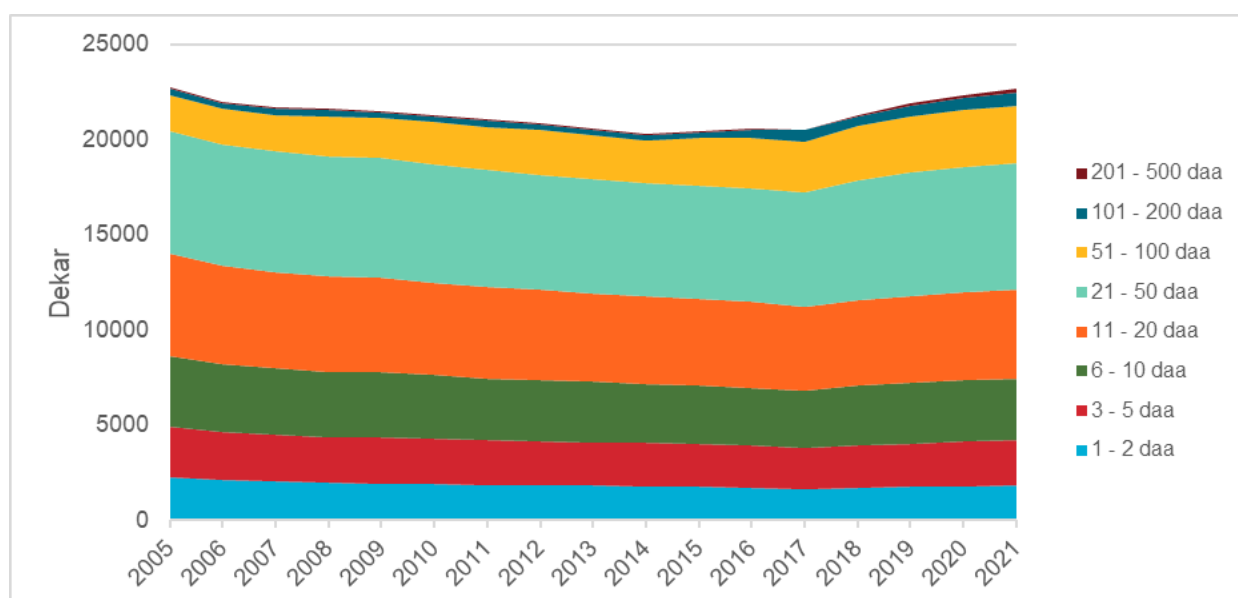
I tabell 14 vises antall foretak med fruktproduksjon og sum fruktareal gruppert etter fruktareal for det enkelte foretak. Forklaring til innholdet i kolonnene i tabellen finner du i kapittel 3.1. Tallene er hentet fra produksjonstilskuddstatistikken for 2021. Tabellen viser også totalareal i drift hos foretakene med fruktareal i det enkelte intervall, og hvor stor andel fruktarealet utgjør av totalarealet i drift.

Av tabellen kan vi blant annet se at antall søkere fordeler seg relativt likt mellom de ulike intervallene, mens hele 67 prosent av det totale fruktarealet drives av søkere med areal i størrelsen 21-100 dekar. Som for de øvrige vekstgruppene ser vi at for foretakene i de to minste intervallene utgjør fruktarealet kun en marginal del av totalarealet i drift hos søkerne i disse intervallene. Gjennomgående i de fleste størrelsesintervaller er det slik at fruktarealet utgjør en mindre del av totalarealet i drift.

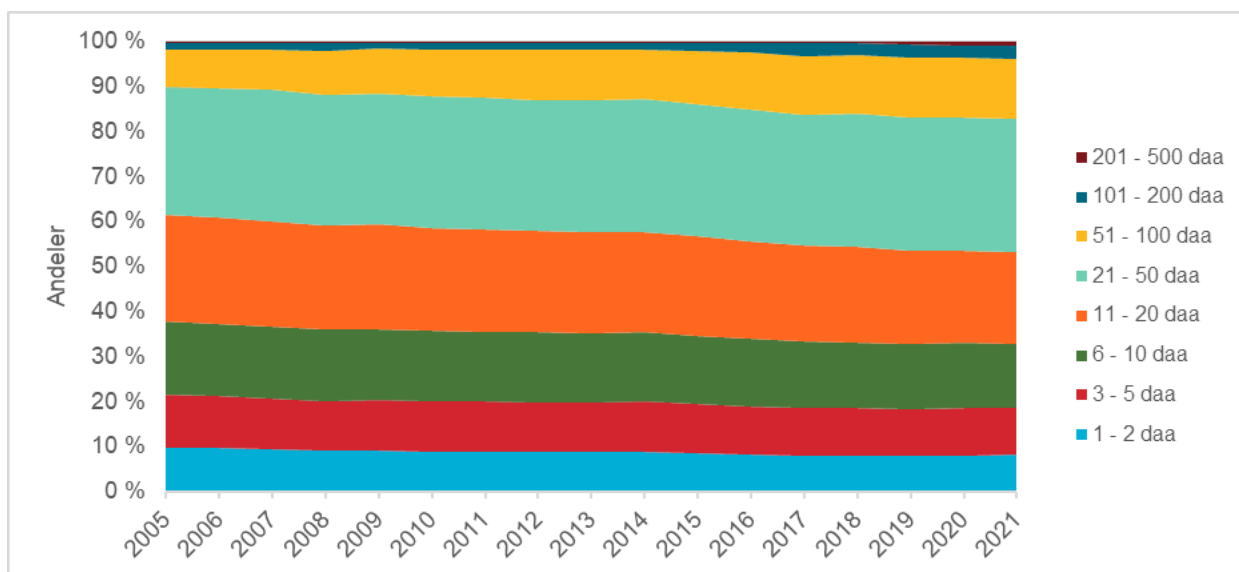
Tabell 14. *Frukt, antall søkere og sum fruktareal gruppert etter fruktareal for den enkelte søker, 2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk*

Intervall, dekar	A, søkere	B, dekar	B %	C, dekar	C %	D, dekar	D %
1 - 2	122	170	1 %	1 828	8 %	20 691	1 %
3 - 5	117	449	2 %	2 351	10 %	17 013	3 %
6 - 10	144	1 136	5 %	3 256	14 %	9 920	11 %
11 - 20	197	2 920	13 %	4 660	21 %	12 518	23 %
21 - 50	250	8 045	35 %	6 675	29 %	20 995	38 %
51 - 100	103	7 270	32 %	3 020	13 %	19 258	38 %
101 - 300	18	2 693	12 %	893	4 %	2 991	90 %
301 - 1000	-	-	0 %	-	0 %	0	
I alt	951	22 683	100 %	22 683	100 %	103 386	
Gjennomsnitt		24				109	
Median		14				45	

Figur 11 og figur 12 er basert på produksjonstilskuddstatistikken, og viser utviklingen i fruktareal i årene 2005-2021, fordelt innenfor størrelsesintervaller i hhv. absolutte tall og i andeler av totalen.

Figur 11. *Fruktareal, utvikling i antall dekar innenfor størrelsesintervaller. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk*

Figur 12. Fruktareal, utvikling i arealfordeling innenfor størrelsesintervaller. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Tabell 15 viser antall søkere, sum fruktareal og fruktareal per søker for søkere med minst 10 daa frukt, i 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring i periodene 2005-2014 og 2014-2021. I perioden 2005-2014 var den gjennomsnittlige årlige økningen i areal per søker på 1,2 prosent og det var den også i perioden 2014-2021.

Tabell 15. Grønnsaker; antall søkere, sum grønnsaksareal og gjennomsnittlig grønnsaksareal per søker, for søkere med minst 10 daa grønnsaksareal. 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring 2005-2014 og 2014-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

	2005	2014	2021	Gjennomsnittlig årlig endring 2005 – 2014	Gjennomsnittlig årlig endring 2014 – 2021
Antall søkere	687	573	592	-2,0 %	0,5 %
Sum areal, korrigert for DMK-effekt i 2005, daa	20 302	18 879	21 168	-0,8 %	1,6 %
Snittareal per søker, korrigert for DMK-effekt, daa	29,6	32,9	35,8	1,2 %	1,2 %

3.6 Bær m.m.

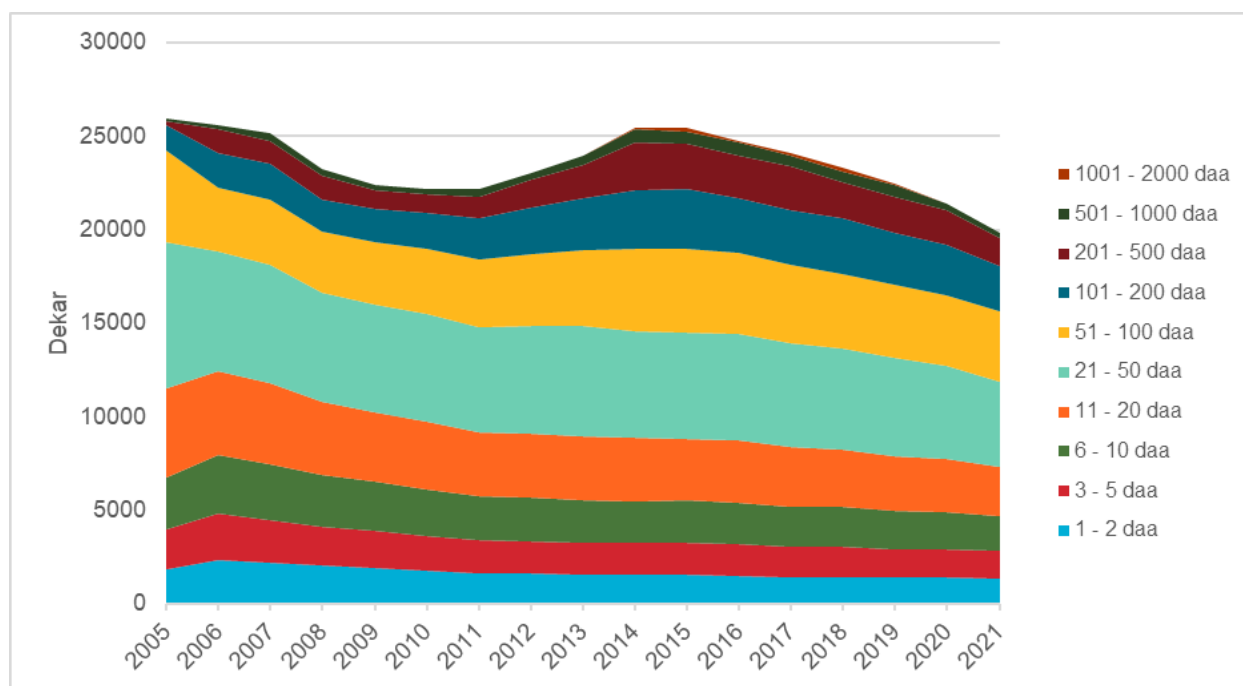
Vekstgruppe «bær m.m.» i produksjonstilskudd inkluderer Jordbær, andre bærarter, areal med planteskoleplanter og areal med blomster for salg dyrket på friland. I tabell 16 vises antall foretak med bær, planteskoleplanter og blomster på friland, og sum bær-, planteskoleareal og blomsterareal, gruppert etter areal for det enkelte foretak. Forklaring til innholdet i kolonnene i tabellen finner du i kapittel 3.1. Tallene er hentet fra produksjonstilskuddstatistikken for 2021. Tabellen viser også totalareal i drift hos foretakene med bær-, planteskoleareal og blomsterareal i det enkelte intervall, og hvor stor andel bær-, planteskole- og blomsterarealet utgjør av totalarealet i drift.

Av tabellen kan vi blant annet se at det er flest antall søkere i de minste intervallene, mens størst andel av arealet med bær m.m. naturlig nok drives av de søkerne i de høyere intervallene. Som for de øvrige vekstgruppene ser vi at for foretakene i de to minste intervallene utgjør arealet med bær m.m. kun en marginal del av totalarealet i drift hos søkerne i disse intervallene. Men på samme måte som for frukt, er det gjennomgående i de fleste størrelsesintervaller at arealet med bær m.m. utgjør en mindre del av totalarealet i drift.

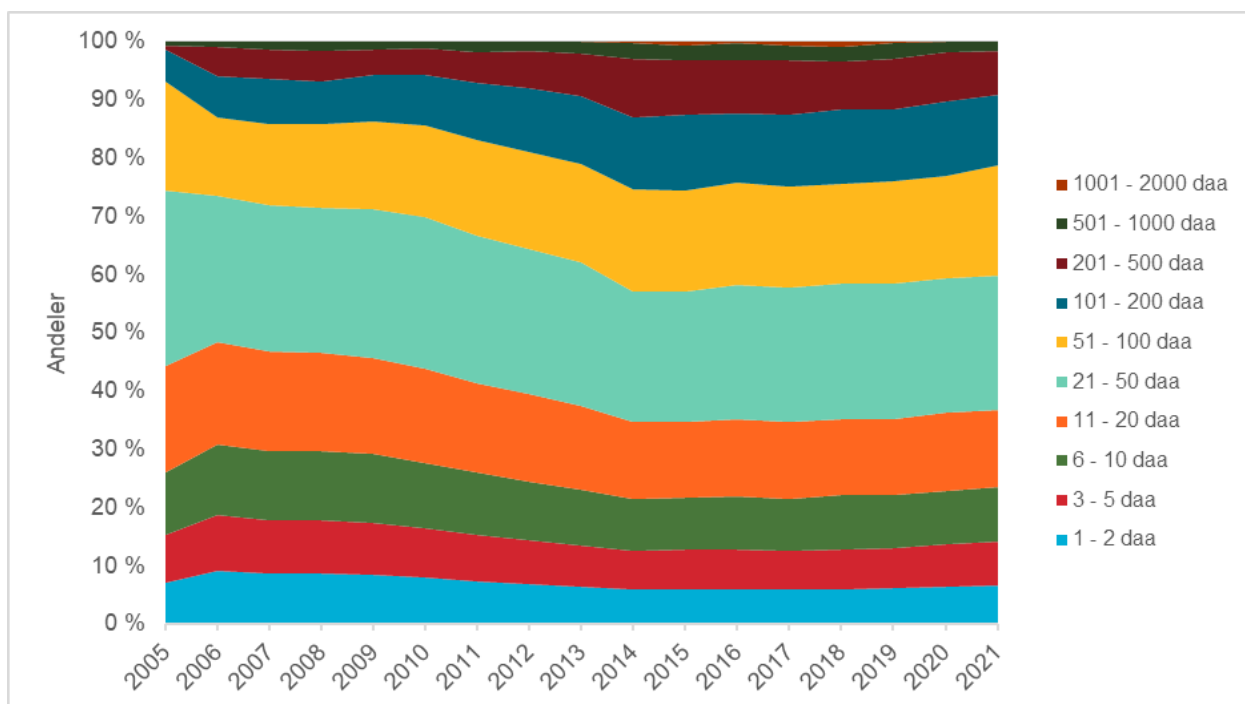
Tabell 16. Bær og planteskoleplanter, antall søkere og sum bær- og planteskoleareal gruppert etter bær- og planteskoleareal for den enkelte søker, 2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Intervall, dekar	A	B, dekar	B %	C, dekar	C %	D, dekar	D %
1 - 2	203	278	1 %	1 334	7 %	31 087	1 %
3 - 5	111	436	2 %	1 465	7 %	17 429	3 %
6 - 10	102	796	4 %	1 861	9 %	13 296	6 %
11 - 20	94	1 374	7 %	2 644	13 %	14 811	9 %
21 - 50	116	3 722	19 %	4 552	23 %	14 580	26 %
51 - 100	57	4 212	21 %	3 762	19 %	17 453	24 %
101 - 300	42	6 251	31 %	3 251	16 %	22 128	28 %
301 - 1000	6	2 785	14 %	985	5 %	5 221	53 %
1001 - 2000	-	-	0 %	-	0 %	-	-
I alt	731	19 854	100 %	19 854	100 %	136 005	
Gjennomsnitt		27				186	
Median		8				74	

Figur 13 og figur 14 er basert på produksjonstilskuddstatistikken, og viser utviklingen i bærareal (inkl. planteskoleareal og blomsterareal) i årene 2005-2021, fordelt innenfor størrelsesintervaller i hhv. absolutte tall og i andeler av totalen. Arealet med bær m.m. har variert noe i løpet av perioden. I perioden 2005-2011 gikk bærarealet ned, før det økte igjen i de neste årene. Men fra 2014/2015 har bærarealet blitt redusert hvert år. Andelen bærareal innenfor de ulike størrelsesintervallene har vært relativt likt siden 2014.

Figur 13. Bær m.m., utvikling i antall dekar innenfor størrelsesintervaller. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

Figur 14. Bær m.m., utvikling innenfor arealfordeling i størrelsesintervaller. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

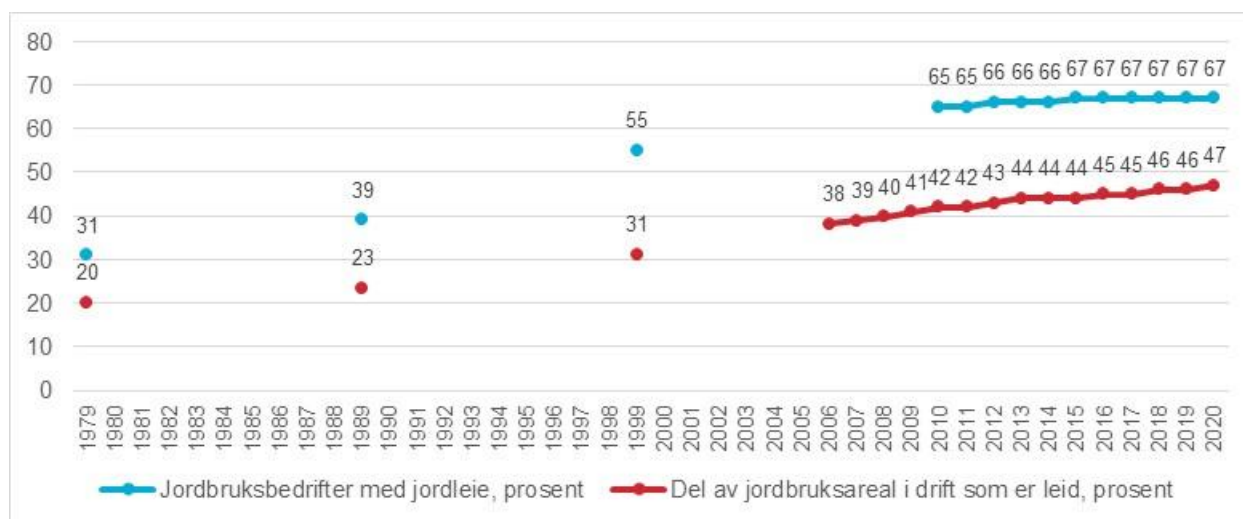
Tabell 17 viser antall søkere, sum areal med bær m.m. og areal per søker for søkere med minst 10 daa bær m.m., i 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring i periodene 2005-2014 og 2014-2021. I perioden 2005-2014 var den gjennomsnittlige årlige økningen i areal per søker på 4,8 prosent mens det var en årlig gjennomsnittlig reduksjon på 0,8 prosent i perioden 2014-2021.

Tabell 17. Bær m.m.; antall søkere, sum areal med bær m.m. og gjennomsnittlig areal per søker, for søkere med minst 10 daa bær m.m. 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring 2005-2014 og 2014-2021. Kilde: Produksjonstilskuddstatistikk

	2005	2014	2021	Gjennomsnittlig årlig endring 2005 – 2014	Gjennomsnittlig årlig endring 2014 – 2021
Antall søkere	599	414	337	-4,0 %	-2,9 %
Sum areal, korrigert for DMK-effekt i 2005, daa	22 793	24 110	18 564	0,6 %	-3,7 %
Snittareal per søker, korrigert for DMK-effekt, daa	38,1	58,2	55,1	4,8 %	-0,8 %

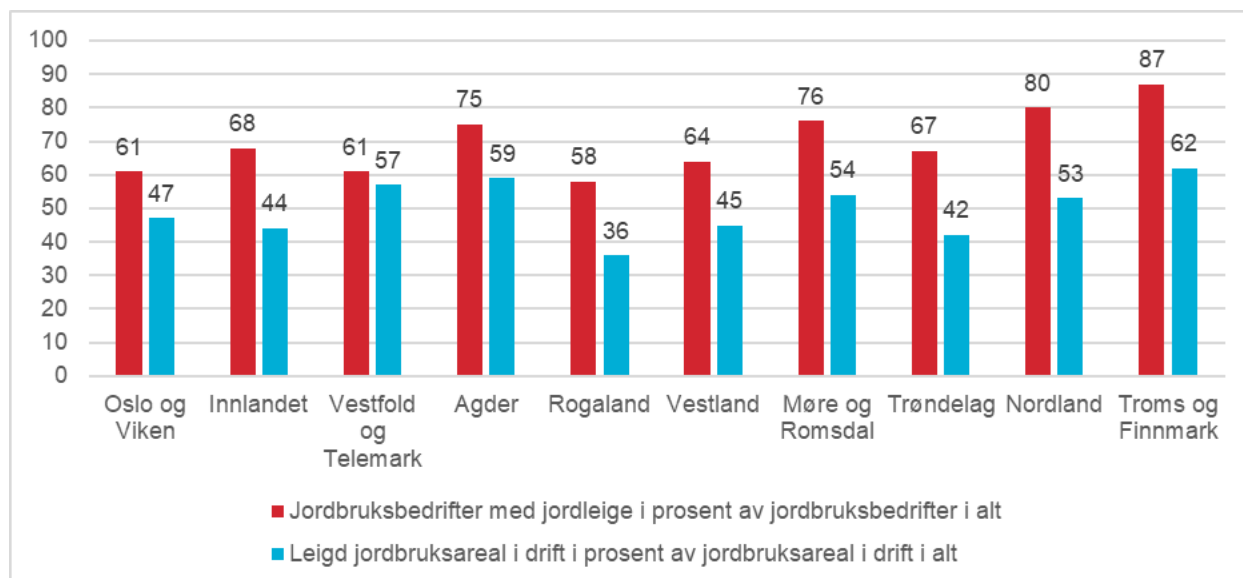
3.7 Leiejord

Bruk av leiejord er utbredt i jordbruket. Omfanget har økt, både andelen jordbruksbedrifter med leiejord og andelen leiejord totalt, jf. figur 15. Siden 2015 har 67 prosent av jordbruksbedriftene hatt jordleie. I samme periode har andelen leiejord økt fra 44 til 47 prosent.

Figur 15 Andel jordbruksbedrifter med leiejord og andel leiejord totalt, prosent, 1979–2020 (SSB, 2022) og (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

Det er forskjeller mellom fylker i omfanget av bruk av leiejord, se figur 16. Det er i Nord-Norge man finner den høyeste andelen av jordbruksbedrifter med jordleie, i Troms og Finnmark har 87 prosent av jordbruksbedriftene jordleie, og i Nordland er andelen 80 prosent. Troms og Finnmark er også fylket med høyest andel leieareal, med 62 prosent, fulgt av Agder (59 prosent), Vestfold og Telemark (57 prosent), Møre og Romsdal (54 prosent) og Nordland (53 prosent). Rogaland ligger lavest, der er det 58 prosent av jordbruksbedriftene som har jordleie, og 36 prosent av jordbruksarealet er leid.

Figur 16 Andel jordbruksbedrifter med jordleie og andel leieareal. Fylkesvise tall 2020 (SSB, 2022).

3.8 Husdyrproduksjon

3.8.1 Melkeku

Tabell 18 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll, og viser strukturutviklingen for jordbruksbedrifter med melkeku fra 1999 til 2021. Både antall foretak med melkeproduksjon og antall melkekyr er redusert i perioden. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse har økt gjennom hele perioden, den årlige prosentvise endringen var noe større i perioden 1999-2010 enn i 2010-2021. Andelen jordbruksbedrifter i de minste størrelsesgruppene har blitt redusert i løpet av perioden, mens de større har økt.

Tabell 18 Antall jordbruksbedrifter med melkeku etter besetningsstørrelse (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

Besetnings- størrelse	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring		
						89-99	99-10	10-21
< 10	6 047	2 749	1 262	501	453	-6,3	-13,3	-8,9
%	27	17	11	7	7			
10-19	13 180	8 937	5 166	2 168	1 954	-1,1	-8,2	-8,4
%	58	56	46	30	28			
20-39	3 264	3 799	3 736	2 626	2 489	2,4	1,2	-3,6
%	14	24	34	37	36			
40-69	153	361	853	1 572	1 644	1,1	16,9	6,1
%	1	2	8	22	24			
≥ 70	15	44	163	278	334	0	24,2	6,7
%	0	0	1	4	5			
Antall j.bedr.	22 659	15 890	11 130	7 145	6 874	-2,5	-6,3	-4,3
1 000 melkekyr	313	265	238	214	215	-0,8	-2,4	-0,9
Melkekyr per j.bedr.	13,8	16,7	21,4	29,9	31,3	1,7	4,1	3,5

* Foreløpige tall

1) Samdrifter er regnet som én jordbruksbedrift.

3.8.2 Ammeku

Tabell 19 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll, og viser strukturutviklingen for jordbruksbedrifter med ammeku fra 1999 til 2021. Både antall ammekyr og antall foretak med ammekyr har økt i løpet av perioden. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse har også økt, og den årlige prosentvise økningen var størst i perioden 1999-2010. Gjennom hele perioden har det vært flest jordbruksbedrifter i gruppen med mindre enn 10 ammekyr, men andelen har vært synkende.

Tabell 19 Antall jordbruksbedrifter med ammeku etter besetningsstørrelse (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

Besetningsstørrelse	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring	
						99-10	10-21
< 10	4 266	3 097	2 572	2 169	2 204	-4,5	-1,4
%	78	59	49	37	36		
10-19	872	1 385	1 479	1 793	1 852	4,9	2,1
%	16	26	28	30	30		
20-39	284	630	903	1 317	1 372	11,1	3,9
%	5	12	17	22	22		
40-69	35	113	227	528	592	18,5	9,1
%	1	2	4	9	10		
≥ 70	7	9	22	87	81	11,1	12,6
%	0	0	0	1	1		
Antall jordbr.bedr.	5 464	5 234	5 203	5 894	6 101	-0,4	1,5
1 000 ammekyr	37	56	70	106	112	6	4,4
Ammekyr per jordbr.bedr.	6,7	10,6	13,4	18	18,4	6,5	2,9

* Foreløpige tall

3.8.3 Sau

Tabell 20 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll, og viser strukturutviklingen for jordbruksbedrifter med vinterfôra sau fra 1999 til 2021. Antall sau er redusert i løpet av perioden, og det har også blitt færre foretak med sau. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse har økt i løpet av perioden, og den største årlige prosentvise økningen var i første halvdel av perioden (1999-2010). Gjennom hele perioden har det vært flest jordbruksbedrifter i gruppen med mindre enn 50 vinterfôra sauer. Andelen var synkende i første halvdel av perioden, men har vært tilnærmet uendret i perioden 2010-2021. Tilsvarende tendens ser man for de andre størrelsesgruppene, andelen jordbruksbedrifter i de ulike størrelsesgruppene endret seg i første halvdel av perioden, og er tilnærmet uendret den siste halvdel av perioden.

Tabell 20 Antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau etter besetningsstørrelse (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

Besetnings- størrelse	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring		
						89-99	99-10	10-21
< 50	15 787	9 892	7 785	7 429	7 272	-3,9	-6,2	-0,6
%	70	57	53	54	54			
50-99	5 223	5 095	4 357	3 533	3 488	2,2	-1,6	-2
%	23	29	29	26	26			
100-199	1 587	2 127	2 185	2 255	2 237	3,8	2,9	0,2
%	7	12	15	16	16			
200-299	101	246	337	429	423	3,4	11,6	2,1
%	0	1	2	3	3			
≥ 300	11	40	115	161	162	-0,9	23,8	3,2
%	0	0	1	1	1			
Antall jordbr.bedr.	22 709	17 400	14 779	13 807	13 582	-2,4	-3,8	-0,8
1 000 sau	955	955	923	903	894	0,6	-0,3	-0,3
Ant. Sau per j.bedr.	42,1	54,9	62,4	65,4	65,8	3,1	3,7	0,5

* Foreløpige tall

3.8.4 Avlsgris

Tabell 21 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll, og viser strukturutviklingen for jordbruksbedrifter med purker fra 1999 til 2021. Antall foretak med purker er redusert med 75 prosent i løpet av perioden, og antall purker er redusert med 25 prosent. Reduksjonen i antall purker har i all hovedsak skjedd i siste halvdel av perioden. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse har økt gjennom hele perioden, den største prosentvise årlige endringen skjedde i perioden 1999-2010. Gjennom hele perioden har det vært flest jordbruksbedrifter i gruppen med mindre enn 30 purker. Andelen sank fra 68 prosent til 36 prosent fra 1999-2010, men har vært tilnærmet uendret fra 2010-2021. Andelen jordbruksbedrifter med minst 150 purker har økt fra 1 prosent i 1999 til 15 prosent i 2021.

Tabell 21 Antall jordbruksbedrifter med purker, inkludert ungpurker, etter besetningsstørrelse (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

Besetningsstørrelse	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring		
						89-99	99-10	10-21*
< 30	2 501	1 015	531	343	319	-5,7	-13,1	-3,9
%	68	48	36	36	35			
30-59	864	600	420	228	224	3,8	-6,3	-5,4
%	24	28	29	24	25			
60-99	220	290	262	160	134	8,2	1,6	-4,4
%	6	14	18	17	15			
100-149	54	124	131	83	94	12,9	8,4	-4,1
%	1	6	9	9	10			
≥ 150	37	80	116	136	135	12,9	10,9	1,5
%	1	4	8	14	15			
Antall jordbr.bedr.	3 676	2 109	1 460	950	906	-3,5	-8,1	-3,8
1 000 purker	97	99	95	74	73	1,5	-0,2	-2,2
Purker per j.bedr.	26,5	46,8	65,1	78,1	81	5,1	8,5	1,7

* Foreløpige tall

3.8.5 Verpehøner

Tabell 22 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll, og viser strukturutviklingen for jordbruksbedrifter med verpehøner fra 1999 til 2021. Antall foretak med mer enn 500 verpehøner er nærmere halvert fra 1999 til 2021. Samtidig har antall verpehøner økt. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse har økt fra 2 615 verpehøner per jordbruksbedrift i 1999 til 7 469 verpehøner per jordbruksbedrift i 2021. Den prosentvise årlige endringen var størst i perioden 1999-2010. Konesjonsgrensen i denne produksjonen er at en bedrift kan ha maksimalt 7 500 innsatte høner på ethvert tidspunkt. Før 2004 var konsesjonsgrensen 5000 høner. Andelen jordbruksbedrifter i de minste størrelsesgruppene har blitt kraftig redusert i løpet av perioden, mens de større har økt.

Tabell 22 Antall jordbruksbedrifter med verpehøner¹⁾, etter besetningsstørrelse (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022)..

Besetningsstørrelse	1999	2005	2010	2020	2021*	Årlig % endring	
						99-10	10-21
500 – 999	155	62	19	4	12	-17,4	-4,1
%	13	7	3	1	2		
1 000-1 999	398	159	62	19	19	-15,6	-10,2
%	34	19	9	3	3		
2 000-4999	477	303	134	37	32	-10,9	-12,2
%	40	37	20	6	5		
5 000-7 500	113	266	394	175	167	12	-7,5
%	10	32	60	29	27		
≥ 7 501	43	39	48	375	385	1	20,8
%	4	5	7	61	63		
Antall jordbr.bedr. ²⁾	1 186	829	657	610	615	-5,2	-0,6
Antall jordbr.bedr. ³⁾	4 064	2 528	1 847	1 503	1 516	-6,9	-1,8
1 000 høner ²⁾	3 101	3 372	3 926	4 570	4 567	2,2	1,4
1 000 høner ³⁾	3 181	3 415	3 953	4 593	4 593	2	1,4
Høner per j.bedr.	2 615	4 067	5 975	7 530	7 469	7,8	2

* Foreløpige tall

- 1) Rugeeggproduksjon er inkludert i tallene
- 2) Ekskl. jordbruksbedrifter med < 500 høner
- 3) Alle jordbruksbedrifter med høner

3.8.6 Slaktekylling

Tabell 23 er fra Budsjettnemnda for jordbrukets resultatkontroll, og viser strukturutviklingen for jordbruksbedrifter med slaktekylling i perioden 2001 til 2021. Antall slaktekyllinger har hatt en stor økning i løpet av perioden, mens antall foretak med slaktekylling er noe redusert. Andelen jordbruksbedrifter i de minste størrelsesgruppene har blitt redusert i løpet av perioden, mens de større har økt. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse er nesten doblet i løpet av perioden, men den prosentvise årlige endringen var større i perioden 2001-2021 enn 2010-2020. Konesjonsgrensen i denne produksjonen er at en bedrift kan ha en slaktekyllingproduksjon med inntil 280 000 omsatte og slaktede kyllinger per år. Grensen har blitt endret flere ganger i løpet av perioden. I 2004 ble grensen endret fra 80 000 til 120 000 slaktekyllinger, i 2013 ble den økt til 140 000 slaktekyllinger, og fra og med 2015 har grensen vært 280 000 slaktekyllinger.

Tabell 23 Antall jordbruksbedrifter med slaktekyllinger, etter besetningsstørrelse (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

Antall slakta kyllinger	2001	2003	2010	2019	2020	Årlig % endring	
						01-10	10-20
< 25 000	90	61	44	8	3	-7,6	-23,6
%	18	13	8	2	1		
25 000-49 999	103	82	35	23	16	-11,3	-7,5
%	20	17	6	5	3		
50 000-74 999	165	104	49	60	59	-12,6	1,9
%	32	22	9	12	13		
75 000-99 999	108	158	89	102	95	-2,1	0,7
%	21	33	15	21	21		
100 000-139 999	23	54	333	126	138	34,6	-8,4
%	5	11	59	26	30		
140 000-279 999	16	16	15	152	134	-0,7	24,5
%	3	3	3	31	29		
≥ 280 000	6	7	10	20	17	5,8	5,4
%	1	1	2	4	4		
Antall jordbr.bedr.	511	482	575	491	462	1,3	-2,2
1 000 kyllinger	31 774	35 242	56 496	63 683	60 429	6,6	0,7
1 000 kyllinger per j.bedr.	62	73	98	130	131	5,2	2,9

4 Forhold som påvirker struktur og strukturutviklingen i jordbruket

Hvordan jordbruket i Norge har utviklet seg og hvordan det utvikler seg videre, vil være påvirket av mange ulike forhold. Forhold som spenner fra naturgitte forutsetninger som er relativt stabile over tid, til endringer i matvaner og etterspørsel som skjer raskere, som følge av blant annet trender og befolkningsendringer. Endringer i teknologiske og økonomiske rammebetingelser innebærer at næringen er i kontinuerlig omstilling. På enkeltbruksnivå skjer omstilling mer sprangvis, gjerne i forbindelse med generasjonsskifter og større investeringer.

I et overordnet historisk perspektiv vil arbeidsgruppa peke på følgende hovedpunkter som drivere for utviklingen i jordbruket:

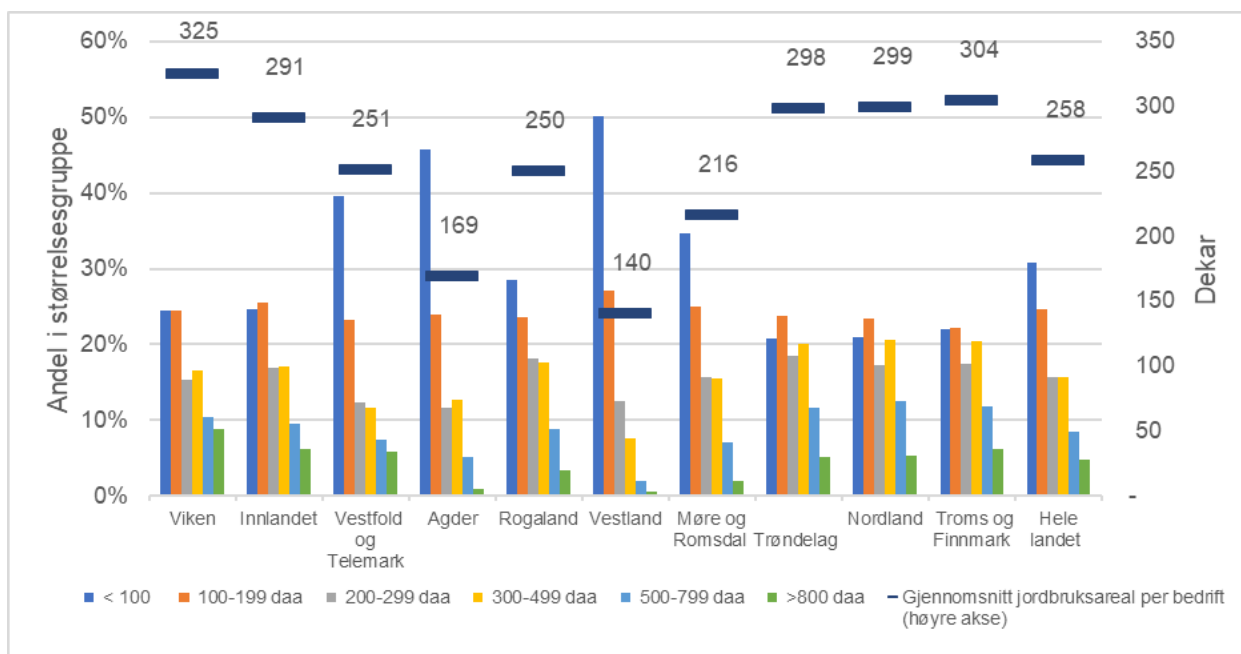
1. Naturgitte forutsetninger
2. Økonomisk vekst: Økt alternativverdi av arbeid og kapital
3. Teknologisk utvikling i jordbruket, substitusjon av arbeid med kapital, økt produktivitet
4. Markedsforhold: Kjøpekraft, matvaner, etterspørsel, internasjonal handel, struktur og konkurranse i dagligvaremarkedet m.m.
5. Politikk/utvikling på andre områder: Transport/samferdsel, utdanning, demografi, urbanisering, klima og miljø m.m.
6. Landbrukspolitik i hovedsak som motkraft; reguleringer og støtteordninger.

I det følgende er det gått nærmere inn på forhold under disse punktene som arbeidsgruppa anser å være mest relevante for strukturutviklingen i jordbruket og vurderingen av strukturdifferensiering av tilskuddsordninger.

4.1 Naturgitte forutsetninger

De naturgitte forhold der jordbruksproduksjonen skjer gir betydelige føringer for valg av driftsomfang for den enkelte produsent. For eksempel har Vestlandet en topografi hvor mange jordbruksarealer ligger i brattlendt terreng, som gjør arealene mer tungdrevne, og det kan også være relativt store avstander mellom til arealer som trengs for ev. utvidelse av driftsomfanget. Man ser at gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift på Vestlandet er en del lavere enn landsgjennomsnittet. I tillegg til topografi spiller også klima en rolle, for eksempel har nordlige deler av Troms og Finnmark et klima som gjør at man ofte kun får tatt en slått, og for å ha tilstrekkelig med grovfôr trenger dermed bruk i Finnmark større arealer enn bruk i Sør-Norge med samme antall dyr. Framtidige klimaendringer vil påvirke utviklingen i jordbruket. Man vil få utfordringer med mer ekstremvær, både i form av tørke og økt nedbør. Samtidig kan mildere klima gi lengre vekstsesong og mulighet for økte avlinger og dyrking av nye vekster i noen områder.

Figur 17 viser gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift i de enkelte fylkene, samt fordeling av jordbruksbedriftene etter størrelsesgruppe.

Figur 17 Andel jordbruksbedrifter etter størrelse på arealet, og gjennomsnittlig jordbruksareal per bedrift, per fylke, 2021. (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022)

Arrondering av jordbruksarealene er også en viktig faktor for strukturen i jordbruket. Jordbruksarealets arrondering handler om jordbruksarealets avgrensning, og sier noe om hvor store og sammenhengende arealene er. Det som ofte avgrenser arealene er vei, bekk, skog, steingjerder osv. Store og sammenhengende arealer gjør det mindre arbeidskrevende å kjøre med store maskiner, og er i så måte noe som påvirker driftsøkonomien til foretakene. Dårlig arrondert jordbruksareal, med små og spredte jordstykker, fører ofte til økte transportkostnader og økt tidsbruk hos bonden.

4.2 Økonomisk vekst og konkurranse fra andre sektorer

Norge har hatt tilnærmet kontinuerlig økonomisk vekst de siste 200 årene. Utviklingen skjøt fart etter 2. verdenskrig. I NOU 2022:14 er det vist til at «[j]ordbruket har konkurrert om arbeidskraft med annen virksomhet med bedre lønnsevne og ordnet arbeidstid. På 1950-tallet var overføring av arbeidskraft og andre ressurser fra jordbruket til andre næringer med høyere lønnsevne en viktig forutsetning for den økonomiske veksten i Norge.» (NOU 2022: 14, 2022). I en rapport fra 2016 fra en ekspertgruppe som ble satt ned for å se nærmere på rekrutteringsspørsmålene i landbruket vises det til at økonomien og muligheten for å få arbeid i andre næringer er en utfordring for rekrutteringen til jordbruket, samtidig som det også kan være en forutsetning for å opprettholde driften: «Muligheten for å få arbeid utenfor næringen er også en utfordring for rekruttering. I fylker der det er gode muligheter til å få en godt betalt jobb utenfor næringen er det mindre attraktivt å gå inn i gårdbrukeryrket. I en situasjon der en må konkurrere om arbeidskraften, vil inntektsmuligheter og rammevilkår være særlig viktig. Enkelte fylker peker på den annen side på at arbeid ved siden av gården kan være nødvendig for å få tilstrekkelig inntekt til å opprettholde driften. Videre kan muligheten for arbeid utenfor gården være viktig for partneren. For de som ønsker å kombinere gårdsdrift med annet arbeid er derfor tilgangen på arbeidsplasser utenfor gårdsbruket av betydning for valget om å gå inn i landbruksnæringen.» (Arbeidsgruppe, 2016).

For bønder som ikke har overskuddsmaksimering som det viktigste målet for jordbruksdrifta, men hvor jordbruksdrift inngår som en komponent i maksimering av nytte, er det grunn til å tro at et begrenset driftsomfang ofte vil være det mest attraktive, og at det for slike vil være mindre interessant å utvide drifta.

I utredningen fra Grytten-utvalget ble det vist til at 47 prosent av brukerne i enkeltpersonforetak hadde lav, ingen eller negativ næringsinntekt fra jordbruk. Av de som hadde jordbruksinntekt under 1 G i 2015, hadde om lag 40 prosent jordbruksinntekter under 1 G i 6 påfølgende år, uten å slutte i næringen. Dette tolkes

som en indikasjon på et vesentlig innslag av tilpasninger som ikke har maksimalt overskudd som viktigste formål.

4.3 Teknologi

I NOU 2022:14 omtales norsk jordbruk og teknologi: «Norske bønder har vært raske til å ta i bruk ny teknologi for å optimalisere egen produksjon. Teknologiutviklingen med blant annet nye maskiner, traktorer, driftsbygninger og automatisering har vært produktivitetsfremmende og arbeidsbesparende, og det har endret måten jordbruket drives på. Dette har ført til færre sysselsatte. Forskning og utvikling har vært viktig for at norsk jordbruk har vært innovativt og tatt i bruk ny teknologi i stor skala. Utvikling i plante- og dyremateriale har bidratt til økt ytelse per dyr, større avlinger per arealenhet og bedre utnyttelse av fôr. Nye metoder for å behandle grovfôr, maskiner med større kapasitet og redusert arbeidsforbruk per produsert enhet er også blant endringene som bidrar til høy produktivitetsvekst.» (NOU 2022: 14).

De siste årene har for eksempel presisjonsjordbruk, droneteknologi, sensorteknologi og nofence blitt tatt i bruk i jordbruket. Investeringskostnader knyttet til maskiner o.l. kan være en driver for større bruk, man må ha areal av en viss størrelse for at investeringen skal lønne seg. Økonomi og teknologi henger på denne måten sammen. På en annen side løses dette ofte gjennom leiekjøring eller maskinsamarbeid mellom produsenter, og teknologi trenger i så måte ikke alltid å være en driver for utvidelse av driftsomfanget. I husdyrproduksjonen har melkeroboten bidratt til at flere har utvidet produksjonen sin for å utnytte det produksjonspotensialet som investeringen gir.

Landbruket må tilpasse seg klimaendringene og det kan påvirke teknologivalg som produsentene tar. Teknologi for å redusere klimagassutslipp på gårdsnivå, som gårdsanlegg for biogass, lagringsanlegg for husdyrgjødsel og presisjonsutstyr for spredning av gjødsel, vil være mer lønnsomt jo høyere volumet av gjødsel er. Økte kostnader for flere innsatsfaktorer i jordbruket kan ha gjort det mer lønnsomt å investere i presisjonsutstyr.

Dessuten er teknologi og investeringskostnader på ingen måte statisk. Det som i dag er dyr, ny teknologi, kan om noen år koste vesentlig mindre og fått stor utbredelse uavhengig av økonomi og bruksstørrelse. Teknologi trenger ikke utelukkende være en driver for større enheter. Det er også ulike former for teknologi som gjør at man kan drive mer marginale arealer bedre, for eksempel nofence og spredeteknologi som sørger for riktig gjødselmengde på riktig sted.

4.4 Driftsøkonomi

Innen visse (og varierende) grenser for produksjonsomfang er det stordriftsfordeler i jordbruket. Stordriftsfordeler oppstår når gjennomsnittskostnaden synker ved økt produksjon, som følge av at de faste kostnadene kan fordeles på et større kvantum. Foretak med større driftsomfang kan i tillegg oppnå kvantumsrabatt ved kjøp av diverse innsatsfaktorer, som såkorn, gjødsel og kalk. Større driftsomfang kan også bidra til at mer effektiv arbeidsbruk, og at arbeidsforbruk per dyr/per daa reduseres.

En studie på bruk med melkeproduksjon og planteproduksjon i Norge fant at det er potensielle kostnadsgevinster ved å øke gårdsstørrelsen og ved å diversifisere driften⁴ (ha flere produksjoner) på samme gårdsbruk (Alem, Lien, Kumbhakar, & Hardaker, 2018). Studien konkluderer med at politikkutformerne bør være bevisst dette, og at intervensjoner som hindrer strukturendringer eller diversifiseringsmuligheter i jordbruket øker kostnadene i produksjonen.

De driftsøkonomiske forholdene påvirkes naturlig nok av teknologiutviklingen. Det som var optimal driftsomfang/skala for 20 år siden er ikke lenger det optimale i dag, fordi nye teknologiske løsninger har endret kostnadsbildet hos produsentene.

⁴ I studien viser de til at en mulig forklaring kan være at melkekvoteordningen har en begrensende effekt på vekstmulighetene innad i produksjonen. Vekstorienterte bønder kan dermed velge å diversifisere produksjonen for kunne ekspandere driften og dermed øke inntektene.

Stordriftsfordeler uttømmes når driftsomfanget blir stort nok. Hvor grensene går, vil bl.a. avhenge av naturgitte forhold og transportavstander mellom de ulike arealene (Fjellhammer, Smedshaug, Thuen, & Tufte, 2015). I rapporten til ekspertgruppen som utredet økt norsk kornproduksjon ble det pekt på at «selv om de enkelte driftsenhetene øker i størrelse, vil de fortsatt være preget av en småskala struktur i bunn. Transport tar tid og øker kostnadene. Beregninger ekspertgruppen har fått gjort tyder på at arealer under 10 dekar som ligger 1 km fra driftssenteret har større kostnad enn inntekt dersom en skal ha en normal timebetaling og kun regner marginalkostnader for maskinene. Ligger arealet 10 km fra driftssenteret gjelder dette skifter / arealer helt opp til 25 dekar. Slik sett er det like relevant å bruke begrepet stordriftsulempner som stordriftsfordeler i den virkeligheten som omgir mange av de store kornprodusentene.»

Tilskuddsordninger påvirker også driftsøkonomien og dermed strukturen i jordbruket. Der tilskuddsordninger har strukturdifferensiering, mottar små foretak mer tilskudd per enhet enn store foretak.

4.4.1 Investeringer og investeringsmidler (IBU-midler)

Investeringer i produksjonsapparatet, for eksempel ny/ modernisering av driftsbygning eller nye maskiner og ny teknologi kan gi en effektivisering av driften. Se nærmere omtale av teknologi i kapittel 4.2. I tillegg til at ny teknologi kan gi effektivisering og gjennom det legge til rette for utvidelse av driftsomfanget, er det også noen typer teknologi, for eksempel melkerobot, som bare er tilgjengelig med kapasitet over et visst nivå, og som dermed i mange tilfelle vil fungere som en driver til utvidelse av produksjonen.

Innovasjon Norge forvalter midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midler), og dette er et viktig virkemiddel for å fremme investeringstiltak i landbruket. I jordbruksoppgjøret i 2022 ble det bevilget 1 150,5 millioner kroner til ordningen i 2023. . Hvorvidt store eller mindre bruk skal prioriteres er en politisk beslutning. Jf. Prop 120 S (2021-2022) (Landbruks- og matdepartementet, 2022) har investeringsprosjekter med 15–30 kyr blitt særlig prioritert i de senere års jordbruksoppgjør. Det framgår der at «den særskilt prioriterte gruppen har utgjort mellom 50 og 60 pst. av prosjektene innen melkeproduksjon de siste 5 årene (før utbygging).» Investeringsmidlene er potensielt et sterkt strukturvirkemiddel, særlig på husdyrsida der kapitalkostnadene er en sterk driver. Måten ordningen er innrettet på, med de kriterier og de prioriteringer som skal legges til grunn, påvirker strukturutviklingen i jordbruket. Trolig måtte driftsomfanget ha vært større for å kunne forsvare slike investeringer, hvis det ikke hadde vært for de prioriteringer som er gjort for IBU-midlene.

4.4.2 Produksjonskostnader og driftsomfang

Det er vanskelig å finne gode data for hvordan produksjonskostnader varierer med driftsomfang. Arbeidsgruppas vurdering av resultatene av NIBIOs undersøkelse (Graarud & Halland, 2023) er at det av ulike årsaker er vanskelig å kvantifisere med rimelig sikkerhet hvor store stordriftsfordelene eller smådriftsulempene er i de forskjellige produksjonene. Generelt synes skalafordelene å være mest tydelige i arbeidsforbruk per enhet. Varierende innslag av sideproduksjoner og kapitalkostnader ført etter historisk kost og med ulike investeringstidspunkter medvirker til at det er stor spredning i materialet. Arbeidsgruppa har derfor valgt å presentere plott fra NIBIO-rapporten som viser variasjonen i totale kostnader per enhet og i arbeidsforbruk per enhet. I disse plottene er det også lagt inn enkle regresjonslinjer og forklaringsgrad (R-kvadrert).

I referansebruksberegningene fra Budsjettnemnda for jordbruket er det tre produksjoner med ulikt driftsomfang, men innenfor samme geografisk område. Dette er produksjonene melk, sau og korn. Kostnads-, tilskudds- og inntektstall samt arbeidstimer per dyr/dekar fra referansebrukene for disse produksjonene er vist i tabellene nedenfor.

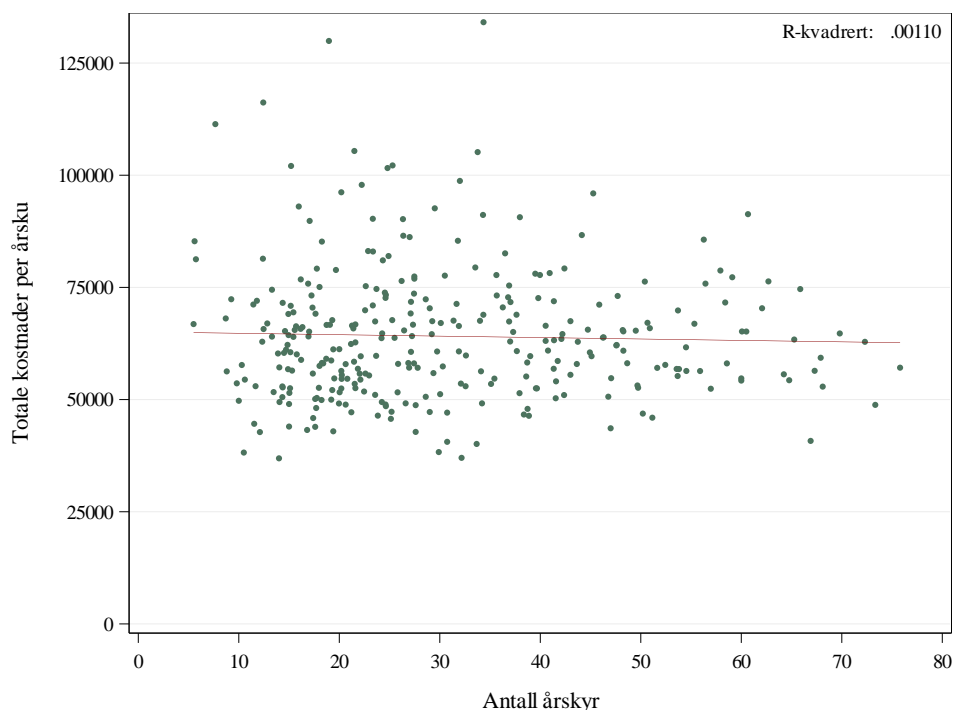
Melkeproduksjon

Tabell 24. Melkeproduksjon, kostnader, tilskudd, inntekter og arbeidsforbruk på referansebruk 2022, kroner per årsku/timer per årsku

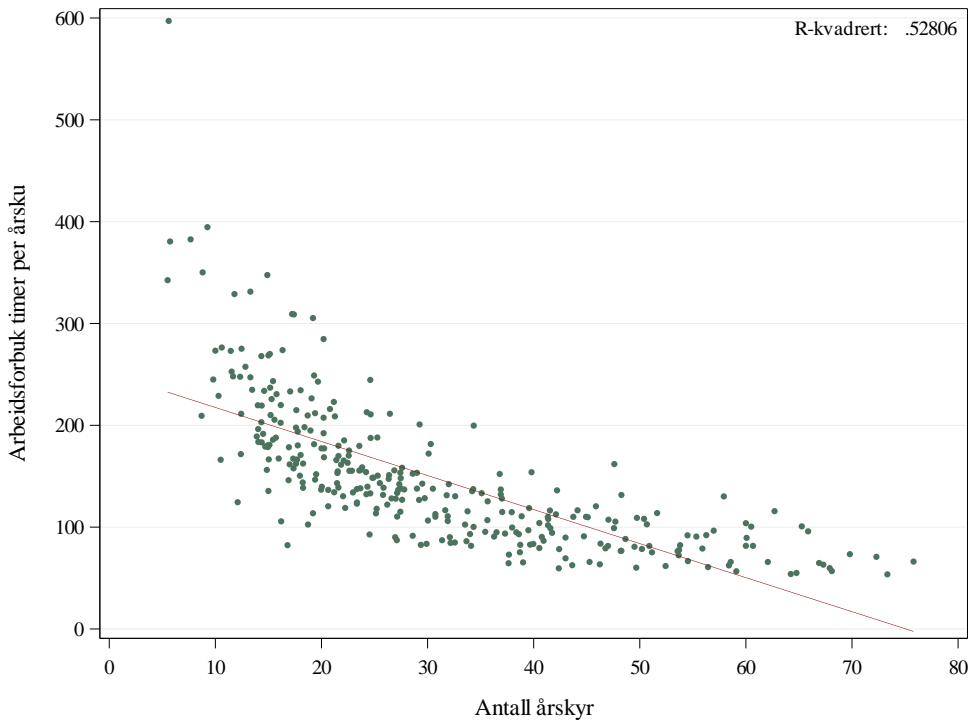
	Ref.br. 13 15,5 årskyr	Ref.br. 14 50,5 årskyr	Ref.br. 15 68 årskyr
Sum variable kostnader	36 543	34 796	36 413
Sum faste kostnader ¹⁾	25 171	23 294	22 926
Sum avskrivninger	10 467	11 819	11 582
Kostnader i alt¹⁾	72 181	69 909	70 921
Sum pristilskudd	5 637	5 377	6 012
Sum prod. uavh. tilsk.	38 529	19 010	17 189
Tilskudd i alt	44 166	24 387	23 201
Inntekt melk og storfekjøtt	57 532	62 730	65 230
Andre inntekter	6 130	3 423	3 082
Arbeid, eget og leid	209 timer	89 timer	79 timer

1) Eksklusive leid arbeid

Nivået på kostnader i alt er nokså likt på referansebruk. 13 (15,5 årskyr), 14 (50,5 årskyr) og 15 (68 årskyr), hhv. ca. 72 000 kroner per årsku, 70 000 kroner per årsku og 71 000 kroner per årsku, men arbeidsforbruket er vesentlig høyere på referansebruket med 15,5 årskyr enn på referansebrukene med 50,5 og 68 årskyr. Data fra driftsgranskingene for 2019-2021 (i 2021-verdi) viser imidlertid at det er stor spredning i materialet, se figur 18 og figur 19.

Figur 18 Plott av totale kostnader (ekskl. arbeidsforbruk) i kroner per årsku, og antall årskyr, driftsgranskingene 2019-2021 omregnet til 2021-verdi (Graarud og Halland, 2023).

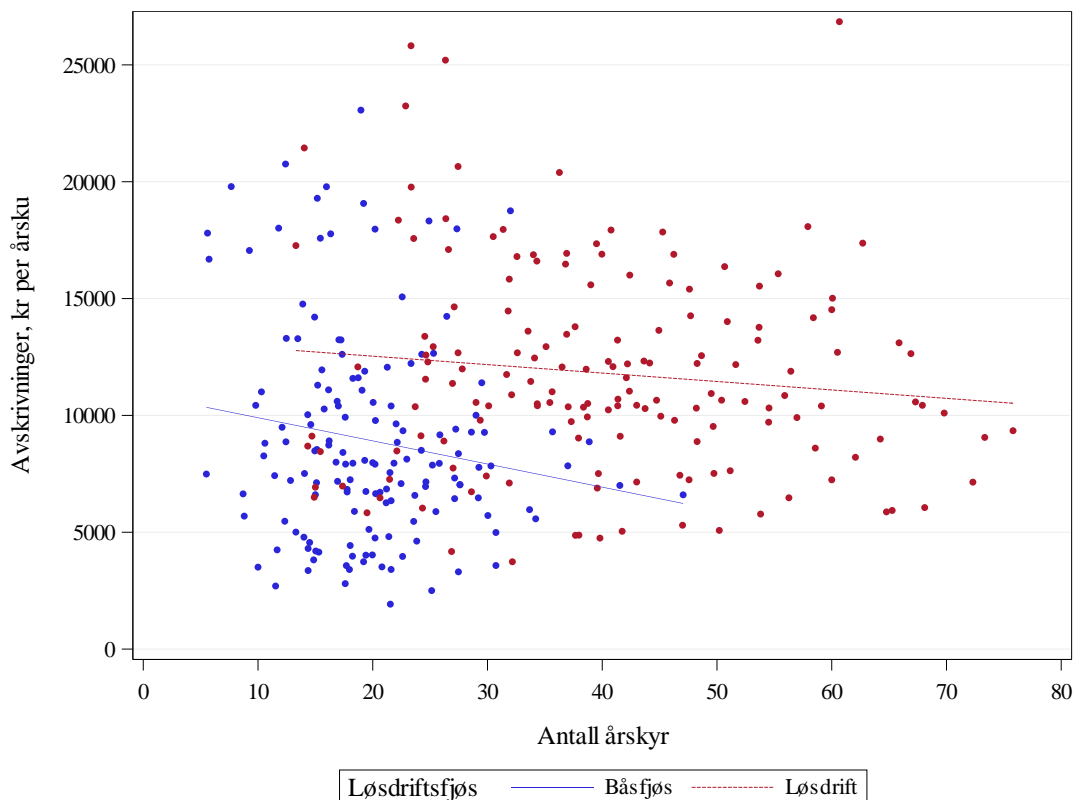
Figur 19 Plott av arbeidsforbruk per årsku, og antall årskyr, driftsgranskinger 2019-2021 (Graarud og Halland, 2023).

Fordelingen på hhv. variable kostnader, faste kostnader og avskrivninger er også nokså lik mellom referansebrukene, selv om driftsomfanget er ulikt. I tabell 25 nedenfor er avskrivningene fordelt på ulike avskrivningsgrupper. Avskrivningene til maskiner, redskap og traktor regnet per årsku, er noe høyere på referansebruket med 15,5 årskyr enn på referansebrukene med 50,5 og 68 årskyr mens avskrivningene til driftsbygning er vesentlig høyere på referansebrukene med 50,5 og 68 årskyr enn på bruket med 15,5 årskyr.

Tabell 25. Melkeproduksjon, fordeling av avskrivninger på referansebruk 2022, kroner per årsku.

	Ref.br. 13 15,5 årskyr	Ref.br. 14 50,5 årskyr	Ref.br. 15 68 årskyr
Avskr. maskiner & redsk.	3 134	2 372	2 476
Avskr. traktor	2 642	1 365	1 037
Avskr. skurtresker	61	20	34
Avskr. yrkesbil	40	67	119
Avskr. driftsbygn.	4 460	7 910	7 871
Avskr. jord, veger, grøfter	130	85	46
Avskr. kontormaskiner	1		
Sum avskrivninger	10 467	11 819	11 582

Det er grunn til å tro at lavere bygningsavskrivninger på referansebruket med 15,5 årskyr skyldes at bygningsinvesteringene på dette referansebruket ligger lengre tilbake i tid enn på de to større referansebrukene. Dette understøttes av et plott med data for avskrivninger fra driftsgranskingerne for 2019-2021 (i 2021-verdi) hvor det er lagt inn regresjonslinjer for sammenhengen mellom avskrivninger per årsku og antall årskyr, for henholdsvis produsenter med bås fjøs og løsdrifts fjøs. Begge regresjonslinjene er fallende med økende besetningsstørrelse, men den for bås fjøs ligger lavere og representerer produsenter med ikke så store besetninger som de en kan finne blant de som har løsdrift.

Figur 20 Plott av avskrivninger i kroner per årsku, og antall årskyr med regresjonslinjer for hhv. båsfjøs (blå linje, R^2 : 0,025) og løsdriftsfjøs (rød stiplet linje, R^2 : 0,014), driftsgranskinger 2019-2021 (Graarud og Halland, 2023).

Saueproduksjon

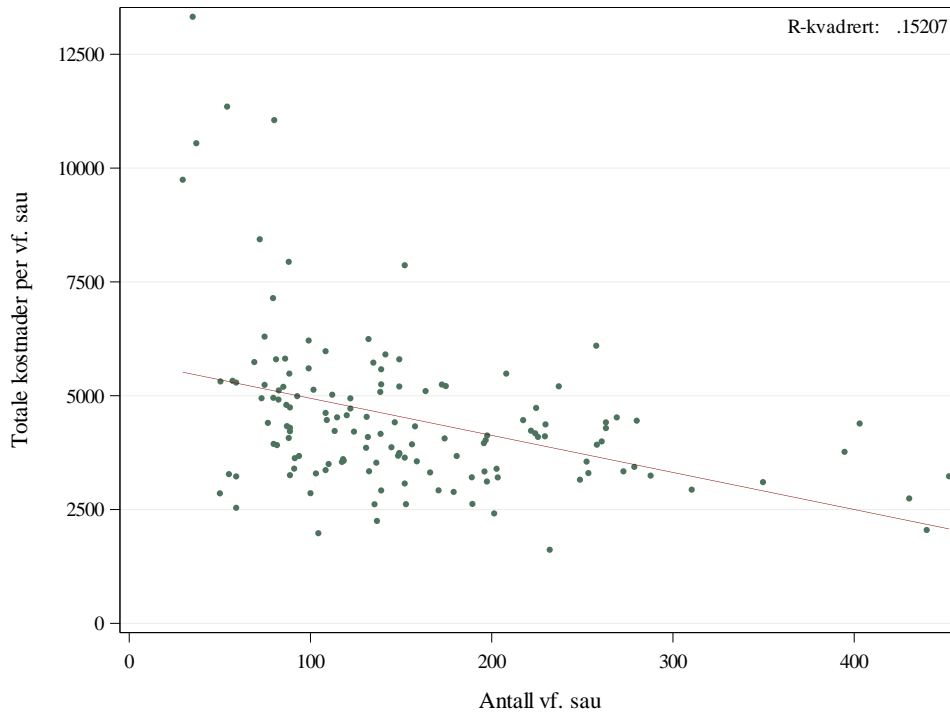
Tabell 26. Saueproduksjon, kostnader, tilskudd, inntekter og arbeidsforbruk på referansebruk 2022, kroner per vinterfôra sau (vfs)/timer per vfs.

	Ref.br. 26 85 vfs	Ref.br. 27 295 vfs
Sum variable kostnader	1 887	1 737
Sum faste kostnader ¹⁾	2 392	1 625
Sum avskrivninger	1 259	685
Kostnader i alt¹⁾	5 538	4 046
Sum pristilskudd	879	912
Sum prod. uavh. tilsk.	3 268	2 351
Tilskudd i alt	4 147	3 264
Inntekt sau/lam slakt, ull og livdyr	1 860	2 080
Andre inntekter	344	
Arbeid, eget og leid	21,3 timer	10,7 timer

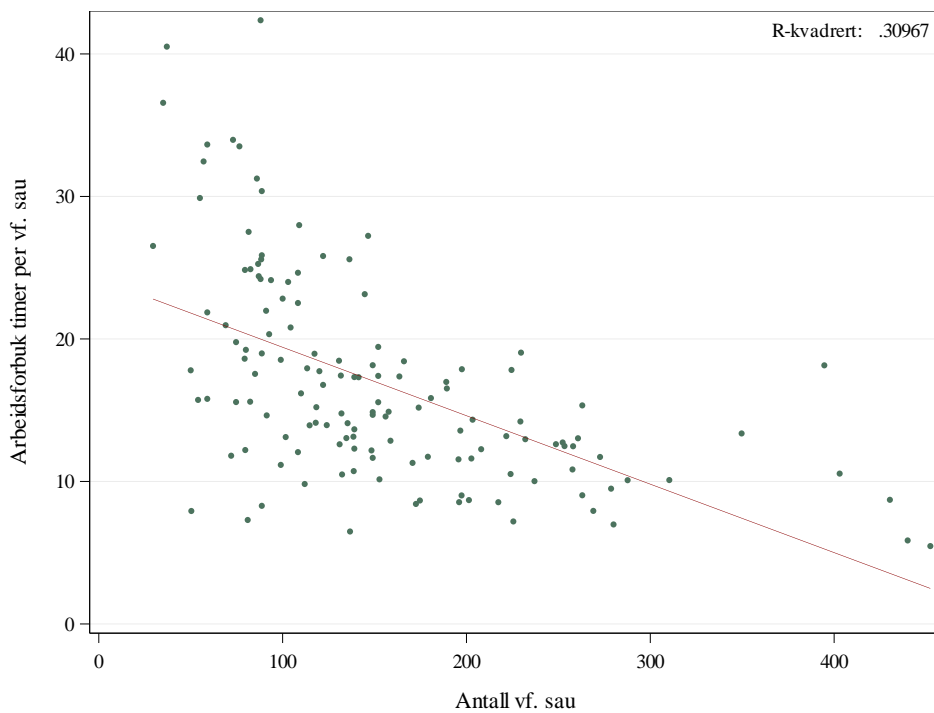
1) Eksklusive leid arbeid

Referansebruk 26 (85 vinterfôra sauer) har noe høyere kostnader per vinterfôra sau enn referansebruk 27 (295 vinterfôra sauer), hhv. ca. 5 500 kr/vfs og 4 000 kr/vfs. For tilskuddene er det motsatt, der mottar referansebruk 4 147 kr i tilskudd/per vfs, mens referansebruk 27 mottar 3 264 kr/vfs. Arbeidsforbruket er mer enn dobbelt så høyt per sau på referansebruket med 85 vinterfôra sauer som på referansebruket med 295 vinterfôra sauer.

Plott av totale kostnader (ekskl. arbeid) per vinterfôra sau og av arbeidsforbruk per vinterfôra sau i figur 21 og figur 22 viser stor spredning, særlig i det nedre området for driftsomfang.

Figur 21 Plott av totale kostnader (ekskl. arbeidsforbruk) i kroner per vinterfôra sau, og antall vinterfôra sauer, driftsgranskningene 2019-2021 omregnet til 2021-verdi (Graarud og Halland, 2023).

Figur 22 Plott av arbeidsforbruk per vinterfôra sau, og antall sauer, driftsgranskinger 2019-2021 (Graarud og Halland, 2023).

Kornproduksjon

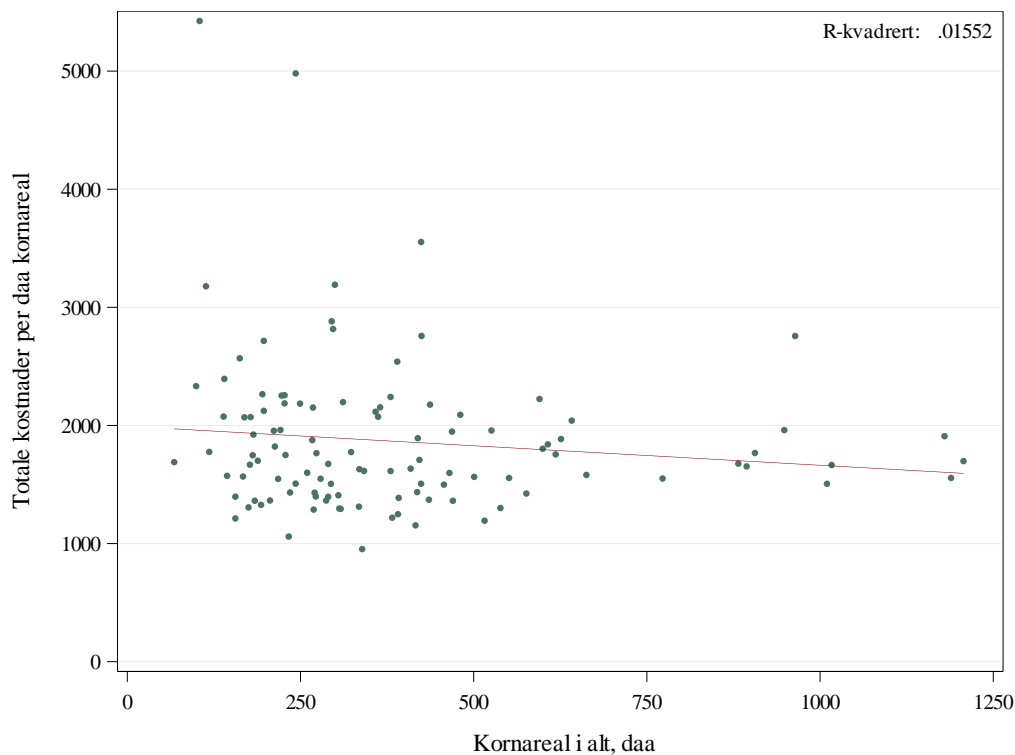
Tabell 27. Kornproduksjon, kostnader, tilskudd og inntekter på referansebruk 2022, kroner per daa/timer per daa

	Ref.br. 22 351 daa	Ref.br. 23 826 daa
Sum variable kostnader	641	768
Sum faste kostnader ¹⁾	859	903
Sum avskrivninger	442	312
<i>Kostnader i alt¹⁾</i>	<i>1 942</i>	<i>1 983</i>
Sum prod. uavh. tilsk.	562	561
<i>Tilskudd i alt</i>	<i>562</i>	<i>561</i>
Sum planteprodukter	1 330	1 440
Arbeid, eget og leid	1,7 timer	1,5 timer

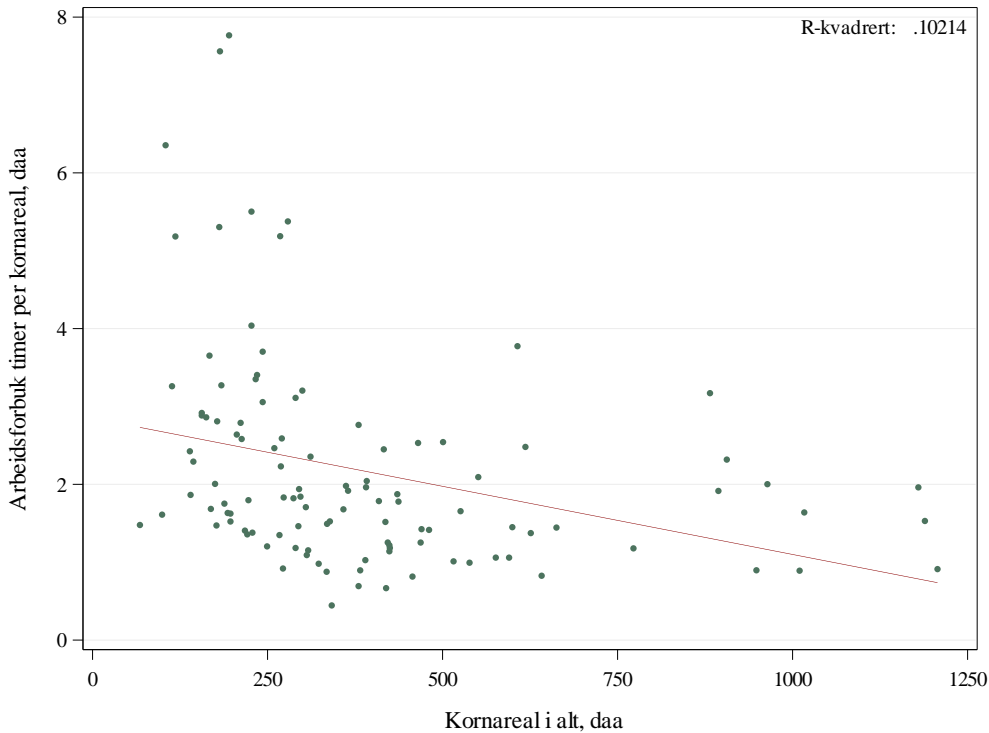
1) Eksklusive leid arbeid

Nivået på kostnader i alt er nokså likt på referansebruk 22 (351 dekar kornareal) og referansebruk 23 (826 dekar kornareal), hhv. 1 942 kroner per daa og 1 983 kr/daa. Det er heller ikke stor forskjell i arbeidsforbruket per dekar, som er hhv. 1,7 og 1,5 timer per dekar på referansebruken med 351 dekar og 826 dekar.

Også for korn viser plott av totale kostnader (ekskl. arbeid) og av arbeidsforbruk per dekar korn i figur 23 og figur 24 stor spredning, særlig i det nedre området for driftsomsfang.

Figur 23 Plott av totale kostnader (ekskl. arbeidsforbruk) i kroner per dekar kornareal og kornareal, driftsgranskingene 2019-2021 omregnet til 2021-verdi (Graarud og Halland, 2023).

Figur 24 Plott av arbeidsforbruk per dekar og kornareal, driftsgranskingene 2019-2021 (Graarud og Halland, 2023).

4.5 Marked

Markedet og markedsutviklingen er en sentral driver for utviklingen i jordbruket. Markedskrefter både på input- og outputsiden krever kontinuerlig omstilling, om ikke på enkeltbruksnivå, så for næringen sett under ett.

Kjøpekraft, forbruksmønster og konkurranseforhold kan endre seg mye over tid. Innen melk har det vært fallende etterspørsel etter flytende melkeprodukter, økt import og bortfall av eksportsubsidier. Melkeproduksjonen er derfor klart lavere enn for 25 år siden. Dette i kombinasjon med økt fleksibilitet i melkekvotesystemet, krav om løsdrift og stort oppdemmet investeringsbehov, samt introduksjon av melkeroboten, gjør at drivkreftene for strukturendringer har vært mange og sterke.

Endringer i etterspørsel etter typer kjøtt og typer grønt er et annet eksempel på forbrukertrender som har også betydning for jordbrukets produksjonsmuligheter.

Man har også sett at markedssignaler, interesseorganisasjoner, fagmiljøer og markedsaktører påvirker regelverksutviklingen, som igjen påvirker jordbruket. Et eksempel på dette er innen eggsektoren og overgangen til frittgående systemer eller miljøbur, som har vært en driver til økte besetninger.

Konkurranseforhold lenger ut i næringskjeden påvirker også jordbrukets utvikling. For eksempel kan konkurranse i råvaremarkedet om å sikre seg volumsterke produsenter gi kvantumsrabatter eller kvantumstillegg.

De siste årene har det det vært en økning i salget av lokal- og kortreist mat. I tillegg til salg gjennom salgskanaler som Bondens marked, REKO-ring og gårdsutsalg, omsettes også lokalmat i dagligvarehandelen og i storhusholdningsmarkedet. Den økende interessen for lokal- og kortreist mat kan fungere som en viss motkraft i strukturutviklingen.

I de fleste sektorene i jordbruket er det en markedsregulator som har mottakplikt, forsyningsplikt og informasjonsplikt. Både i melkesektoren, kjøtt (ikke fjørfe)- og eggsektoren og kornsektoren har markedsregulator mottakplikt fra råvareprodusentene. Mottakplikten kan nok være en faktor som

bremser strukturutviklingen, da enhver produsent, uavhengig av om den er liten eller stor og hvor i landet produsenten befinner seg, kan få levert det den har produsert.

Det er fire ulike prissystemer innenfor landbruket. Målprissystemet er priser som avtales i jordbruksavtalen, og er priser jordbruket reelt sett skal kunne oppnå i et balansert marked. I volummodellen skal markedsregulator fastsette og informere om pris for hvert halvår. Innen referanseprissystemet fastsettes pris, med basis i prisuttaket i foregående avtaleår, som grunnlag for administreringen av tollvernet. For øvrige produkter er det fri prisdannelse i markedet.

Det varierer mellom de ulike produksjonene hvor mye av inntekten som hentes fra markedet kontra tilskudd. Innen de fleste planteproduksjoner og innen svin- og fjørfeproduksjonen hentes en adskillig større del av inntekten fra markedet enn innen de grovførbaserte husdyrproduksjonene. Se omtale i kapittel 4.6.

4.5.1 Spesielt om grøntmarkedet og forhold som har betydning for strukturen

I rapporten Grøntsektoren mot 2035 (Rådgivende utvalg for innovasjon, vekst og økt norskandel i grøntsektoren, 2020) er det vist til at «[m]arkedet for grøntprodukter skiller seg på flere måter fra omsetningen i landbruket ellers. Tre særtrekk er særlig framtrepende:

- Tollvernet på grøntområdet gir grunnlag for en høyere pris i det norske markedet på en del produkter. Tollnivået er likevel så lavt at grossister og industri i mange tilfeller enkelt har et reelt valg mellom norsk og importert vare.
- I motsetning til markedene for kjøtt (ikke fjørfe), egg, melk og korn har ikke grøntmarkedet noen markedsregulator i henhold til Omsetningsrådets regelverk. Markedsbalanseringen ivaretas av markedsaktørene.
- Markedet for grøntprodukter er kjennetegnet av en sterkere vertikal integrering enn de fleste av de øvrige markedene for norskproduserte jordbruksvarer.»

I samme rapport skriver de følgende om den vertikale integreringen:

«Vertikal integrasjon gir aktørene i vertikalen gode muligheter for å påvirke produksjonen og oppnå kostnadsbesparelser. Frukt, og grønt, samt potet til konsum, er eksempler på varestrømmer som er preget av vertikal integrasjon. I disse markedene har de store paraplykjedene etablert egne varestrømmer fra primærprodusent til forbruker. På denne måten er primærprodusentene knyttet opp mot grossister som er delvis eid og kontrollert av dagligvarekjedene. Avtalene gir tilgang til markedet og styrer kvantum, kvalitet og leveringsbetingelser, men begrenser også produsentenes adgang til å levere til andre.

Dagligvarekjedene forvalter forbrukerkunnskap og grunnlaget dette gir for markedsanalyser og lønnsomhets-kalkyler. Dette legger føringer på produkter, produksjonsmåter og produksjonsområder. I situasjoner med et tett samarbeid i verdikjeden har dette bidratt til en konkurransedyktig norsk verdikjede.»

Som det framgår av omtalen over, har ikke grøntproduksjonen en markedsregulator med mottakspunkt. Det innebærer at man selv må sørge for avsetning av egen produksjon. I de fleste tilfeller gjøres dette gjennom kontrakter via en produsentforening mot detaljist/industri. Risikoen ved å produsere uten en produksjonskontrakt er så stor, at det i begrenset grad gjøres. Disse kontraktene blir følgelig svært styrende for strukturen og geografien i grøntproduksjonen.

Grøntproduksjonen er ofte kapital- og/eller arbeidskraftintensiv. I begge tilfeller trekker dette i retning av større enheter. Kapitalintensive produksjoner krever ofte store investeringer i selve produksjonen, som maskiner og vanningsutstyr, men også i lagringsfasiliteter, som kjølelager og maskiner for pakking. Slike investeringer har ofte stordriftsfordeler knyttet til seg. Tilsvarende er det ofte stordriftsfordeler knyttet til arbeidskraftsintensive produksjoner, men slik at den marginale stordriftsfordelen er avtagende med økende størrelse. Dette fordi det er begrenset hvor mye mer effektiv arbeidskraften blir selv om man blir flere.

Under følger en nærmere omtale av ulike forhold som man anser at har betydning for strukturen i grøntbransjen.

Forhold hos bonden

En bonde som ønsker å starte med produksjon av frukt, bær, grønnsaker eller potet må først vurdere om arealene vedkommende har tilgjengelig er egnet for den aktuelle produksjonen. Ofte vil den første begrensingen være tilgangen på egnet areal. Av Landbruksdirektoratets jordleieundersøkelse framgår det at leie av arealer til grønnsaker er arealbruken som betales best for.

Dersom bonden har tilgjengelige arealer, bør vedkommende sikre seg en avsetningskanal for sin produksjon. Salg til dagligvarehandelen er i stor grad begrenset til to produsentorganisasjoner; Gartnerhallen og Nordgrønt. Gartnerhallen forhandler leveranseplaner med BAMA, som leverer til Norgesgruppen og Rema 1000, mens Nordgrønt leverer til COOP. Det er altså produsentorganisasjonene som fordeler produksjonsavtaler til sine medlemmer, og det er ofte kamp om disse avtalene. Tilgangen på produksjonskontrakter er en begrensing på hvor stort areal den enkelte bonde velger å produsere på. Avtalene dreier seg om planlagt kvantum for omsetning videre, og er ikke priskontrakter. anbefalte priser fastsettes gjennom ukentlige markedsmøter med produsentorganisasjonene. Dersom grossistleddene ikke har behov for det planlagte kvantumet fra uke til uke er kontraktene slik at grossistleddet ikke er forpliktet til å kjøpe, det vil si produsenten risikerer å ikke få solgt hele eller deler av avlingen. De to største produsentorganisasjonene har forskjellig tilknytning til sine produsenter, men felles er at produsentene melder inn ønsker i forkant av produksjonsplanleggingen. Gjennom forhandlinger/samtaler med den enkelte produsent blir det besluttet hva slags mengder som skal produseres av ulike produkter kommende sesong. For produsentorganisasjonene og grossistene er det viktig at produsentene har leveringssikkerhet og kontroll på produksjonen.

Tilsvarende er det kontrakter med industrien, og disse er også gjerne organisert gjennom produsentforeninger.

Enkelte bønder velger å produsere uten avtale om avsetning, men det er ofte en produksjon med stor risiko, og lavere priser.

Tilgangen på kapital og/eller arbeidskraft er ofte en begrensing for strukturutviklingen. De ulike grøntproduksjonene har svært ulike egenskaper, fra aspargesproduksjonen, hvor man høster manuelt daglig i to til tre uker, til potetproduksjonen hvor store maskiner gjør det aller meste av jobben. Dersom man skal dyrke asparges krever det stor tilgang på arbeidskraft i en kort periode. Det vil derfor være synergier i å kombinere produksjonen av asparges med andre produksjoner hvor arbeidskraften kan benyttes resten av året. I potetproduksjonen er man avhengig av store arealer for å dra nytte av kapitalbindingen i maskiner og utstyr. Det samme gjelder for lagring, hvor det er vesentlige stordriftsfordeler med et stort kjølelager sammenlignet med et lite. Flere produsenter har vært fremoverrettet og gått sammen om større lagerfasiliteter, gjerne plassert nær for eksempel pakkerier.

Forhold hos grossist, pakkeri og råvaremottak

Utviklingen hos grossist og pakkeri går i retning av større enheter. Det gir effekter videre til produsentleddet, hvor den økonomiske lønnsomheten øker med nærhet til grossist/pakkeri. Uavhengig av hvordan inntransportkostnaden fordeler seg mellom produsent og mottak er det slik at det samlet sett vil være mest økonomisk rasjonelt om produsentene er lokalisert nært grossist/pakkeri, for å redusere kostnadene. I enkelte verdikjeder ønsker senere ledd å integrere seg bakover i verdikjeden, eksempelvis ved å ta kontroll med pakkerivirksomheten. Det betyr at pakkerier som er produsenteide, eller er spredd rundt i Norge i nærheten av sine produsenter, ikke lenger kommer til å pakke varene. Dette kan føre til mer transport av råvarer inn til sentrale pakkepunkter, og lavere priser på råvaren til produsentene som er lokalisert lengre unna pakkeriet. I sum tilsier dette sentralisering av produksjoner rundt pakkeri/råvaremottak, og større enheter.

Når det gjelder grønnsaker til industri er det allerede slik i de fleste tilfellene at produksjonen foregår i nærheten av industrivirksomheten slik at det er kort innfrakt.

4.6 Landbrukspolitiske virkemidler

4.6.1 Virkemidler over jordbruksavtalen

Jordbruksavtalen har en rekke økonomiske virkemidler som utgjør en viktig del av inntektsmulighetene i jordbruket, og påvirker i så måte strukturutviklingen i jordbruket. For 2023 utgjør midlene på kap. 1150 («Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.») over statsbudsjettet omtrent 24,1 milliarder kroner, fordelt på følgende poster:

Tabell 28 Statsbudsjettet, kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.

Post	Ordning	Budsjett 2023 (i 1000 kr)
21	Spesielle driftsutgifter	15 800
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	2 058 553
70	Markedstiltak	335 100
71	Tilskudd ved avlingssvikt	96 500
73	Pristilskudd	5 381 935
74	Direkte tilskudd	14 195 545
77	Utviklingstiltak	319 861
78	Velferdsordninger	1 679 065
Sum kap. 1150		24 082 359

De aller fleste av disse ordningene er tilskudd som utbetales direkte til bonden. Noen av ordningene utbetales til andre deler av verdikjeden, for eksempel råvareprisutjevningsordningen (RÅK-ordningen), grunntilskudd til Norsk landbruksrådgiving, frakttilskudd og prisnedskrivningstilskudd.

Den største posten er direktetilskudd på nærmere 14,2 milliarder kroner. Her ligger produksjonstilskuddordningen, som er en samlebetegnelse for en rekke av de vanligste tilskuddene i jordbruket, blant annet areal- og kulturlandskapstilskudd, husdyrtilskudd, beitetilskudd, m.m., og utmåles på grunnlag av antall dyr og antall dekar. Regionale miljøtilskudd ligger også på samme post, og formålet med ordninga er å sikre miljøkvaliteter og kulturlandskap, og å hindre erosjon og avrenning av næringsstoff til vann gjennom et regionalt tilpassa regelverk for økonomisk støtte.

Pristilskuddene utgjør nærmere 5,4 milliarder kroner. Det meste av pristilskuddene utbetales til produsenter av egg, kjøtt, ull og melk. Tilskuddet utbetales sammen med oppgjør for levert vare. Det gis også pristilskudd for produsert mengde frukt, bær og veksthusgrønnsaker (søkes om sammen med produksjonstilskudd). Pristilskuddsordningen inkluderer også frakttilskudd og pristilskudd korn.

Landbrukets utviklingsfond (LUF) omfatter en rekke virkemidler innen næringsutvikling, kunnskapsutvikling og klima- og miljøtiltak, og det er bevilget i overkant av 2 milliarder kroner til posten i 2023. Den største ordningen i LUF er de bedriftsrettede virkemidlene til investering og utvikling (IBU), på 1150,5 millioner kroner i 2022, og de er forvaltet av Innovasjon Norge. Også andre ordninger, som for eksempel Spesielle miljøtiltak i jordbruket og tilskudd til drenering av jordbruksjord ligger inn under LUF.

Det ligger også en rekke ulike tilskuddsordninger inn under post 78 Velferdsordninger, blant annet avløsertilskudd, tilskudd til sykdomsavløsning og tilskudd til landbruksvikarordningen.

Tilskuddene utgjør en betydelig andel av inntektene til jordbruksforetak. Tilskuddene utgjør i størrelsesorden 39 pst av bruttoinntektene i næringen i 2023⁵, men andelen varierer avhengig av type produksjon. I tabell 29 er det satt sammen tall fra referansebruksberegningene for 2022 (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022). Vi ser av tabell 29 at innen de grovfôrbaserte husdyrproduksjonene utgjør tilskuddene en vesentlig større andel av den samlede inntekten enn for de kraftfôrbaserte produksjonene,

⁵ Egen beregning basert på Prop. 120 S (2021-2022), Prop. 1 S (2022-2023) LMD, og Totalkalkylen for jordbruket 2022.

og for sau og geit en del høyere enn for melkeku. Innen planteproduksjonen er det også forskjeller, hvor det for frukt og bær utgjør en høyere andel enn for poteter og grønnsaker og til dels korn.

Tabell 29 Tilskuddets andel av de totale inntektene, fordelt på ulike produksjoner. Tall fra referansebruksberegningene for 2022 (Budsjettnemnda for jordbruket, 2022).

Produksjon	Andel tilskudd av inntekter i alt
Melkeku (referansebruk 1)	32 %
Sau (referansebruk 3)	61 %
Melkegeit (referansebruk 4)	58 %
Ammeku (referansebruk 8)	43 %
Svin og korn (referansebruk 5)	8 %
Egg og planteprodukter (referansebruk 6)	13 %
Fjørfekjøtt og planteprodukter (referansebruk 11)	5 %
Korn (referansebruk 2)	29 %
Frukt og bær (referansebruk 9)	42 %
Poteter og korn (referansebruk 7)	16 %
Grønnsaker og korn (referansebruk 10)	13 %

Siden en rekke av tilskuddene er differensiert ut ifra distrikt og struktur, vil andelen variere mellom bruk avhengig av hvor i landet de holder til og bruksstørrelse. Driftsform og produksjonsvalg vil også ha betydning. For eksempel vil man motta mer tilskudd hvis man har økologisk drift, hvis man har dyr av bevaringsverdig storferase, eller hvis man gjør ulike miljøtiltak knyttet til driften sin.

I kapittel 4.6.2 gis det en nærmere omtale av tilskuddsordninger over jordbruksavtalen med struktur-differensiering.

4.6.2 Skattemessig jordbruksfradrag

Personlige skatteyttere som har hatt inntekt fra jordbruk, gartneri, hagebruk, bihold eller pelsdyrhold gis jordbruksfradrag i alminnelig inntekt, avhengig av hvor stor virksomhetsinntekten er. For 2022 gjelder at opp til 93 000 kroner er jordbruksfradrag lik virksomhetsinntekten, videre med tillegg på 38 prosent opp til maksimalt fradrag på 195 000 kroner. Alminnelig inntekt over 93 000 kroner gir på marginen mindre fradrag enn opp til 93 000, og inntekt ut over det som gir fradrag på 195 000 kroner fra jordbruksinntekt gir ikke ytterligere inntektsfradrag. Jordbruksfradraget har dermed en profil som stimulerer i retning av flere driftsenheter heller enn å samle produksjon i færre større driftsenheter.

4.6.3 Regelverk

Også regelverk kan på ulike måter har påvirkning på strukturen i jordbruket. I Meld. St. 9 (2011-2012) (Landbruks- og matdepartementet) ble det vist til at «Eiendomslovgivningen for landbruket, herunder odelsloven, konsesjonsloven og jordloven inneholder sentrale virkemidler i eiendoms- og bosettingspolitikken. Sammen med de øvrige virkemidlene i landbrukspolitikken, har lovgivningen hatt betydning for utviklingen av den eiendoms- og bruksstrukturen vi har i dag»

Jordlova har blant annet som formål at «arealressursane bør disponerast på ein måte som gir ein tenleg, variert bruksstruktur ut frå samfunnsutviklinga i området, og med hovudvekt på omsynet til busetjing, arbeid og driftsmessig gode løysingar.» Dette formålet har blant annet betydning for reglene i jordlova om omdisponering og deling.

Konsesjonsloven krever at du må ha tillatelse for å overta fast eiendom. Den har også bestemmelser om boplikt og priskontroll. Formålet med loven er å ha kontroll med omsetningen av fast eiendom, for å verne landbrukets produksjonsarealer og sikre eier- og bruksforhold som gagnar samfunnet og fremtidige generasjoner.

Innen husdyrproduksjonen er det flere regelverk som påvirker strukturen, i form av at de setter grenser for hvor stor produksjonen hos det enkelte foretak kan være. Både melkekvotereguleringen og husdyrkonsesjonsregelverket gjør dette for henholdsvis melkekyr og melkegeiter og for svin- og fjørfeproduksjonen.

Sammen med teknologi er regelverk en sterk strukturdriver. De kommende årene kommer det også ulike regelverksendringer som i stor grad kan påvirke strukturen i jordbruket. For eksempel skal all norsk melke- og storfeproduksjon skje i løsdriftsfjøs innen 2034. Tall fra Tine viser at i 2021 var 67,3 % av kyrne i løsdriftsfjøs, og 68,7 % av melka ble produsert i løsdriftsfjøs (Tine, 2021). Status for 2021 var at 54,2% av besetningene fortsatt var i båsfjøs. Ved siste års jordbruksoppgjør og i Stortingets behandling av statsbudsjettet for 2022 ble det gjort grep i innenfor Innovasjon Norges Investerings- og bedriftsutviklingsordning som skal bidra til å realisere en bærekraftig omstilling innenfor små- og mellomstore bruk fram mot 2034 når løsdriftskravet trer i kraft. Ved jordbruksoppjøret 2022 ble det lagt som føring at innenfor ordningen skal små- og mellomstore bruk prioriteres ved tildeling av støtte, og innen melkeproduksjon skal særlig fjøs med inntil 30 kyr prioriteres.

Andre eksempler på fremtidige regelverksendringer som kan påvirke strukturen er nytt gjødselregelverk og endringer i plantevernmidlerregelverket. For eksempel kan forbud mot visse plantevernmidler innebære betydelige utfordringer innen enkelte kulturer med bekjempelse av skadedyr, ugress, sopp etc. På samme måte vil ev. fremtidige innstramminger i utslippsreguleringer i visse geografiske områder (for eksempel Oslofjordområdet) ha konsekvenser. Som omtalt i kapittel 2.2, så har ofte foretak med stor produksjon også bedre økonomisk bæreevne til å tåle ekstra kostnader med å ta miljøhensyn i drifta.

5 Tilskuddsordninger over jordbruksavtalen med struktur differensiering

5.1 Formålet med differensierte tilskudd

Et av de fire hovedmålene med norsk landbruks- og matpolitikk er målet om landbruk over hele landet. Herunder inngår blant annet delmålet om «eit mangfaldig landbruk med ein variert bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling» (Landbruks- og matdepartementet, 2022). For å bidra til produksjon, inntektsutjevning og landbruk over hele landet, er flere av de økonomisk viktige tilskuddsordningene differensiert geografisk, etter bruksstørrelse, eller begge deler. Differensieringen skal utjevne forskjeller i produksjonsbetingelser, og dermed også i inntektsmuligheter (Landbruks- og matdepartementet, 2022). Utgangspunktet for denne struktur differensieringen er å kompensere for skalaulempen (at mindre foretak har en høyere kostnad per produsert enhet). Det er særlig struktur differensierte tilskuddsordninger som har som formål å utjevne inntektsmulighetene mellom små og store bruk, men også distrikts differensierte tilskudd har noe av den samme virkningen, siden andelen små bruk er større i flere av de distriktssonene som har høyest sats.

5.2 Ulike former for struktur differensiering

Det er en rekke ulike måter tilskudd kan ha struktur differensiering eller strukturprofil.

5.2.1 Trappetrinn

Den klassiske formen for struktur differensiering er «trappetrinn-satser», hvor det gis en høyere sats for de første dyrene. Det gjør at små bruk mottar mer tilskudd per dyr enn større bruk. Eksempler på dette er driftstilskudd til melkeproduksjon og til spesialisert storfekjøttproduksjon, og for en rekke husdyrslag i husdyrtilskuddet.

5.2.2 Topp- og bunnavgrensing

Begrunnelsen for toppavgrensing kan være knyttet til legitimitet og at man ikke ønsker å støtte et og samme bruk med mer enn en viss sum. Toppavgrensing av tilskudd er ellers en enkel form for struktur differensiering, ved at de største brukene ikke får mer enn en viss sum. (NILF, 2002). Med toppavgrensing gis det kun tilskudd opp til et visst beløp. Toppavgrensing kan gjøres både for enkelte dyreslag/vekstgrupper etc. eller for tilskuddsordninger som helhet. Et eksempel på dette er at det for husdyrtilskudd, inkl. tilskudd til små og mellomstore melkebruk, har vært et maksimalbeløp per foretak. Dette har de siste årene vært 530 000 kr/foretak, men er suspendert for søknadsåret 2022 (utbetaling i 2023).

På samme måte som det kan være toppavgrensinger, kan det også gjøres bunnavgrensinger. Dette gjøres gjerne for å avgrense mot hobbyproduksjon, produksjon som er så liten at den ikke regnes som å ha næringsmessig preg. Eksempler på dette er bunnfradraget for produksjonstilskudd, som de siste årene har vært 6000 kr/søker, og i distriktstilskudd for frukt, bær og grønnsaker, hvor det ikke gis tilskudd dersom mengden er under minimumskvantum. Siden bunnfradraget er et fast kronebeløp, får små bruk trukket en større andel av tilskuddet sitt enn store bruk. Et annet eksempel på bunnavgrensing er at det før 2002 var et vilkår for å kunne gis produksjonstilskudd at brukerens jordbruksbruksproduksjon måtte skje på en landbrukseiendom, og at landbrukseiendommen måtte være på minst 10 dekar jordbruksareal. Dette ble avvirket da det kom en ny forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket i 2002.⁶

⁶ Det var likevel ment at kravet kunne inngå som moment i vurderingen av om foretaket driver vanlig jordbruksproduksjon. I høringsnotatet ble det vist til at «Drift av mindre enn 10 dekar og svak utnyttelse av jordbruksarealet vil for eksempel kunne indikere at det ikke drives vanlig jordbruksproduksjon.»

5.2.3 Pyramide

I jordbruksoppgjøret 2018 ble det innført et tilskudd til små og mellomstore melkebruk, også kalt «pyramidetilskuddet». Innretningen av dette tilskuddet er slik at det kun gis til foretak med 6 – 50 melkekyr. For de første dyrene øker tilskuddet med en lik sats per ku. Når man når et visst antall dyr (per nå 23 melkekyr) reduseres tilskuddet med en lik sats per ku opp til ku nummer 50.

5.3 Hvilke produksjoner har struktur differensiering i tilskuddene?

I produksjonstilskuddsordningen er det overordnede bildet at struktur differensiering er inne i tilskudd til husdyrproduksjonene, ved at husdyrtilskudd, driftstilskudd og avløsertilskudd er struktur differensiert på en eller flere måter. Tilskuddene for planteproduksjonene er ikke struktur differensiert, bortsett fra distriktstilskudd for tomat, slangeagurk og salat. Indirekte er det også en slags struktur differensiering i arealtilskudd for grovfôrproduksjon ved at antall dyr og mengde solgt grovfôr begrenser hvor stort grovfôrareal det gis tilskudd for.

Det er noen andre tilskuddsordninger over jordbruksavtalen som også kan sies å ha struktur differensiering, som er ordninger for både husdyrprodusenter og planteprodusenter. Dette gjelder tilskudd ved produksjonssvikt og velferdsordningene tilskudd til avløsning, tilskudd til avløsning ved sykdom m.m., tilskudd til landbruksvikar og tilskudd til tidligpensjon. I tillegg har flere av investeringstilskuddene struktur differensiering i form av tak på tilskudd, dette gjelder investeringstilskudd til driftsbygninger og investeringstilskudd til generasjonsskifte.

5.4 Ordninger med struktur differensiering

Det er flere tilskuddsordninger over jordbruksavtalen som i dag har struktur differensiering.

I produksjons- og avløsertilskuddsordningen er det struktur differensiering på ulike tilskudd som gis for husdyrproduksjon, i tillegg til at det også er strukturprofil på distriktstilskudd for veksthusgrønnsaker.

Tabell 30 viser en oversikt over hvilke tilskudd i av produksjons- og avløsertilskuddsordningen som har en form for struktur differensiering. De fleste ordningene for husdyrproduksjon har struktur- og beløpsbegrensninger, og de største ordningene er innrettet med tanke på å jevne ut inntektene mellom ulike produksjoner, bruksstørrelser og distrikter.

Tabell 30: Oversikt over hvilke tilskudd i produksjons- og avløsertilskuddsordningen som har struktur differensiering

Tilskuddsordning	Virkemiddel for å begrense tilskuddet (beløp/ inndeling for budsjettåret 2023 i parentes)	Bevilgning 2023
Tilskudd for husdyr	<ul style="list-style-type: none">- Maksimalbeløp for samlet husdyrtilskudd (Var 530 000 kr i 2022 per foretak, taket er midlertidig fjernet for 2023)- Begrensning i antall tilskuddsberettigede dyr pr foretak for flere dyreslag (gis ikke tilskudd for mer enn 35 avlsgris, mer enn 1400 slaktegris, mer enn 7500 verpehøns og 833 000 rugeegg)- Struktur i tilskuddet for flere dyreslag (Melkeku: 1-14,15-30,31-50,51+ Ammeku: 1-50, 51+ Melkegeit og melkesau: 1-125, 126+ Sau/ammegeit: 1-75, 76-150, 151+)	3 435 865 000 kr
Tilskudd til små og mellomstore melkebruk	<ul style="list-style-type: none">- Minimumskrav til antall melkekyr- Maksimalkrav til antall melkekyr Gis kun til foretak som har mellom 6 og 50 melkekyr. Maksimalt tilskudd gis til foretak med 23 melkekyr, tilskuddet trappes deretter ned for foretak med flere melkekyr.	184 835 000
Driftstilskudd til melkeproduksjon	<ul style="list-style-type: none">- Maksimalbeløp (Melkeku: Trappetrinn 1-5 melkekyr, maks tilskudd ved 5 melkekyr)	1 345 000 000 kr

	Melkegeit: Trappetrinn 1-27 melkegeiter, maks tilskudd ved 27 melkegeiter)	
Driftstilskudd til spesialisert storfekjøtt	- Maksimalbeløp - Minimumskrav til antall ammekyr Gis ikke til foretak med færre enn 6 ammekyr (Trappetrinn 1-40 ammekyr, maks tilskudd ved 40 ammekyr)	415 000 000 kr
Tilskudd til avløsning	- Maksimalbeløp - Minstebeløp	1 335 387 000 kr
Distriktstilskudd for veksthusgrønnsaker (inkl. salat på friland)	- Maksimalkvantum per foretak - Minimumskvantum for produktgrupper	54 800 000 kr

For produksjonstilskudd er det i tillegg et bunnfradrag som gjør at dersom samlet beregnet produksjonstilskudd er under en viss sum, utbetales det ikke produksjonstilskudd. Bunnfradraget har vært på 6 000 kr per år per søker siden søknadsåret 2014, men det har tidligere vært både lavere og høyere.

I tillegg er det flere andre tilskuddsordninger over jordbruksavtalen, både rettet mot plante- og husdyrprodusenter, som også kan sies å ha struktur differensiering. For tilskudd ved produksjonssvikt er det bestemmelser om maksimalbeløp per vekstgruppe. For tilskudd til avløsning ved sykdom m.m. beregnes foretakets tilskuddsgrunnlag med utgangspunkt i hvor mange dyr/daa/bifolk/kvadratmeter veksthus foretaket har. Tilskuddsgrunnlaget avgjør hva som er foretakets maksimale dagsats. Dagsatsen har trappetrinn opp til et viss størrelse. Tilskudd til landbruksvikar har et beløpstak per årsverk, og tilskudd til tidligpensjon har også et beløpstak (et beløp for enbruker, et noe høyere beløp for tobruker).

Flere av investeringstilskuddene har struktur differensiering i form av tak på tilskudd, dette gjelder investeringstilskudd til driftsbygninger og investeringstilskudd til generasjonsskifte.

5.5 Tidligere struktur differensiering på arealtilskudd og utvikling i bunnfradraget og husdyrtilskuddets maksimalbeløp

Ved jordbruksoppjøret i 2014 ble struktur differensieringen på arealtilskuddene fjernet. I Prop. 106 S (2013-2014) står følgende om bakgrunnen:

Hovedformålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon. Regjeringen vil forenkle støttestrukturen, og gjøre budsjettstøtten mer produksjons-, og mindre arealavhengig. På bakgrunn av dette foreslås en generell utflating av den struktur differensierte arealstøtten, mens distriktdifferensieringen i hovedsak opprettholdes. Dette vil også forenkle forvaltningen og kontrollen med tilskuddsutbetalingene vesentlig. Med gjeldende ordning har forvaltningen betydelige utfordringer knyttet til driftssamarbeid og tilpasninger for å hente ut mer i arealtilskudd. Med flate satser blir det uten betydning for de totale tilskudd hvem som søker, og det vil i større grad bli den som faktisk disponerer arealene som også søker om tilskudd for dem.

Tabell 31 og tabell 32 under viser hvordan innretningen på struktur differensieringen av de ulike vekstgruppene har vært i perioden 2001-2023 (utbetalingsår). Det viser også hva bunnfradraget for samlet produksjonstilskudd har vært, og hva maksimalbeløp for husdyrtilskudd har vært i samme periode.

Tabell 31 Maksimalavgrensning husdyrtilskudd, bunnfradrag, og struktur differensieringen av arealtilskudd i perioden 2001-2012 (utbetalingsår). Årene 2013-2023 fremgår i tabellen på neste side.

Type	Utbetalingsår											
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Maksavgrensning husdyrtilskudd	120 000 kr	125 000 kr (250 000 kr for samdrifter i melkeprod.)	140 000 kr (250 000 kr for samdrifter i melkeprod.)	150 000 kr (270 000 kr for samdrifter i melkeprod.)	200 000 kr (250 000 kr for samdrifter i melkeprod.)	200 000 kr (250 000 kr for samdrifter i melkeprod.)	200 000 kr (250 000 kr for samdrifter i melkeprod.)	220 000 kr (250 000 kr for samdrifter i melkeprod.)	240 000 kr (250 000 kr for samdrifter i melkeprod.)	250 000 kr	250 000 kr	275 000 kr
Bunnfradrag	7 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	5 500 kr	5 000 kr	5 000 kr	4 000 kr	3 000 kr	3 000 kr	3 000 kr	3 000 kr
Arealtilskudd - vekstgruppe												
Grovfôr ⁶⁾	1-200daa 201-400 daa	1-200daa 201-400 daa	1-200 daa	1-200 daa	1-200daa 201+ daa	1-200daa 201+ daa	1-200daa 201+ daa	1-200daa 201+ daa	1-200daa 201+ daa	1-200daa 201+daa ⁵⁾	1-250daa 251+daa ⁵⁾	1-250daa 251+daa ⁵⁾
Korn	1-400daa 401+ daa ¹⁾	1-400daa 401+ daa ¹⁾	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	1-800daa 801+ daa	1-800daa 801+ daa	1-800daa 801+ daa	1-800daa 801+ daa	1-800daa 801+ daa	1-800daa 801+ daa
Potet	1-60 daa 61+ daa ²⁾	1-60 daa 61+ daa ²⁾	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal
Grønnsaker	1-30 daa 31-60daa 61+ daa	1-30 daa 31-60daa 61+ daa	1-30 daa 31+ daa	1-30 daa 31+ daa	1-30 daa	1-30 daa	1-30 daa 31-60daa	1-30 daa 31-60daa	1-60 daa	1-80 daa	1-80 daa	1-80 daa
Frukt og bær	1-30 daa 31+daa	1-30 daa 31+daa	1-30 daa 31+ daa	1-30 daa 31+ daa	1-30 daa	1-30 daa	1-30 daa 31-40daa ³⁾	1-30 daa 31-40daa ⁴⁾	1-40 daa	1-40 daa	1-40 daa	-
Frukt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-40 daa
Bær	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-40 daa
Jordbruksareal	-	-	Alt areal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kulturlandskaps-tilskudd	-	-	-	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal

- 1) For sone 1 var det lik sats i begge intervaller, mens for de øvrige sonene var sats i laveste intervall høyere.
- 2) For sone 1-5 var det lik sats for begge intervaller, mens i sone 6-7 var sats i laveste intervall høyere.
- 3) For sone 1-5 var det lik sats for begge intervaller, mens i sone 6-7 var sats i laveste intervall høyere.
- 4) For sone 5 var det lik sats for begge intervaller, for de øvrige sonene var sats i laveste intervall høyere.
- 5) For sone 7 var det lik sats for begge intervaller, for de øvrige sonene var sats i laveste intervall høyere.
- 6) I perioden 2005-2021 var det 0 kr i sats for alt grovfôrareal i sone 2. I perioden 2018-2021 var det 0 kr i sats for alt grovfôrareal i sone 1.

Tabell 32 Maksimalavgrensning husdyrtilskudd, bunnfradrag, og strukturdifferensieringen av arealtilskudd i perioden 2013-2023 (utbetalingsår). Fortsettelse av forrige tabell.

Type	Utbetalingsår										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Maksavgrensning husdyrtilskudd	280 000 kr	280 000 kr	560 000 kr	560 000 kr	560 000 kr	560 000 kr	560 000 kr ¹⁾	530 000 kr ¹⁾	530 000 kr ¹⁾	530 000 kr ¹⁾	Ingen avgrensning ³⁾
Bunnfradrag	3 000 kr	3 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr
Arealtilskudd - vekstgruppe											
Grovfôr ²⁾	1-250 daa 251+daa ³⁾	1-250 daa 251+daa ³⁾	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal
Korn	1-800 daa 801+ daa	1-800 daa 801+ daa	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal
Potet	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal
Grønnsaker	1-80 daa	1-80 daa	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal
Frukt og bær	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Frukt	1-40 daa	1-40 daa	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal
Bær	1-40 daa	1-40 daa	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal
Jordbruksareal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kulturlandskapstilskudd	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal	Alt areal

1. Fra og med 2019 var tilskudd til små og mellomstore melkebruk også omfattet av maksimalavgrensningen.
2. I perioden 2005-2021 var det 0 kr i sats for alt grovfôrareal i sone 2. I perioden 2018-2021 var det 0 kr i sats for alt grovfôrareal i sone 1.
3. Lå i jordbrukets krav at på grunn av store kostnadsøkninger i 2022 som slo inn for alle produsenter uavhengig av produksjonsomfang, skulle maksimalbeløpet suspendert for søknadsåret 2022 med utbetaling i 2023. I sluttprotokollen fra forhandlingene framgår det at det var enighet om å suspendere maksimalbeløpet.

Ved jordbruksoppjøret i 2014 ble det også gjort endringer i distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker, hvor man fjernet maksimalkvantum for frukt og bær. Maksimalkvantum for veksthusgrønnsaker (inkl. salat på friland) ble beholdt.

6 Strukturdifferensiering og tilskuddsregelverk

Det er en målsetting i norsk landbrukspolitikk å jevne ut inntektsmulighetene i jordbruket etter driftsomsfang og geografisk beliggenhet. Noen tilskudd er derfor struktur- og distriktdifferensiert. Utgangspunktet for denne differensieringen er å kompensere for skalaulemper (høyere kostnader per produsert enhet). Slik skal tilskuddsordningene bl.a. bidra til lønnsomhet i ulik skala.

Samarbeidsløsninger i jordbruket er ønsket, og er heller ikke forhindret av tilskuddsregelverket. Det er imidlertid et avgjørende hensyn i norsk landbrukspolitikk at etablering av en reelt sett felles virksomhet ikke skal kunne medføre at man fortsatt har krav på samme satsnivå innenfor strukturdifferensieringen i tilskuddene.

Med strukturdifferensierte tilskuddsordninger, gis foretak med lite driftsomsfang mer tilskudd per tilskuddsenhet (for eksempel per dyr) enn foretak med stort driftsomsfang. Da må det forventes at enkelte foretak ønsker å opprette driftsmessige konstellasjoner som skaper inntrykk av at de ulike foretakene drives separat, mens de i realiteten drives som én virksomhet. Dette kan gjøres på flere måter, i hovedsak ved å skille ut foretak som søker om eget tilskudd, eller ved å samarbeide så nært med andre foretak at tidligere reelle skiller viskes ut.

Forutsetningen for å kunne ha en strukturprofil i tilskuddsordningene er at man har regelverk som sikrer at denne bare kompenserer for reelle skalaulemper. I forskrift om produksjons- og avløsertilskudd er det derfor tatt inn en bestemmelse som skal ivareta dette; driftsfellesskapsbestemmelsen. I tillegg er det et grunnleggende vilkår for tilskudd at foretaket disponerer og driver aktivt det arealet det gis tilskudd for. I den følgende teksten redegjøres det først for disponeringskravet og driftsfellesskapsbestemmelsen, før en drøfting av de problemstillinger som dukker opp ved en eventuell innføring av strukturdifferensiering av areal- og kulturlandskapstilskudd.

6.1 Krav om disponering og aktiv drift

Det framgår av produksjonstilskuddsregelverket at areal- og kulturlandskapstilskudd kan gis for jordbruksareal som foretaket disponerer og driver aktivt på det tidspunkt eller i den perioden som framgår av jordbruksavtalen.

Å disponere arealet innebærer at foretaket må utføre eller administrere oppgaver som

- jordarbeiding
- gjødsling
- såing
- plantevern
- gjerding
- høsting/ beiting og annen skjøtsel av arealet
- salg av planteprodukter eller foredling av planteprodukter gjennom husdyr

Kravet om aktiv drift innebærer at det må foregå en reell produksjon på arealene foretaket søker tilskudd for. Dette betyr blant annet at det må være utført:

- nødvendig jordarbeiding
- såing/planting
- gjødsling
- høsting/beiting av arealet

Innen planteproduksjon i dag er det utstrakt bruk av entreprenører. Det er altså ofte ikke foretaket selv som utfører gjødsling, plantevern, høsting, pakking osv.

I dag praktiseres altså kravet om å disponere jordbruksareal slik at den som disponerer er den som har ansvaret for arealet, den som bærer risikoen og utgiftene som skjøtsel av arealene medfører, og som mottar

inntektene av salg (ikke relevant ved grovfôrproduksjon til egne husdyr). Det kan i noen tilfeller framstå som at den som faktisk driver arealet aktivt er entreprenøren, ikke den som søker om tilskudd for arealet. Dette kan få betydning dersom det innføres struktur differensiering av arealtilskuddet. Dette drøftes nærmere i kapittel 7.7.

6.2 Driftsfellesskapsbestemmelsen

Et driftsfellesskap i landbruket innebærer normalt at to eller flere gårdsbruk samarbeider om en eller flere produksjoner. Samarbeidet kan skje på flere måter. Det kan være praktisk, økonomisk eller kombinasjoner av de to. Det kan være konkret ved at man hjelper hverandre praktisk i den daglige driften. Samarbeidet kan også være mer abstrakt gjennom å dele strøm utgifter, felles innkjøp av driftsmidler, pengeoverføringer osv. Vurderingen av om to eller flere foretak er i driftsfellesskap beror på en helhetlig vurdering av en rekke momenter. Disse momentene framgår av fastsettelsesbrevet til forskriften, samt rundskriv og veiledning utarbeidet av Landbruksdirektoratet. Det som framgår nedenfor i dette kapitlet er gjengitt fra disse kildene.

Søkere av produksjons- og avløsertilskudd var lenge uberettiget tilskudd hver for seg dersom de inngikk i et driftsfellesskap. Det måtte da opprettes et eget foretak som søkte felles for driftsfellesskapet, og tilskuddet måtte fordeles innad i dette foretaket. Dersom det ble avdekket at to eller flere søkere hadde mottatt individuelle tilskudd, men i realiteten inngikk i et driftsfellesskap, ble alt tilskudd til de aktuelle produksjonene krevd tilbakebetalt.

Fra og med at ny forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd trådte i kraft i 2015, ble det tillatt for foretak i driftsfellesskap å levere individuell søknad, forutsatt at det ble opplyst om driftsfellesskapet i søknaden.

Driftsfellesskap er regulert i § 7 i forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd. I bestemmelsens andre ledd står det:

Foretak som reelt sett inngår i én felles virksomhet eller på annen måte oppnår skalafordeler gjennom samarbeid og søker tilskudd til samme produksjon (driftsfellesskap), kan få beregnet tilskudd for det samlede dyretall og areal som disponeres innenfor driftsfellesskapet. Dersom foretakene uaktsomt eller forsettlig har unnlatt å opplyse om at de er i driftsfellesskap, skal tilskuddet avkortes.

For foretak som er i driftsfellesskap skal utmålingen av tilskuddet gjøres samlet for den eller de produksjonene driftsfellesskapet gjelder. Foretakene er i driftsfellesskap når de:

- reelt sett inngår i én felles virksomhet eller på annen måte oppnår skalafordeler gjennom samarbeid,
- og søker tilskudd til samme produksjon slik disse er definert i tredje ledd.

I § 7 tredje ledd står det at alle «typer husdyrproduksjoner anses som samme produksjon etter annet ledd. Planteproduksjoner innenfor én vekstgruppe, slik disse til enhver tid er definert i medhold av jordbruksavtalen, anses å være samme produksjon.» Etter dagens satser og intervaller i jordbruksavtalen er det kun husdyrproduksjonen som har struktur differensiering.

Konsekvensen av å ikke oppgi at de er i driftsfellesskap er at foretakenes tilskudd skal avkortes dersom det er gjort uaktsomt eller forsettlig. Det gjelder et unntak i fjerde ledd, som sier at dersom foretakene ikke oppnår en merutbetaling ved å søke separat, trenger de ikke oppgi at de er i driftsfellesskap.

6.3 Driftssamarbeid og grensedragning mellom virksomheter som samarbeider

6.3.1 Relevante momenter for vurdering av driftsfellesskap etter dagens utforming av tilskuddssatser og intervaller (driftsfellesskap i husdyrproduksjonen)

Et viktig utgangspunkt for vurderingen av driftssamarbeid er at det i tilskuddssammenheng kun er av interesse om to eller flere foretak inngår i et «driftsfellesskap», dersom de ved utmålingen oppnår en merutbetaling ved å søke separat. I tillegg er det et vesentlig poeng at spørsmålet om foretak er i driftsfellesskap, ikke utelukkende er av formell karakter. Det betyr at det ikke er avgjørende om to foretak *selv* anser at de er i driftsfellesskap eller ikke. Det avgjørende i vurderingen av driftsfellesskap er om foretakene «reelt sett inngår i én felles virksomhet».

Foretakene vil i tilskuddssammenheng være «én felles virksomhet» der driften er så praktisk og/eller økonomisk sammenvevd at det vil stride mot formålet med strukturen i tilskuddene å utmåle tilskudd som om det var to eller flere separate foretak. I tilskuddssammenheng vil foretakene også anses for å være én «felles virksomhet» om de «på annen måte oppnår skalafordeler gjennom samarbeid». Med «skalafordeler» menes lavere kostnad per produsert enhet.

Jo mer integrert foretakene er, jo flere områder foretakene samarbeider på og jo større nytte foretakene har av samarbeidet, jo mer er det som taler for at det foreligger et driftsfellesskap. Det må både vurderes hvor mye foretakene har og gjør felles, og hvilke og hvor store fordeler foretakene har hatt av fellesskap og samarbeid. Relevante vurderingsmomenter er blant annet

- økonomisk sammenblanding,
- nærhet på eiersiden,
- geografisk nærhet,
- sammenblanding av besetninger,
- felles arbeidsinnsats,
- felles driftsopplegg etc.

Når alle de relevante momenter i den enkelte sak er gjennomgått, må det foretas en helhetsvurdering av bevisbildet; dokumentasjon, forklaringer og observasjoner rundt de relevante momenter i saken. Dersom to foretak etter en slik helhetsvurdering anses å være i driftsfellesskap, er det det som er avgjørende og ikke hvilken samarbeidsform foretakene selv mener at de har.

6.3.2 Relevante momenter for vurdering av driftsfellesskap i planteproduksjon

Fordi det ikke har vært struktur differensiering av arealtilskudd, har det ikke vært aktuelt å vurdere driftsfellesskap i foretakenes planteproduksjon siden 2014. Med unntak av «sammenblanding av besetninger», er alle vurderingsmomentene som er listet opp i forrige delkapittel 6.2.1 relevante for vurderingen av både driftsfellesskap som gjelder husdyrproduksjon og driftsfellesskap som gjelder planteproduksjoner.

Planteproduksjoner innenfor én vekstgruppe anses å være samme produksjon. Av jordbruksavtalen følger det at vi har følgende vekstgrupper:

- Grovfôr
- Korn
- Potet
- Grønnsaker
- Frukt
- Bær m.m. (jordbær, bær, planteskoleplanter for salg og blomster for salg dyrket på friland)

Nedenfor gjengis noe av omtalen av felles maskinpark og felles driftsopplegg fra rundskriv 2013-38 med kommentarer til regelverket, som var det siste rundskrivet fra da det var strukturdifferensiering av arealtilskudd:

«Felles maskinpark

At foretakene har en felles maskinpark er i utgangspunktet ikke tilstrekkelig for å konstatere driftsfellesskap. Et maskinfellesskap er en utbredt måte å redusere driftskostnadene i landbruket på, og det er ikke ønskelig å slå ned på maskinfellesskap i mindre omfang. Men dersom dette samarbeidet er omfattende, eller der det også samarbeides på andre områder, vil felles maskinpark være et relevant moment å legge vekt på.

Dersom foretakene i maskinfellesskapet gjør felles innkjøp av rundballplast, nett, ensileringsmiddel og diesel for eksempel gjennom maskinlaget, vil deltakerne oppnå økonomiske fordeler. Men dette alene vil normalt ikke være tilstrekkelig til å si at det foreligger driftsfellesskap. En forutsetning vil imidlertid være at kostnadene da fordeles mellom deltakerne.

Heller ikke der maskinfellesskapet drives slik at det samarbeides om innhøstingen vil det nødvendigvis foreligge et driftsfellesskap. Det kan tenkes at hver deltaker har ansvar for hver sin maskin, og den ansvarlige kjører maskinen på alle deltakernes arealer. Dersom deltakerne trenger føret til egne dyr, og føret lagres separat, og det heller ikke oppnås ytterligere stordriftsfordeler ved felles opptreden/ved samarbeidet, vil et slikt samarbeid normalt ikke kunne anses som driftsfellesskap.

Men dersom samarbeidet går lenger, for eksempel ved at det produseres grovfôr for salg, vil dette kunne indikere driftsfellesskap. Når maskinfellesskapet er formalisert, og vedtektene åpner for et samarbeid om bruk av arealene mv, kan dette være et tilleggsmoment som styrker denne indikasjonen på driftsfellesskap. Der samarbeidet går så langt at grovføret legges i felles fjørlager, vil dette være en sterk indikasjon på driftsfellesskap.

Felles driftsopplegg

Felles driftsopplegg kan være aktuelt både ved planteproduksjon og husdyrproduksjon.

Ved planteproduksjon kan felles driftsopplegg bl.a. bestå i felles bruk av arealer. Dersom det i tillegg benyttes felles arbeidsinnsats og felles ledelse vil dette være momenter som kan indikere driftsfellesskap.

Dersom foretakene disponerer driftsbygninger/arealer i fellesskap, vil dette være en sterk indikasjon på at de har et felles driftsopplegg, at de i stor grad arbeider sammen og har felles ledelse. (...)»

6.3.3 Strukturdifferensiering på tilskudd til planteproduksjon og regler om eierskapsbegrensninger mellom foretak

Frem til og med 2014 kunne ikke foretak gis tilskudd dersom det hadde felles eierinteresser med annet foretak som søkte tilskudd til samme produksjon. Bakgrunnen for denne begrensningen var at det ikke skulle være mulig å motta mer tilskudd ved å organisere jordbruksvirksomheten i flere selskaper.

Begrensningene i felles eierinteresser innebar blant annet at det ikke var mulig å gå inn som eier eller deltaker i flere landbruksforetak uten at dette påvirket retten til tilskudd. En søker kunne for eksempel ikke gis separat arealtilskudd for korn, dersom et annet foretak han hadde eierinteresser i også søkte arealtilskudd for korn. Det innebar også at en søker ikke kunne gis tilskudd til grønnsaker gjennom to foretak, for eksempel både eget enkeltpersonforetak og et selskap han var aksjonær i.

Da den nye produksjonstilskuddforskriften ble innført i 2015, gikk man bort fra den absolutte avskjæringsregelen ved formelle felles eierinteresser i ulike foretak. Begrunnelsen var at å avskjære separate produksjonstilskudd på bakgrunn av kriteriet «felles eierinteresser» ikke alltid var treffsikkert når det gjaldt å oppnå intensjonen, dvs. å forhindre at noen henter ut tilskudd man ikke har krav på. Det kategoriske forbud mot felles eierinteresser åpnet ikke for noen vurdering av om foretakene rent faktisk drives i fellesskap og dermed henter ut skalafordeler.

Men fortsatt er det en forutsetning for å motta selvstendige tilskudd, at ikke foretaket kan være i driftsfellesskap med andre foretak som søker om tilskudd for samme produksjon. Formelle eierinteresser i

ulike foretak er en viktig indikator på om det foreligger et driftsfellesskap i reell forstand. I rundskriv med kommentarer til regelverket for produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket er nærhet på eiersiden omtalt slik:

«At én person har eierinteresser i flere foretak, vil ikke i seg selv være tilstrekkelig for å fastslå driftsfellesskap, men det vil ofte være et tegn på at foretakene reelt sett driver som én virksomhet. Når en og samme person eier flere foretak alene er det i utgangspunktet liten sannsynlighet for at foretakene drives adskilt. Dersom foretakene driver med produksjoner som ligner hverandre driftsmessig, og på samme eiendom, er det en sterk indikasjon på driftsfellesskap. Det bør vurderes om produksjonens art gjør det mulig å oppnå skalafordeler gjennom felles utstyr, felles innkjøp/ lagring av fôr, felles bruk av driftsbygninger og felles arbeidsinnsats og administrasjon.

I tilfeller der slike faktorer samlet sett har gitt foretakene skalafordeler av et visst omfang, vil dette alene kunne være nok for å konstatere driftsfellesskap. I vurderingen av om det er driftsfellesskap mellom foretak med felles eierinteresser, må eierens involvering i driften, og størrelsen på eierandelen vurderes. I de tilfeller man står overfor situasjoner hvor én person reelt sett er den som driver flere foretak, for eksempel en samdrift og et enkeltpersonforetak, vil dette kunne være nok til å konstatere driftsfellesskap mellom foretakene. Dersom foretakene i tillegg drives i umiddelbar nærhet av hverandre, vil det normalt være nok til å konstatere driftsfellesskap mellom foretakene, og det vil sjelden være behov for dyptgående regnskapsanalyser for å kunne konstatere driftsfellesskap. Om denne personen i realiteten driver foretakene alene, innebærer det at det er sannsynlig at foretakene drives som en felles virksomhet. Det er også grunn til å anta at denne sannsynligheten øker jo større eierandeler vedkommende har. En kan likevel tenke seg situasjoner der en person alene driver flere foretak han har eierinteresser i, men hvor det likevel ikke er grunnlag for å konkludere med at foretakene er i driftsfellesskap. Dette kan gjelde der det er stor geografisk avstand mellom foretakenes driftssenter. Her vil det være mer naturlig å legge til grunn at foretakene drives adskilt og at det ikke er mulig å hente ut skalafordeler.

Dersom eierandelen i et av foretakene fremstår som en ren formalitet, for eksempel når melkekvoten til et foretak er bortleid, og dette leieforholdet er formalisert som en eierandel i et fellesforetak (typisk mellom 0,1 og 1 prosent eierandel i selskapet), vil heller ikke eierforholdet i seg selv kunne benyttes til å påvise driftsfellesskap. Forvaltningen må imidlertid kunne kreve at søkerne i slike tilfeller godtgjør at foretakene drives adskilt. Dette kan de gjøre ved å vise at det ikke er sammenfallende driftsopplegg, for eksempel på grunn av ulike typer husdyrproduksjoner eller stor geografisk avstand mellom foretakene. Det vil også kunne være relevant å se på om godtgjørelsen fra fellesforetaket for bruken av kvoten i realiteten kan sidestilles med et ordinært kvoteleieforhold.

Dersom én person har eierinteresser i flere foretak, forutsetter dette at foretakene godtgjør at de driver adskilt for at det skal kunne gis selvstendige tilskudd. I vurderingen av om foretakene drives adskilt kan det være av betydning hvordan produksjonene ble drevet tidligere. I et tilfelle der like eller lignende husdyrproduksjoner som tidligere har vært drevet av ett foretak, blir omorganisert i to eller flere foretak med felles eierinteresser, kan det indikere at omorganiseringen kun er av formell art og at foretakene reelt sett fortsatt drives som én felles virksomhet. Særlig gjelder dette der produksjonene er lokalisert på samme sted som tidligere, og i geografisk nærhet med hverandre. Hva som fremstår som hovedmotivet for å dele opp en virksomhet, vil følgelig være relevant i driftsfellesskapsvurderingen. Dersom oppsplittingen fremstår uten driftsmessig egenverdi, men kun medfører økt tilskudd, vil det være et klart tegn på at det foreligger driftsfellesskap.»

7 Vurdering av tiltak

Det finnes flere tiltak som kan være aktuelle for å hensynta at mindre bruk har større enhetskostnader eller smådriftsulemper, eller at store bruk har stordriftsfordeler.

Innen husdyrproduksjonen er det, som omtalt i kap. 5, en rekke tilskuddsordninger som har strukturprofil, altså en eller annen form for strukturdifferensiering. I det følgende kapittelet redegjør blir det redegjort for ulike tilpasninger man kan gjøre i arealtilskudd for å også innføre en strukturdifferensiering i tilskudd som gis for planteproduksjon. To nye tilskuddsordninger, driftsvansketilskudd og et tilskudd per landbruksforetak, omtales også. I tillegg vurderes det hvorvidt en konsesjonsordning for grøntarealer, lik dagens husdyrkonsesjonsordning, kan være et tiltak for å motvirke den utviklingen man har hatt innen grøntproduksjonen med stadig færre produsenter og større arealer per produsent.

Arbeidsgruppa har også diskutert om tiltak lenger ut i verdikjeden for grønt kan motvirke noe av den strukturutviklingen man har sett i grøntsektoren. For eksempel en ordning tilsvarende som tilskudd til felleslager for frukt, hvor felleslagre i andre grøntproduksjoner kanskje kunne gjort det enklere å produsentkontrakter. Da dette er et tiltak som er vurdert til å være utenfor arbeidsgruppas mandat, er det ikke gjort noen nærmere vurdering av dette.

Alle tiltakene har det til felles at de vil, dersom de blir innført, bidra til lavere produktivitetsvekst, høyere kostnader og lavere lønnsomhet i jordbruket enn uten slike tiltak. Økte kostnader for næringen og forvaltningen må avveies mot muligheten for finansiering (fra markedsinntekter og/eller statsbudsjettet) og ev. økt måloppnåelse.

7.1 Endringer i eksisterende tilskuddsordninger

Det er ulike måter en kan ha strukturdifferensiering eller strukturprofil på arealtilskudd. I det følgende redegjøres det for to ulike alternativer:

1. Trappetrinnsatser – Det gis en høyere tilskuddssats for de første dekarene
2. Toppavgrensing – tak på tilskudd. Det gis kun tilskudd opp til et visst beløp
 - En variant kan være å ha tak på det samlede areal- og kulturlandskapstilskuddet
 - En annen variant kan være å innføre et tak på kun arealtilskuddet

Disse alternativene kan også kombineres, slik det er gjort for husdyrtilskuddet. Der er det både trappetrinnsatser for enkelte dyreslag, i tillegg til at det er en toppavgrensing på det samlede husdyrtilskuddet.

Det vil være mer oversiktlig om strukturdifferensiering for en produksjon samles på én eller noen få ordninger. Dersom strukturdifferensiering spres på mange ordninger for samme produksjon, blir det vanskeligere å ha oversikt over den samlede strukturdifferensieringen av tilskuddene til vedkommende produksjon, for eksempel når det er aktuelt å justere på satsene.

7.1.1 Alternativ 1: Trappetrinnsatser

Den klassiske formen for strukturdifferensiering er «trappetrinnsatser», hvor det gis en høyere sats for de første dekarene eller første dyrene. Etter X antall dekar/ dyr er satsen lavere, eller satt til 0 kr. Det gjør at foretak med lite totalareal eller få dyr mottar mer tilskudd per dekar/dyr enn foretak med større totalareal/ flere dyr.

Det er flere eksempler på dette innen tilskudd som gis for husdyr, for eksempel driftstilskudd til melkeproduksjon og til spesialisert storfekjøttproduksjon, og for en rekke husdyrslag i husdyrtilskuddet.

Man har tidligere hatt trappetrinnsatser for arealtilskudd (intervallene har variert mellom vekstgrupper), mens kulturlandskapstilskuddet har vært uten differensiering. I kapittel 5.5 gis det en oversikt over hvordan innretningen på strukturdifferensieringen av de ulike vekstgruppene har vært fra og med 2001.

Med trappetrinnsatser som varierer mellom de ulike sonene og mellom vekstgruppene kan man differensiere mellom ulike vekstgrupper og stimulere ulike produksjoner på forskjellig måte, for eksempel ved å sette begrensningen i antall dekar høyere for grønnsaker enn for poteter.

Innen grøntproduksjon kan det være krevende å sette intervaller, fordi det er store variasjoner innad i vekstgruppene mellom ulike kulturer i hvor stort areal man trenger/ avling per dekar.

Satsene på arealtilskudd for korn og grovfôr bør ses i sammenheng. Trappetrinnsatser på arealtilskuddet for korn kan, dersom den lave satsen på korn blir lavere enn høy sats på grovfôr, få det utslaget at foretak i de typiske kornområdene velger å heller dyrke grovfôr på det arealet som havner i intervallet med lav sats, fordi de da får mer tilskudd. På den måten kan en konsekvens være en reduksjon i kornproduksjonen i de områdene hvor det er mest gunstig med kornproduksjon, og en økning i grasarealene i disse områdene.

Det kan argumenteres for at tilskudd for grovfôrarealer bør holdes utenfor en eventuell innføring av strukturdifferentierte satser. Slik tilskudd for grovfôrareal utmåles i dag, gis areal- og kulturlandskapstilskuddet for foretakets grovfôrareal, men begrenses på bakgrunn av antall dyr og mengden grovfôr foretaket har solgt. Grovfôrproduksjon er dermed i stor grad koblet til husdyrproduksjon, hvor flere av tilskuddsordningen er differensiert etter struktur og geografi. Videre bidrar maksimalavgrensningen av tilskudd for grovfôrareal til at det ikke gis tilskudd for arealer som ikke benyttes som fôr til dyr.

I vedlegg 1 ligger tabeller som illustrerer hvordan ulike alternativer for trappetrinnsatser vil slå ut for mottakerne av produksjonstilskudd. For alle alternativene er det er lagt til grunn at samlet tilskuddsutbetaling skal være uendret, dvs. at i sum vil lavere tilskuddssats for areal ut over et visst antall dekar balanseres av høyere tilskuddssats for areal inntil det samme antall dekar. For hver av vekstgruppene korn, potet, grønnsaker, frukt, bær m.m. er det gjort beregninger for fire alternativer for satsgrense for antall dekar med høy tilskuddssats, samt ti alternativer for forskjell mellom høy og lav tilskuddssats. Beregningene er gjort basert på data fra søknadsomgangen i 2021, men med satsene fra jordbruksavtalen 2022-2023.

For de fire alternativene for satsgrense mellom høy og lav tilskuddssats, er det laveste alternativet lagt noe lavere enn satsgrensen slik den var før jordbruksoppgjøret i 2014. Intervallet med høy sats for korn var da 1-800 dekar. De andre alternativene er lagt høyere med sikte på å belyse mulige alternativer innenfor den spredningen av arealstørrelser en finner blant tilskuddsmottakerne. Laveste satsgrense i tabellene for korn i vedlegget er 500 dekar, øvrige alternativer for grense er 1000 dekar, 1500 dekar og 2000 dekar.

Som eksempel, og for å forklare tabellene i vedlegget, er tabellen for korn med satsgrense 1000 dekar gjengitt som tabell 33 nedenfor. Kolonnene i tabellen viser antall tilskuddsmottakere gruppert etter endring i tilskudd ved ev. innføring av trappetrinn i form av høy og lav tilskuddssats, med ulike alternativer for nivået på lav tilskuddssats i forhold til høy tilskuddssats, fra 90 prosent til 0 prosent (ved 0 prosent er tilskuddssats 0 kroner per dekar over satsgrensen på 1000 dekar).

Tabellen illustrerer at dersom lav sats settes til 90 prosent av høy sats, vil høy sats være 101 prosent av gjeldende sats (nest siste linje i tabellen), og med 1060 dekar vil tilskuddsbeløpet være uendret (siste linje i tabellen, kalt «Balanseareal»). Videre illustrerer tabellen at med et slikt alternativ vil én tilskuddsmottaker motta mellom 100 000 kroner og 200 000 kroner mindre i tilskudd sammenlignet med gjeldende satser, 14 tilskuddsmottakere vil motta mellom 50 000 kroner og 99 999 kroner mindre, osv. På den andre siden vil 8656 tilskuddsmottakere motta mellom 1 og 1000 kroner mer i tilskudd, og 1202 tilskuddsmottakere vil motta mellom 1001 og 5000 kroner mer.

Dersom en skulle velge å sette tilskuddssatsen til 0 kroner per dekar over satsgrensen på 1000 dekar, illustrerer tabellen at 20 tilskuddsmottakere vil motta mellom 0,5 mill. og 1,7 mill. kroner mindre i tilskudd enn med gjeldende sats. På den andre siden vil 92 foretak motta mellom 20 001 og 50 000 kroner mer i tilskudd.

Tabell 33. Korn. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 1000 daa og lav sats for areal ut over 1000 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i søknad om produksjonstilskudd 2021 og gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 1000 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
Intervall, endret tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	1	1	3	8	11	12	20
-499 999 -	-400 000	0	0	1	0	4	7	4	6	15	15
-399 999 -	-300 000	0	0	0	5	6	7	17	23	23	18
-299 999 -	-200 000	0	1	9	10	22	32	26	19	17	21
-199 999 -	-100 000	1	14	36	41	39	39	48	64	70	71
-99 999 -	-50 000	14	42	40	60	70	76	71	62	64	69
-49 999 -	-30 000	37	36	55	53	45	47	52	47	38	32
-29 999 -	-20 000	18	48	34	37	43	27	20	21	19	13
-19 999 -	-10 000	71	66	63	45	29	25	19	20	18	19
-9 999 -	-5 000	66	45	25	20	18	16	19	13	11	10
-4 999 -	-1 000	69	35	29	20	18	16	11	10	9	9
-999 -	-1	25	14	9	9	6	6	6	5	5	4
1 -	1 000	8 656	6 113	4 344	3 117	2 294	1 704	1 313	1039	837	671
1 001 -	5 000	1 202	3 745	5 283	5 977	6 297	6 319	6 131	5863	5567	5245
5 001 -	10 000	0	0	231	764	1 193	1 574	1 893	2135	2391	2581
10 001 -	20 000	0	0	0	0	74	261	521	821	1038	1269
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	25	92
Høy sats som prosent av gjeldende sats		101 %	101 %	102 %	102 %	103 %	103 %	104 %	105 %	105 %	106 %
«Balanseareal», daa		1060	1060	1060	1060	1060	1060	1060	1060	1060	1060

7.1.2 Alternativ 2: Toppavgrensing – tak på tilskudd

Et tak på tilskudd - en toppavgrensing - kan være et aktuelt virkemiddel dersom man ikke ønsker å støtte et og samme foretak med mer enn en viss sum. Med toppavgrensing gis det kun tilskudd opp til et visst beløp.

En toppavgrensing kan gjelde enten for vekstgrupper hver for seg eller et samlet tak for tilskudd til areal. Dersom man skal ha et samlet tak for tilskudd til areal, kan man enten la taket omfatte både areal- og kulturlandskapstilskuddet eller kun la det gjelde en av tilskuddsordningene.

Et tak vil kunne være gjenstand for årlige justeringer, eller være mer eller mindre statisk. Dagens avløsertilskudd har et maksimalbeløp som har blitt justert av avtalepartene samtidig som satsene blir endret. Maksimalbeløpet for husdyrtilskuddet har ikke blitt justert like jevnlig, der har det variert hvor ofte beløpet justeres, se kapittel 5.5. Det vil være opp til avtalepartene å vurdere hva som er hensiktsmessig.

Tak på det samlede areal- og kulturlandskapstilskuddet

Å sette et maksimalbeløp for areal- og kulturlandskapstilskudd per foretak kan være et egnet virkemiddel for å begrense de største tilskuddsutbetalingene til enkeltforetak.

I dag er det en toppavgrensing på husdyrtilskuddet, inkl. tilskudd til små og mellomstore melkebruk, med et maksimalbeløp per foretak. Dette har de siste årene vært 530 000 kr/foretak, men er suspendert for søknadsåret 2022 (utbetaling i 2023). Til forskjell fra arealtilskudd, har husdyrtilskuddet tilnærmet ingen geografisk differensiering, det er kun tilskuddet til svin og fjørfe som er geografisk differensiert. Arealtilskudd har en geografisk differensiering av tilskudd for alle vekstgrupper. Distriktdifferensierte tilskudd har noe av den samme virkningen som strukturdifferensierte tilskudd, siden andelen små bruk er større i flere av de distriktssonene som har høyest sats.

At arealtilskuddet er differensiert etter distrikt innebærer en problemstilling som ikke gjør seg gjeldende for husdyrtilskudd. Et felles maksimalbeløp for alle vekstgrupper vil slå inn ved et lavere driftsomfang i områdene med høye satser enn i områder med lavere satser: For eksempel vil et foretak som driver grovfôrproduksjon i Østfold kunne drive større arealer før det når maksimalbeløpet enn et foretak som driver grovfôrproduksjon i Finnmark fordi satsene i Nord-Norge er høyere enn i Sør-Norge. Det vil trolig ikke være praktisk mulig å ha forskjellig maksimalbeløp for de ulike sonene, siden foretak kan ha arealer i flere soner.

Hensynet til geografisk differensiering og muligheten for å tilpasse støtten til ulike vekstgrupper kan tale for at et eventuelt maksimalbeløp bør settes relativt høyt og brukes til å avskjære ytterligere tilskudd til foretak som mottar store tilskuddsbeløp. Ved at maksimalbeløpet settes høyt vil det fungere på omtrent samme måte som maksimalbeløpet i husdyrproduksjonen, som et lite antall produsenter rammes av.⁷ Et maksimalbeløp som settes høyt vil imidlertid være et lite egnet virkemiddel for å utjevne inntektene til foretak med ulike bruksstørrelser.

Kun tak på arealtilskuddet?

Areal- og kulturlandskapstilskuddene har mange likhetstrekk. Ordningene har delvis felles formål, og beregnes på samme grunnlag. Det er imidlertid ikke gitt at et eventuelt tak på arealtilskuddet også skal omfatte kulturlandskapstilskuddet. Både arealtilskuddet og kulturlandskapstilskuddet skal bidra til å skjøtte, vedlikeholde og utvikle kulturlandskapet gjennom aktiv drift, og er innrettet med lik sats over hele landet og for alle vekstgrupper. Arealtilskuddet skal i tillegg styrke og jevne ut inntektene mellom ulike produksjoner og distrikter, og er innrettet med geografisk differensierte satser samt ulike satser for de ulike vekstgruppene.

Alt areal der det drives jordbruksvirksomhet kan karakteriseres som kulturlandskap, og så lenge tilskuddet gis for å skjøtte kulturlandskapet kan det argumenteres for at det ikke bør være noen begrensning på kulturlandskapstilskuddet. Ved å gi kulturlandskapstilskudd for alt areal vil det være et økonomisk insentiv til å fortsette å drive hele arealet videre, også areal ut over eventuell begrensning i arealtilskuddet. Det blir dermed mindre grunn til å slutte å drive teiger som er lite attraktive å drive. En slik innretning vil også ramme foretakene som overstiger begrensningen i arealtilskuddet mindre hardt økonomisk, enn en innretning der både areal- og kulturlandskapstilskuddet faller bort. Samtidig vil en eventuell utjevningseffekt kunne bli mindre enn dersom både areal- og kulturlandskapstilskuddet rammes av taket.

Tabell 34 viser beregnet antall søkere som vil nå tilskuddstaket, samt beregnet «Overskudd» ved ulike nivåer for tak (maksimalbeløp) hhv. for arealtilskudd alene og for areal- og kulturlandskapstilskudd samlet. Beregningene er basert på søknad om produksjonstilskudd 2022 og med satser for jordbruksavtale 2022-2023.

⁷ 74 foretak ble avgrenset av maksimalbeløpet på husdyrtilskuddet i 2021

Tabell 34. Frekvensfordeling av antall søkere som når taket, samt beregnet «Overskudd» ved ulike nivåer for tak (maksimalbeløp) hhv. for arealtilskudd alene og for areal- og kulturlandskapstilskudd samlet. Beregninger basert på søknad om produksjonstilskudd 2022 og med satser for jordbruksavtale 2022-2023.

Tilskuddstak	Arealtilskudd Ant. søkere som når taket	Arealtilskudd, «Overskudd», mill. kroner	Areal- og kulturland- skapstilskudd Ant. søkere som når taket	Areal- og kulturland- skapstilskudd, «Overskudd», mill. kroner
100 000	9 966	1 032,7	18 013	2 804,0
200 000	3 293	442,8	8 554	1 542,3
300 000	1 332	228,4	4 484	918,1
400 000	620	136,3	2 479	580,2
500 000	330	91,5	1 465	387,2
600 000	187	66,6	900	270,9
700 000	128	50,4	562	198,9
800 000	96	39,2	377	152,4
900 000	71	30,7	269	120,0
1 000 000	56	24,5	197	97,1
1 500 000	12	11,4	69	39,1
2 000 000	5	7,6	24	18,9
2 500 000	4	5,5	6	11,5
3 000 000	3	3,8	5	9,0
3 500 000	2	2,5	4	6,5
4 000 000	2	1,5	3	5,0
4 500 000	1	1,0	2	3,9
5 000 000	1	0,5	2	2,9
5 500 000	0	0,0	2	1,9
6 000 000	0	0,0	1	1,2
6 500 000	0	0,0	1	0,7
7 000 000	0	0,0	1	0,2

7.1.3 Oppsummering og drøfting av alternativene

Tabell 35: Sammenlikning av alternativ 1 og alternativ 2

	Alternativ 1 – Trappetrinn	Alternativ 2 – Tak på tilskudd - Maksimalbeløp
Virkning	<p>Trappetrinnsatser for areal for hver vekstgruppe bevarer den geografiske differensieringen i arealtilskuddet, fordi satsene innenfor de ulike intervallene vil kunne variere mellom ulike soner og ulike vekstgrupper.</p> <p>I dette alternativet er det mulig å differensiere mellom ulike vekstgrupper og stimulere ulike produksjoner på forskjellig måte. En slik innretning kan derfor lettere tilpasses ønskede politiske føringer enn en felles beløpsavgrensning.</p>	<p>Et egnet virkemiddel for å begrense de største tilskuddsutbetalingene til enkeltforetak,</p> <p>Et felles maksimalbeløp for alle vekstgrupper vil ramme de som driver produksjonene og områdene med høyest satser tidligst.</p> <p>En fordel med et maksimalbeløp som settes høyt er at det sannsynligvis ikke blir like mange nye potensielle driftsfellesskap sammenliknet med alternativ 1.</p>

De to alternativene kan også brukes i kombinasjon, slik som for husdyrtilskudd. De utfordringer som er beskrevet for det enkelte alternativ vil også gjøre seg gjeldende da.

I de neste avsnittene gis en omtale av ulike konsekvenser alternativene vil ha for foretakene, for måloppnåelsen og for forvaltningen.

Foretakene

Hvordan en struktur differensiering i form av trappetrinnsatser slår ut for ulike foretak er vanskelig å beskrive uten at det er tatt stilling til hvilke intervaller og trappetrinn som er aktuelle. Dersom det gjøres en omfordeling uten at den samlede overføringen økes, til høyere sats for areal i det første intervallet, og deretter lavere sats for øvrig areal, vil bruk med store arealer motta mindre tilskudd enn de gjør i dag, mens foretak med lite areal vil motta mer tilskudd enn de gjør i dag.

På samme måte vil også innføring av maksimalbeløp bety at de aller største foretakene mottar mindre tilskudd enn de har gjort tidligere.

Som tidligere omtalt er det i planteproduksjonen i dag utstrakt bruk av innleid arbeidskraft/entreprenører. Det er også mye bruk av maskinsamarbeid. I tillegg er det et ganske stort omfang av felles driftsopplegg/driftsbygninger i deler av driften, for eksempel fellespakkeri og felleslager i grøntproduksjonen. I grønnsaksproduksjon kan det også forekomme at flere foretak bruker samme areal (la. vekstsesongen). En form for strukturprofil på tilskudd, uavhengig av om dette er i form av trappetrinnsatser, toppavgrensing eller grunntilskudd per foretak, vil gjøre driftsfellesskapsregelverket gjeldende i planteproduksjonen. Mange innen planteproduksjon vil slå ut på flere av indikatorene for driftsfellesskap, med både felles arbeidsinnsats, felles driftsopplegg etc. og relativ geografisk nærhet. Med dagens samarbeidsformer vil mange planteprodusenter havne i en gråsoner på om de er i driftsfellesskap eller ikke. Dersom foretakene vil være sikre på at de ikke er i driftsfellesskap, og derfor kan motta separate tilskudd, kan det være at en del samarbeid og felles driftsopplegg opphører. I så måte vil strukturprofil på tilskuddene være til hinder for samarbeid og medføre mindre fleksibilitet i hvordan produsentene legger opp driften sin.

Måloppnåelse

Med trappetrinnsatser kan man variere satsene mellom de ulike sonene og de ulike vekstgruppene. Man kan også velge forskjellige intervaller for de ulike vekstgruppene, dersom det er hensiktsmessig. En slik innretning med trappetrinnsatser kan derfor lettere tilpasses ønskede politiske føringer enn en innretning med toppavgrensing.

En struktur differensiering av arealtilskudd vil bidra til inntektsomfordeling og -utjevning fra større til mindre foretak innen samme produksjon. En innretning med trappetrinnsatser der det første intervallet settes lavt (altså gjelder ganske få dekar) og hvor det er stor forskjell i satsene mellom intervallene, vil ha en sterkere grad av inntektsomfordeling og -utjevning enn en variant der det første intervallet settes høyt, eller en variant med et høyt maksimalbeløp. Ikke alle foretak med stort totalareal har store, sammenhengende arealer. Også disse kan ha arealer som består av mange, små teiger, og det ligger dermed likevel en «småskalastruktur» i bunn, også hos disse. Disse vil med struktur differensiert arealtilskudd motta mindre tilskudd per dekar, uten at de nødvendigvis har stordriftsfordeler knyttet til arealene.

En mulig konsekvens av å innføre struktur differensiering av arealtilskudd er at det vil kunne øke risikoen for at noen arealer går ut av drift. Når noe av tilskuddet forsvinner, synker også det økonomiske insentivet til å drive arealet, og det er mulig at noen arealer blir så lite ønskelige å drive at de går ut av drift, særlig dersom taket settes lavt. Om mange foretak velger å slutte å drive små enkeltteiger, kan det på landsbasis påvirke regjeringens mål om å ta vare på gode jordbruksareal, matjord og kulturlandskap. I så fall er det mest sannsynlig de minste og mest tungdrevne teigene som legges ned først, og fordi en vesentlig større andel av disse teigene ligger i distriktene, vil jordbruksarealet i disse områdene kunne bli mindre enn i dag. Dette gjelder trolig først og fremst grovfôrarealer. Hvordan dette rammer ulike bruksstørrelser i ulike deler av landet kommer imidlertid an på hvordan tilskuddsintervallene legges eller hvor man legger maksimalbeløpet. Legges de øvre intervallene eller taket relativt høyt vil man sannsynligvis ramme færre foretak i distriktene enn i områdene med god jordbruksjord på større, sammenhengende arealer. I områder hvor det er mangel på tilgjengelig areal vil det kunne gjøre at det arealet de store brukene ikke lenger ønsker å drive blir tilgjengelig for øvrige foretak og derfor likevel drives videre. Samtidig vil det trolig være de mest marginale arealene som blir tilgjengelige.

Tak på tilskudd kan til en viss grad påvirke enkelte av de andre formålene virkemidlene er innrettet for å ivareta. Som vist til i omtalen av alternativ 2, vil et felles maksimalbeløp for alle vekstgrupper ramme de som driver produksjonene og områdene med høyest satser tidligst. Det vil si at et foretak som driver

grovfôrproduksjon i Østfold kan drive større arealer før det når maksimalbeløpet enn et foretak som driver grovfôrproduksjon i Finnmark fordi satsene i Nord-Norge er høyere enn i Sør-Norge.

Tidligere hadde arealtilskuddet struktur differensiering. Dette ble avvirket i 2014. I kap. 3 framgår tall som viser antall jordbruksbedrifter, sum jordbruksareal i drift og gjennomsnittsareal i drift per bedrift i 2005, 2014 og 2021 og årlig gjennomsnittlig prosentvis endring i periodene 2005-2014 og 2014-2021. Jordbruksareal i drift er justert ned med 3,3 prosent for 2005, jf. effekt av innføring av digitalt kartverk. I perioden 2005-2014 var den gjennomsnittlige årlige økningen i gjennomsnittlig areal per bedrift på 2,18 prosent mens den var 1,73 prosent i perioden 2014-2021. I samme kapittel vises tilsvarende tall for den enkelte vekstgruppe. Gjennomgående for alle vekstgrupper med unntak av frukt, var den gjennomsnittlige økningen høyere i den første perioden enn i perioden etter 2014. For frukt var den gjennomsnittlige økningen helt lik i begge perioder. Det vil være en rekke bakenforliggende faktorer som påvirker utviklingen i perioden, og man vet ikke hvordan utviklingen ville vært hvis man ikke fjernet struktur differensieringen i 2014. Tallene viser likevel at den gjennomsnittlige årlige økningen i gjennomsnittlig areal per bedrift var større i perioden med struktur differensiert arealtilskudd, enn i perioden etter.

Forvaltning

Fordelen med et maksimalbeløp som settes høyt er at det kanskje ikke blir et veldig stort omfang av nye potensielle driftsfellesskap, i og med at hvert av foretakene i driftsfellesskap må være av en viss størrelse for til sammen å overstige maksimalbeløpet. Selv om maksimalbeløpet settes høyt, vil foretak med store areal (enten med stort areal innen en vekstgruppe eller stort totalareal på grunn av at det har produksjon innen flere vekstgrupper. Dette kan gi insentiver for å splitte opp foretaket pro forma, for å motta mer tilskudd enn om alt arealet føres opp på samme søknad. Dette kan svekke tilskuddsordningens legitimitet og vil gi større kontrollutfordringer og medføre økte forvaltningskostnader. Utfordringene med struktur differensiering og driftsfellesskapsbestemmelsen er nærmere omtalt i kap. 7.7.

Slik driftsfellesskapsbestemmelsen er i dag, gjelder den dersom de samarbeidende foretakene søker tilskudd til samme produksjon. Planteproduksjoner innenfor én vekstgruppe er å regne som samme produksjon. Med et felles beløpstak vil det imidlertid være nærliggende å se all planteproduksjon samlet i stedet for å skille mellom de ulike vekstgruppene. For eksempel kan man se for seg et tilfelle der to foretak samarbeider i kornproduksjonen, mens ett av foretakene i tillegg driver stort med potet. De store potetarealene gjør at foretakene til sammen får en tilskuddsberegning over maksimalbeløpet. Med en felles beløpsbegrensning for areal- og kulturlandskapstilskuddet gir det mer mening å vurdere om foretakene samarbeider i planteproduksjonen samlet enn spesifikt i kornproduksjonen, i og med at maksimalbeløpet gjelder det samlede tilskuddet på tvers av vekstgrupper.

Alternativet med trappetrinnsatser vil trolig innebære at omfanget av mulige driftsfellesskap blir større enn hvis man i stedet bruker et maksimalbeløp for areal- og kulturlandskapstilskuddet, der hvor taket er satt ganske høyt. Det vil også gjøre at flere får insentiv til å «splitte opp» i flere foretak, for å på den måten oppnå mer tilskudd.

7.2 Nye tilskuddsordninger

7.2.1 Driftsvansketilskudd

Et driftsvansketilskudd kan også være et aktuelt tilskudd dersom formålet er å gi mer tilskudd til de foretak som har ekstra kostnader fordi de har tungdrevne arealer. Dette trenger imidlertid ikke å ha noen sammenheng med hvorvidt foretaket er lite eller stort, det kan være foretak med lite areal, men der arealet er mer lettdrevet, og det kan være foretak med stort areal som består av mange små, tungdrevne teiger.

Driftsvansketilskudd har vært utredet flere ganger tidligere, senest av en partssammensatt arbeidsgruppe til jordbruksoppkjøret 2018 (Partssammensatt arbeidsgruppe, 2018). De utredet da kriterier, tekniske forutsetninger og kostnader for driftsvansketilskudd. Utgangspunktet var at formålet med et driftsvansketilskudd er å hindre areal å gå ut av drift fordi det er knyttet merkostnader til driften ut over det som det allerede er kompensert for. Arbeidsgruppa vurderte at det var teknisk mulig å innføre et driftsvansketilskudd knyttet til bratthet og teigstørrelse, men flere prinsipielle og juridiske spørsmål ble

ikke endelig avklart. Arbeidsgruppas oppsummering av kost/nytte-effekter av et driftsvansketilskudd gjengis her:

«Begrensninger i eksisterende data gjør det vanskelig å analysere sammenhengen mellom arealer ut av drift og driftsvansker på «teig»-nivå. På landbrukseiendomsnivå kan det være mulig å gjøre enkelte analyser av effekter av et nytt driftsvansketilskudd på eksisterende modeller/verktøy når forslag til en endelig ordning foreligger. Så langt har ikke denne arbeidsgruppa kommet. Ut fra de vurderinger som er gjort så langt kan følgende punkter oppsummeres:

Usikker virkning på målet for matsikkerhet og beredskap

- tilskuddet vil trolig ha marginal effekt på norsk matproduksjon
- total grovfôrproduksjon vil påvirkes lite og i hovedsak være koplet til antall dyr og geografisk fordeling av disse
- usikkerhet omkring hvilke arealer som vil gå ut av produksjon
- opprettholdelse av et noe større areal av åpen åker kan gi noe økt produksjonspotensial
- mulig vridninger mellom produksjoner, avhengig av hvordan innslaget av arealer med driftsvansker fordeler seg mellom produksjonsformene

Noe større måloppnåelse på målet om landbruk over hele landet gjennom å sikre bruk av jord- og beiteressursene

- noe areal (med driftsvanske) vil bli opprettholdt i drift (tatt i bruk) hvor det ellers ikke ville ha vært drift
- bedre økonomi på noe areal (med driftsvanske) som uansett ville ha vært drevet
- marginalt dårligere økonomi ved drift av øvrig areal
- mer støtte til bruk med driftsvansker vil isolert sett kunne medføre at annet areal går ut av drift i stedet

Noe mindre måloppnåelse når det gjelder mål om økt verdiskaping gjennom en konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat, og en effektiv og lønnsom utnyttelse av gårdens samlede ressurser

- mer ekstensiv grasproduksjon på bruk med nok tilgjengelig grasareal, noe omlegging til andre vekster
- økte kostnader eller høyere arbeidsforbruk uten at produksjonen øker i samme grad gir lavere inntekter i jordbrukssektoren

Variierende måloppnåelse på målet om bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser.

- et totalt sett større jordbruksareal i drift bidrar til å oppfylle målet om sterkt vern av landbrukets areal (jordvern) og ressursgrunnlag
- drift av arealer som ellers ville gått ut av produksjon vil kunne bidra til å opprettholde kulturlandskapet og naturmangfoldet
- areal med driftsvansker krever mer kjøring per produsert enhet og kan dermed gi større utslipp av klimagasser

Økte forvaltningskostnader

- både investering og løpende drifts-/vedlikeholdskostnader knyttet til nødvendig kartløsning
- betydelig økt behov for befaringer, kontroll og tid til saks- og klagebehandling
- det er ikke gjort noen avveining mellom økte forvaltningskostnader og nytte

Behov for utvikling av bestemmelser om «teiger» og avklaring av tilskuddssøkers ansvar

- om og på hvilken måte AR5 klassifikasjonssystemet og evt. annet grunnlag kan inngå i regelverket for tilskudd
- om tilskuddssøker kan/skal være ansvarlig opplysninger om teigstørrelser i tilskuddssøknaden»

I Prop 94 S (2017-2018) om jordbruksoppgjøret 2018 ble det vist til at

«en særskilt ordning vil innebære betydelige utviklingskostnader i tillegg til at forvaltningen vil bli krevende og den samlede måloppnåelsen er usikker. Innenfor jordbruksavtalen er det allerede en rekke ordninger som er differensiert med høyere tilskudd i de områder som har relativt sett høyest driftskostnader. Kompensasjon for bratt areal, som er den vesentligste driftsulempen, finnes allerede innenfor regionale miljøprogram i mange fylker. Partene er derfor enige om å prioritere tilskudd til arealer med driftsvansker og de områder av landet der utviklingen i arealbruk er dårligst, gjennom å justere og prioritere ordninger målrettet mot disse områdene med om lag 225 mill. kroner.»

På samme måte som tidligere utredninger har vist, er det usikkert hva den samlede måloppnåelsen med et driftsvansketilskudd vil være. Samtidig er det klart at det vil være krevende å forvalte og vil gi økte forvaltningskostnader. Et eventuelt driftstilskudd vil måtte utredes nærmere, både med tanke på utforming og hva det innebærer av utviklingskostnader. Arbeidsgruppa har ikke funnet det hensiktsmessig å vurdere dette tiltaket noe nærmere i utredningsarbeidet.

7.2.2 Tilskudd per landbruksforetak

En form for grunntilskudd eller beredskapstilskudd per landbruksforetak vil kunne brukes for å kompensere for at små foretak har større enhetskostnader, og på den måten bidra til en variert bruksstruktur og landbruk over hele landet.

I rapporten «Tydeligere distriktsprofil» (Arbeidsgruppe, 2013) ble det vist til at en partssammensatt arbeidsgruppe i 1999 utredet en form for tilskudd per landbruksforetak (Produksjonsuavhengige virkemidler):

«Gruppa vurderte den gang tre ulike prinsipper for utforming av et tilskudd per bruk: en inntektsstøtteordning, et på basis av miljø- og kulturlandskapsverdier utover de som ligger i arealene og et regionalt differensiert botilskudd.

Nivået på en inntektsstøtteordning kan knyttes til nivået på de løpende tilskudd over jordbruksavtalen bruket får, næringsinntekt fra bruket eller merverdiavgiftspliktig omsetning. Tilskuddet kan ha en utforming som driftstillegg i melkeproduksjonen, med en opptrapping opp til et gitt nivå og så lik sats for alle over dette nivået. Et slikt tilskudd bringer opp en diskusjon om avkorting av tilskuddet i forhold til inntekter utenfor bruket. Arbeidsgruppa mente dette var en liten målrettet ordning.

Arbeidsgruppa mente det var vanskelig å finne objektive og målbare kriterier for et tilskudd på basis av miljø- og kulturlandskapsverdier på bruket ut over areal. Det er delvis sammenfallende mål med et slikt tilskudd, og det at flest mulig av tunene opprettholdes og at husene er bebodde. Arbeidsgruppen mente en burde kombinere disse hensynene i ett regionalt differensiert tilskudd.

Arbeidsgruppen mente i 1999 at det kunne være aktuelt å arbeide videre med en ordning med hovedmålsetting å styrke bosetting på bruket, som et avgjørende kriterium for å få utbetalt tilskuddet. Det vil imidlertid være legitimerings-, avgrensings- og forklaringsproblemer knyttet til en slik ordning. Å fastslå og kontrollere hvor brukerne faktisk bor kan by på problemer. For å unngå store omfordelingseffekter bør ordningen omfatte de brukerne som får produksjonstilskudd i dag. Å knytte tilskuddet til drift og miljøverdier på bruket legitimerer en slik avgrensing. Arbeidsgruppa mente det kunne være aktuelt å bruke distriktspolitisk virkeområde som grunnlag for den geografiske differensieringen av tilskuddet. Det er ikke gjort noen ytterligere vurderinger av disse forslagene i denne rapporten.»

De utfordringene som ble pekt på i 1999 gjør seg fortsatt gjeldende i dag. Det vil være legitimerings-, avgrensings- og forklaringsproblemer knyttet til en slik ordning. Dette vil være et tilskudd med sterk strukturprofil, og på samme måte som trappetrinnsatser og toppavgrensing vil det være sterke insentiver for å splitte opp driften i flere enheter for å oppnå flere tilskudd. På samme måte vil et slikt tilskudd kunne gi en stor økning i saker som utfordrer grensen mot mer hobbypreget produksjon. Hvis tilskuddet er stort, vil det være sterke insentiver for brukere med bortleie av jord til å forsøke å innrette seg slik at de likevel kan motta tilskuddet. Dersom tilskuddet gis til det som i realiteten er hobbyprodusenter, vil det utfordre legitimiteten til ordningen.

Det vil måtte utredes nærmere hvordan en slik tilskuddsordning skulle utformes, herunder hvilke kriterier som skal legges til grunn. Arbeidsgruppa har ikke funnet det hensiktsmessig å vurdere dette tiltaket noe nærmere i utredningsarbeidet.

7.3 Regulative virkemidler

7.3.1 Konesjonsordning for grøntproduksjon

Innen grøntproduksjonen utgjør areal- og kulturlandskapstilskuddet en relativt liten del av inntektene. Som omtalt i kapittel 4 skiller markedet for grøntprodukter seg på flere måter fra omsetningen i landbruket

ellers, for eksempel er det ingen markedsregulator med mottakspåkt, det er en sterk vertikal integrering og produksjonen skjer basert på produksjonskontrakter. Dette, sammen med en rekke andre strukturdrivere, gjør at en eventuell strukturdifferensiering av tilskudd neppe vil ha noen særlig påvirkning på strukturutviklingen innen grøntproduksjonen.

Innenfor de kraftfôrkrevende husdyrproduksjonene har vi i dag husdyrkonsesjonsregelverket, en ordning som har som formål å legge til rette for spredning av svine- og fjørfeproduksjonen på flere enheter. Dette skal blant annet forhindre en utvikling mot store industrialiserte enheter. For å oppnå dette er det satt grenser for hvor stor produksjon den enkelte produsent kan ha. Ordningen omfatter blant annet at det er satt grenser for tillatt produksjon (konsesjonsgrenser), det stilles krav om konsesjon for produksjon over konsesjonsgrensen, og det ilegges standardisert erstatning ved produksjon ut over konsesjonsgrensen eller innvilget konsesjon.

På samme måte som innen tilskuddsregelverket, har også husdyrkonsesjonsregelverket en bestemmelse om driftsfellesskap: Dersom to eller flere samarbeider om konsesjonsregulert produksjon i en slik grad at de må anses å ha økonomiske interesser i samme produksjon, inntre konsesjonspåkt dersom det samlede produksjonsomfanget overstiger grensen for konsesjonsfri drift. Det samme gjelder dersom to eller flere konsesjonsregulerte produksjoner har felles eierinteresser, eller dersom den samlede produksjonen på samme eiendom overskrider grensen for konsesjonsfri drift, inntre konsesjonspåkt.

Hvis det er ønskelig å regulere hvor stor hver enkelt grøntprodusent kan være, kan et virkemiddel være å innføre en konsesjonsordning for grøntproduksjon, tilsvarende som for svin og fjrfe. Det ville da blitt satt grenser for hvor mange dekar grøntareal en enkelt produsent kan ha. Det måtte vurderes om det skulle være en samlet grense for alt grøntareal, eller om det skulle være egne grenser for hver vekstgruppe (grønnsaker, br, frukt, potet).

Det er noen vesentlige forskjeller mellom grøntproduksjon og svin- og fjørfeproduksjonen. Svine- og fjørfeproduksjonen skjer i driftsbygninger, hvor det uten konsesjonsregelverket i teorien kunne tenkes at man bygget enorme fabrikkbygninger på industritomter for å samle all produksjon hos noen ytterst få produsenter. Grøntproduksjonen skjer på jordbruksarealer som ligger der de ligger, spredt rundt omkring i landet. Dette skaper en begrensning på hvor stort man faktisk kan drive, og gjør at produksjonen ikke kan sentraliseres i like stor grad.

En konsesjonsordning setter grenser for hvor mange dekar areal med grøntproduksjon den enkelte produsent kan ha. Dette vil være et hinder for at den enkelte produsent kan drive på en mest mulig effektiv og hensiktsmessig måte på grunnlag av de arealer og driftsapparat den har tilgjengelig eller kan få tilgang på i framtiden.

Det er usikkert hvordan en konsesjonsordning vil påvirke den samlede produksjonen. Setter man grenser for hvor stort den enkelte kan drive, vil det innebære at man vil trenge flere produsenter for å drive det arealet som i dag brukes til grøntproduksjon, med mindre de som i dag driver over en satt grense, få konsesjon til å fortsette med samme størrelse. Dersom grensene skal gjelde for alle, er det usikkert om det finnes tilstrekkelig med produsenter som har ønske og kunnskap til å drive innenfor de ulike kulturene. Med utgangspunkt i en slik antagelse kan en konsesjonsordning medføre reduksjon i grøntproduksjonen og gi en svekket selvforsyningsgrad. Potensielt vil man også kunne se at en del produksjon flyttes fra friland til veksthus eller til andre produksjonsformer med nye dyrkingsmetoder som hydroponisk dyrking, for eksempel produksjon av salat.

Å innføre en konsesjonsordning innen grøntproduksjonen ville også innebære adskillige forvaltningskostnader hos Statsforvalteren, Landbruksdirektoratet og LMD for å forvalte og kontrollere ordningen. Det vil trolig også være betydelige kontrollutfordringer knyttet til driftsfellesskapsaker, jf. omtale i kap. 6 og 7.7.

En konsesjonsordning for grøntproduksjon er ikke innenfor arbeidsgruppas mandat, og arbeidsgruppa har derfor ikke vurdert dette tiltaket nærmere.

7.4 Faktiske strukturkostnader og strukturdifferensierte tilskudd

Som omtalt i kapittel 4.4.2 er det vanskelig å finne gode data for hvordan produksjonskostnader varierer med driftsomsfang. Driftsgranskningene inneholder mye data, men gir utfordringer bl.a. med kapitalkostnader og innslag av sideproduksjoner når en forsøker å beregne enhetskostnader. På grønt er det også en utfordring at utvalget er lite, og dermed vanskelig vil kunne være representativt for alt som finnes av kulturer innenfor grøntproduksjonen. Driftsgranskningene viser stor spredning i produksjonskostnader, også blant foretak med likt driftsomsfang i antall dekar eller dyr.

7.5 Måloppnåelse

Som nevnt innledningsvis i kapittel 0 så har alle tiltakene arbeidsgruppa har vurdert det til felles at de vil bidra til lavere produktivitetsvekst, høyere kostnader og lavere lønnsomhet i jordbruket enn uten slike tiltak. Økte kostnader for næringen og forvaltningen må avveies mot muligheten for finansiering (fra markedsinntekter og/eller statsbudsjettet) og ev. økt måloppnåelse.

Arbeidsgruppa kan ikke se at de ulike tiltakene vil gi muligheter for høyere inntekter fra markedet.

En strukturdifferensiering av arealtilskudd vil bidra til inntektsomfordeling og -utjevning fra større til mindre foretak innen samme produksjon. Samtidig trenger det ikke å være en automatikk i at alle små foretak har smådriftsulemper og alle store foretak har stordriftsfordeler. I så måte trenger ikke strukturdifferensierte tilskudd å være så treffsikkert dersom målet er at tilskuddet skal reflektere de faktiske strukturkostnadene.

En mulig konsekvens av å innføre strukturdifferensiering av arealtilskudd er at det vil kunne øke risikoen for at noen arealer går ut av drift, fordi de minst lønnsomme arealene ikke lenger drives hvis tilskuddene for dem reduseres eller faller bort. I områder hvor det er mangel på tilgjengelig areal vil det kunne gjøre at det arealet de store brukene ikke lenger ønsker å drive blir tilgjengelig for øvrige foretak og derfor likevel drives videre. Samtidig vil det trolig være de mest marginale arealene som blir tilgjengelige.

For at en endring av arealtilskuddet til strukturdifferensierte satser skal vurderes som kostnadseffektiv, må det gi større måloppnåelse enn det dagens innretning av arealtilskuddet gir, innenfor dagens ramme på jordbruksavtalen. Det er ikke relevant hvorvidt en slik endring finansieres gjennom nye bevilgninger eller gjennom omdisponering innenfor gjeldende ramme. Dersom det ikke er hensiktsmessig å gjøre endringen innenfor gjeldende ramme, er endringen heller ikke vurdert å bidra til høyere måloppnåelse enn den innretningen av arealtilskuddet vi har i dag. I de beregningene vi har gjort i kapittel 7.1.1 og vedlegg 1 av trappetrinnsatser, er det for alle alternativene lagt til grunn at samlet tilskuddsutbetaling er uendret.

Det er usikkert hvor stor effekt en strukturdifferensiering av arealtilskuddene vil ha. Fram til 2014 var arealtilskuddet strukturdifferensiert. I kapittel 0 er det presentert tall for 2005 – 2021 som viser at den gjennomsnittlige årlige økningen i gjennomsnittlig areal per bedrift var større i perioden med strukturdifferensiert arealtilskudd, enn i perioden etter. Det vil være en rekke bakenforliggende faktorer som påvirker utviklingen i perioden, og man vet ikke hvordan utviklingen ville vært hvis man ikke fjernet strukturdifferensieringen i 2014. Overordnet viser likevel tallene at strukturutviklingen gikk i samme retning gjennom hele perioden med en stadig økning i gjennomsnittlig areal per foretak, men at denne økningen var større i første halvdel av perioden (da arealtilskuddet var strukturdifferensiert) enn i siste halvdel uten strukturdifferensiering. Areal i drift holdt seg stabilt i hele perioden.

For alle de omtalte tiltakene er den samlede måloppnåelsen usikker.

7.6 Potensielle konsekvenser for notifikasjon av tilskudd til WTO

WTOs landbruksavtale legger blant annet føringer for innretningen av landbruksstøtte. Forpliktelsene gjelder i hovedsak på total støtte.

De ulike støtteprogrammene skal plasseres i ulike «bokser»:

- Gul boks: «Handelsvridende støtte»
- Blå boks: «Produksjonsbegrensende støtteprogrammer»
- Grønn boks: «Produksjonsuavhengig/ikke-handelsvridende støtte»

Mulighetene til å gi det som regnes som «handelsvridende støtte» knyttet til produksjon eller priser er begrenset. Norge kan maksimalt notifisere gul støtte opptil 11 449 mill. kr.

Det er ingen beløpsbegrensning for støtten som notifiseres i blå boks. Men for å kunne regnes inn i blå boks må støtten enten basere seg på et fast areal eller faste avlinger, bli gitt for maksimalt 85% av produksjonen i en basisperiode utbetalingene for husdyr må foretas for et fast antall dyr.

I grønn boks er det ingen tak for støtten. Grønn boks gjelder for støtteordninger som ikke skal ha noen, eller bare ha minimale, handelsvridende virkninger eller virkninger på produksjonen. I Norge er blant annet tilskuddsordningene som inngår i nasjonalt miljøprogram. Dette inkluderer blant annet areal- og kulturlandskapstilskuddet.

Arbeidsgruppa kan ikke se at en eventuell innføring av struktur differensiering i areal- og kulturlandskapstilskuddet påvirker hvordan areal- og kulturlandskapstilskuddet er notifisert. Det er ikke en endring som gjør støtten mer handelsvridende. Miljøkravene knyttet til areal- og kulturlandskapstilskuddet vil fortsatt gjelde. Det eneste en slik endring vil medføre er at et eventuelt maksimalbeløp vil gjøre at det ikke gis tilskudd for alt areal.

Det er ikke gjort noen vurdering av hvordan ev. nye tilskudd som driftsvansketilskudd og tilskudd per landbruksforetak må notifiseres. Det vil ikke være mulig å vurdere før det er klaggjort hvordan disse tilskuddene eventuelt skulle vært utformet.

7.7 Uønsket tilskuddstilpasning ved eventuell struktur differensiering av arealtilskudd

Innføres det struktur differensiering av arealtilskudd, kan det gi insentiver til proforma oppsplitting av den eksisterende driften i flere foretak for å søke separate tilskudd. Det gir også insentiver til at foretak med så nært samarbeid at de er å regne som et driftsfellesskap likevel velger å søke tilskudd som separate enheter. Hensikten i begge tilfeller er få det mertilskuddet som små foretak gis. At noen foretak forsøker å innrette seg på denne måten vil være uunngåelig. Konsekvensen er at noen foretak tilegner seg mer tilskudd enn de er berettiget. Det vil svekke legitimiteten til strukturinnretningen av tilskudd og potensielt også tilskudd til jordbruket i sin helhet. Det er derfor viktig at regelverket gjøres såpass klart at det er mulig for forvaltningen å avdekke og reagere på slike saker. I de neste delkapitlene vurderes ulike tiltak som kan gjøres i regelverket.

7.7.1 Disponering og aktiv drift av arealer

Som omtalt i kapittel 6.1 er det innen planteproduksjon i dag utstrakt bruk av entreprenører. Det er altså ofte ikke foretaket selv som utfører gjødsling, plantevern, høsting, pakking osv.

I dag praktiseres altså kravet om å disponere jordbruksareal slik at den som disponerer er den som har ansvaret for arealet, den som bærer risikoen og utgiftene som skjøtsel av arealene medfører, og som mottar inntektene av salg (ikke relevant ved grovfôrproduksjon til egne husdyr). Det kan i noen tilfeller framstå som at det er entreprenøren som faktisk driver arealet aktivt, ikke den som søker om tilskudd for arealet.

En eventuell innføring av struktur differensiering på arealtilskudd, enten i form av et tak på hvor mange dekar man mottar tilskudd for, eller at man mottar mest tilskudd for de første X antall dekar, vil gjøre det lønnsomt å splitte opp i flere foretak. For eksempel slik at ektefeller søker fra hvert sitt foretak, for å få høy sats for alt areal de driver.⁸ Med den lave terskelen som i dag gjelder for å oppfylle vilkåret om å «disponere» arealet, vil det være tilnærmet umulig å slå ned på slike tilpasninger. Så lenge det er nok å ha ansvaret for arealet, for å regnes som den som disponerer arealet, vil det være vanskelig i slike tilfeller å argumentere for at noen av partene ikke disponerer arealet. Eller at de disponerer det i fellesskap.

Det vil altså være vanskelig å unngå at det ved slike proformaoppsplittings gis tilskudd som om foretakene er små bruk, selv om de i realiteten er en stor enhet. Ønsker man å unngå det, må det stilles noen flere krav til hva som skal til for å oppfylle kravet om disponering og aktiv drift. Det kan for eksempel være at det stilles krav om at bonden i større grad utfører oppgavene selv, som for eksempel jordarbeiding, såing eller høsting. En slik innskjerping vil endre dagens innretning av jordbruket, det vil innebære at man ikke kan bruke entreprenører i like utstrakt grad. Det vil beslaglegge bondens tid, tid som tidligere kan ha vært brukt på andre deler av jordbruksdriften eller innen tilleggsnæringer. Det vil også ha økonomiske konsekvenser i form av at en del bønder må kjøpe inn flere maskiner eller gå inn i maskinsamarbeid.

Alternativet til en innskjerping er å ikke gjøre noen endringer. Det kan innebære at det gis tilskudd til det som i realiteten er fiktive små foretak med jordbruksareal. Dette vil redusere legitimiteten til strukturinnretningen av tilskudd.

7.7.2 Samarbeid mellom virksomheter i planteproduksjonen og driftsfellesskap

Som omtalt i kapittel 6.2 så er relevante vurderingsmomenter i en driftsfellesskapsvurdering blant annet

- økonomisk sammenblanding,
- nærhet på eiersiden,
- geografisk nærhet,
- sammenblanding av besetninger,
- felles arbeidsinnsats,
- felles driftsopplegg etc.

Som tidligere omtalt er det i planteproduksjonen utstrakt bruk av innleid arbeidskraft/entreprenører. Det er også mye bruk av maskinsamarbeid. I tillegg er det et ganske stort omfang av felles driftsopplegg/driftsbygninger i deler av driften, for eksempel fellespakkeri og felleslager i grøntproduksjonen. I grønnsaksproduksjon kan det også forekomme at flere foretak bruker samme areal ila. vekstsesongen.

Mange innen planteproduksjon vil dermed kunne slå ut på flere av indikatorene for driftsfellesskap, med både felles arbeidsinnsats, felles driftsopplegg etc. og relativ geografisk nærhet. Dersom disse vurderingsmomentene også skal være relevante i planteproduksjonen, vil det bety at mange

⁸ Dette vil innebære en engangskostnad knyttet til å opprette et foretak (ENK: 2 250 kr, AS: 5 570 kr). I tillegg vil det kreve at det føres regnskap. Dette innebærer enten årlige utgifter til regnskapsfører, eller at man selv fører regnskapet.

NIBIO har satt sammen tall til arbeidsgruppa som viser regnskapskostnadene for 2021 til deltakere i «Driftsgranskingar i jord- og skogbruk», fordelt på de tre kategoriene kornbruk, fruktbruk, og bruk med poteter, grønnsaker eller «blandet produksjon». Det er svært stor spredning i kostnadene, men ikke veldig stor forskjell på gjennomsnitt og median for de enkelte gruppene. Noen av dem som bruker regnskapskontor, kan ha gjort mye av arbeidet selv ved systematisering, kontering eller føring av bilag, og leier ferdigstilling og årsoppgjør. Andre lar nok regnskapsføreren ta mesteparten av jobben, og bruker kanskje regnskapskontoret til å avlønne og/eller fakturere for seg. Et annet forhold som kan bidra til stor spredning, er at det kan være feil periodisering.

Kategori	Median	Gj.snitt	Minimum	Maksimum	Antall bruk
Kornbruk	14 973,60	17 412,06	1 600,00	106 192,75	99 (107)
Frukt og bær	12 161,20	14 090,62	2 360,00	36 834,00	24 (25)
Blandet planteproduksjon*	34 396,35	34 960,01	3 526,20	95 691,75	24 (25)

*Denne kategorien omfatter 5 grupper i DRGR: poteter, grønnsaker, korn og poteter, korn og grønnsaker, og blandet planteproduksjon (3 eller flere typer planter).

planteprodusenter vil havne i en gråson. Det vil være svært krevende både for foretakene selv og for forvaltningen å vurdere om de er i driftsfellesskap eller ikke.

Nærhet på eiersiden og økonomisk sammenblanding vil stadig være relevante vurderingsmomenter. Dersom dette foreligger, sammen med andre momenter som geografisk nærhet, bruk av felles arbeidsinnsats (både egen arbeidsinnsats, men også ansatte og entreprenører) og felles driftsopplegg, vil det gi ytterligere indikasjon på driftsfellesskap. Men det vil fortsatt kunne være uklart hvilken side på samarbeidsskalaen foretakene befinner seg. For å gjøre det tydeligere for både produsentene og forvaltningen hvorvidt det foreligger driftsfellesskap eller ikke, er det behov for å finne flere vurderingsmomenter, slik at det kan trekkes opp en klarere grense mellom virksomheter som samarbeider.

Et mulig relevant vurderingsmoment kan være sammenhengende/ tilstøtende arealer. Dersom foretakene driver jordbruksproduksjon på samme areal eller arealer som grenser mot hverandre, vil dette kunne tas med i den samlede vurderingen. Dette i realiteten allerede en del av momentet «geografisk nærhet», men fremstår som et mer konkret vurderingsmoment for forvaltning og foretak. Men i likhet med momentet geografisk nærhet, vil ikke dette momentet alene kunne slå fast at det er snakk om et driftsfellesskap. Svært mange jordbruksarealer grenser mot andre jordbruksarealer, og det er også utbredt at flere foretak produserer på samme landbrukseiendom. I seg selv trenger ikke det bety at foretakene reelt sett inngår i én felles virksomhet eller på annen måte oppnår skalafordeler gjennom samarbeid. Altså må det foreligge flere indikatorer på driftsfellesskap for at man skal kunne konkludere med at foretakene er i driftsfellesskap.

Det vil trolig være svært vanskelig å gi retningslinjer som gjør det mulig for foretakene å vite om de er i driftsfellesskap eller ikke ved ulike samarbeidsformer. Det vil være svært krevende både for foretakene selv og for forvaltningen å vurdere om foretakene er i driftsfellesskap eller ikke.

7.7.3 Utmåling av tilskudd til foretak som er i driftsfellesskap

Det framgår av forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd at foretak som reelt sett inngår i én felles virksomhet eller på annen måte oppnår skalafordeler gjennom samarbeid og søker tilskudd til samme produksjon (driftsfellesskap), kan få beregnet tilskudd for det samlede dyretall og areal som disponeres innenfor driftsfellesskapet.

Dersom det blir innført strukturdifferensiering i arealtilskuddene, betyr det at foretakene får beregnet tilskudd for det samlede dyretall og areal som disponeres av foretakene. Det betyr at foretak som for eksempel er i driftsfellesskap i melkeproduksjonen, også får beregnet tilskuddet felles for planteproduksjonen, hvis begge foretak i tillegg søker om tilskudd til samme vekstgruppe. Et annet eksempel kan være at foretak er i driftsfellesskap i kornproduksjonen, og da også får beregnet tilskuddet felles for melkeproduksjonen, hvis begge foretak i tillegg søker om tilskudd til det. Slik regelverket på dette punktet er, skal alle tilskuddene beregnes felles, uavhengig av hvilken produksjon det faktisk samarbeides i. I det siste eksempelet over betyr det da at det at foretakene kun mottar ett driftstilskudd og ett avløsertilskudd, og også husdyrtilskuddet beregnes som om de er en enhet, ikke to.

En alternativ måte å beregne tilskuddet, kunne vært at foretak i driftsfellesskap kun får beregnet felles tilskudd per produksjon. Da vil foretak som for eksempel kun samarbeider om kornproduksjon få beregnet felles tilskudd kun for kornproduksjonen, uavhengig av om begge foretak også søker om tilskudd for melkeproduksjon. Dersom tilskuddet skal beregnes på denne måten, krever det at regelverket endres. I tillegg vil det kreve store endringer i fagsystemet for produksjons- og avløsertilskudd.

7.8 Økonomiske og administrative konsekvenser

Som nevnt innledningsvis i kapittel 7 har alle tiltak for å kompensere for smådriftsulempen det til felles at de vil bidra til lavere produktivitetsvekst, høyere kostnader og lavere lønnsomhet i jordbruket enn uten slike tiltak. Dette vil gi økte kostnader for næringen.

Som nærmere drøftet i kapittel 7.5 så er den samlede måloppnåelsen usikker, for alle de omtalte tiltakene. Det er derfor også svært usikkert om de drøftede tiltakene er kostnadseffektive endringer sammenlignet med dagens tilskuddsutforming.

Forvaltningskostnader

Tiltakene vil også innebære økte kostnader for forvaltningen. En innføring av strukturprofil på tilskuddene som gis for planteproduksjon, slik de fleste av tiltakene i kapittel 7 innebærer, vil medføre flere driftsfellesskapssaker. Driftsfellesskapssaker er kompliserte og ressurskrevende for forvaltningen. Utfordringene med uønsket tilskuddstilpasning ved eventuell strukturdifferensiering av arealtilskudd er nærmere omtalt i kapittel 7.7. Der drøftes utfordringene ved å trekke grensene mellom foretak som samarbeider i planteproduksjonen. Innen planteproduksjon er det utstrakt bruk av innleid arbeidskraft/entreprenører, og maskinsamarbeid brukes også mye. I tillegg er det et ganske stort omfang av felles driftsopplegg/ driftsbygninger i deler av driften, for eksempel fellespakkeri og felleslager i grøntproduksjonen. Mange vil dermed kunne slå ut på flere av indikatorene for driftsfellesskap, med både felles arbeidsinnsats, felles driftsopplegg etc. og relativ geografisk nærhet. Dersom disse vurderingsmomentene også skal være relevante i planteproduksjonen, vil det bety at mange planteprodusenter vil havne i en gråsoner. Det vil være svært krevende både for foretakene selv og for forvaltningen å vurdere om de er i driftsfellesskap eller ikke.

Økningen i antall driftsfellesskapssaker vil avhenge av hvordan man velger å innrette strukturdifferensieringen. Velger man en innretning med trappetrinnsatser der første intervall ligger ganske lavt, vil det være mange som får redusert tilskudd. Dermed vil det også være mange som vil kunne se lønnsomheten i å splitte opp virksomheten i flere enheter. Siden samarbeid innen planteproduksjon er ganske vanlig, vil det også være en del eksisterende samarbeid som da blir å regne som driftsfellesskap.

Hvis man legger trappetrinnsatsene på et høyere nivå (ved å la det første intervallet gjelde ganske mange dekar), eller velger å innføre tak som ligger høyt, vil det bli færre potensielle saker.

Trolig vil en del driftsfellesskapssaker ikke avdekkes, og dermed vil det være tilfeller hvor foretak mottar mer tilskudd enn de er berettiget. Dette vil svekke tilskuddsordningenes legitimitet. Årsaken til at en del saker ikke avdekkes er både på grunn av at bestemmelsen er vanskelig å håndheve, men også utfordringer med kommunen som førsteinstans (som redegjort for i Meld. St. 11 (2016-2017), blant annet kommunens nærhet til søker, kommunens kompetanse og ressurser og kommunens veiledning).

Kostnader knyttet til endring av fagsystemet

En innføring av strukturdifferensiering av arealtilskuddet vil også medføre behov for endringer av fagsystemet for produksjonstilskudd.⁹ Det er gjort estimater på hva ulike varianter av endringer i tilskuddsordningen vil medføre av kostnader for å endre fagsystemet:

- *Trappetrinnsatser*
En innføring av trappetrinnsatser i arealtilskuddet er estimert til å koste 100 000 kroner i systemutvikling.
- *Toppavgrensing*
En innføring av toppavgrensing av arealtilskudd eller areal- og kulturlandskapstilskudd i form av et maksimalbeløp er estimert til å koste 100 000 kroner i systemutvikling.
- *Maksimalkvantum for distriktstilskudd for frukt og bær*
Tilsvarende er det estimert å koste 100 000 kroner dersom det skal innføres et maksimalkvantum for distriktstilskudd for frukt og bær i systemutvikling.

Kostnader knyttet til tiltakene driftsvansketilskudd, tilskudd per landbruksforetak og konsesjonsordning for grøntproduksjonen

Tiltakene driftsvansketilskudd, tilskudd per landbruksforetak og konsesjonsordning for grøntproduksjonen er tiltak som arbeidsgruppa har nevnt, men ikke funnet det hensiktsmessig å vurdere nærmere. Det må likevel nevnes at alle disse tiltakene vil innebære vesentlig økte forvaltningskostnader.

⁹ Et søknads- og saksbehandlingssystem, der foretakene leverer søknader og forvaltningen behandler og fatter vedtak om tilskudd. Beregning og utbetaling av tilskudd skjer også i samme system.

8 Referanser

- Landbruks- og matdepartementet. (2022). *Prop. 1 S (2022-2023). Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). For budsjettåret 2023*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20222023/id2931701/>
- Alem, H., Lien, G., Kumbhakar, S., & Hardaker, J. (2018, 29. juli). Are diversification and structural change good policy? An empirical analysis of Norwegian agriculture. *Journal of Agricultural and Applied Economics*. Hentet fra <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2567448>
- Arbeidsgruppe. (2013). *Tydligere distriktsprofil. Rapport fra arbeidsgruppe*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/lmd/tydeligeredistriktsprofilhele.pdf>
- Arbeidsgruppe. (2016). *Økt rekruttering til landbruket. Mangfold og muligheter for framtiden*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/a419268bf01e4245aacfd15150043e5/rapport---okt-rekruttering-til-landbruket-270116.pdf>
- Budsjettnemnda for jordbruket. (2022). *Referansebruksberegninger 2022. Beregninger basert på driftsgranskingene. Regnskapstall for 2020. Framregnede tall for 2021 og 2022*. Hentet fra <https://www.nibio.no/tjenester/referansebruk>
- Budsjettnemnda for jordbruket. (2022). *Resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken*. NIBIO. Hentet fra <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/3011914>
- Fjellhammer, E., Smedshaug, C., Thuen, A., & Tufte, T. (2015). *Mer av produksjonen på norske ressurser*. Oslo: Agri Analyse. Hentet fra <https://www.agrianalyse.no/getfile.php/13874-1513669308/Dokumenter/Dokumenter%202015/Rapport%206%20-%202015%20Mer%20av%20produksjonen%20p%C3%A5%20norske%20ressurser.pdf>
- Graarud, H. R., & Halland, A. (2023). *Kostnader for bruk med ulikt driftsomfang. En analyse av kostnader per dyr/dekar for bruk med ulik størrelse*. NIBIO.
- Landbruks- og matdepartementet. (2022). *Prop. 120 S (2021-2022). Endringer i statsbudsjettet 2022 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2022)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-120-s-20212022/id2913926/>
- Landbruks- og matdepartementet. (u.d.). *Meld. St. 9 (2011-2012). Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-9-20112012/id664980/>
- NILF. (2002). *FOLA 2002: Landbrukspolitikk – forenkling og målretting*. Hentet fra <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2501617>
- NOU 2022: 14. (2022). *Inntektsmåling i jordbruket*. Landbruks- og matdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-14/id2930144/>
- Partssammensatt arbeidsgruppe. (2018). *Utredning av driftsvansketilskudd*.
- Rådgivende utvalg for innovasjon, vekst og økt norskandel i grøntsektoren. (2020). *Grøntsektoren mot 2035. Sammen for økt konkurransekraft, økt etterspørsel og mer norsk*.
- SSB. (2021, 19. mars). *SSB sin nettside*. Hentet fra Jordbruksarealet held seg stabilt: <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/jordbruksarealet-held-seg-stabilt>
- SSB. (2022). *Jordleige (K) 1969-2020*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/12658/>
- SSB. (2022, 6. juli). *Slik jobber Norge*. Hentet fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/virksomheter-og-foretak/artikler/slik-jobber-norge>
- Tine. (2021). *Statistikksamling fra Ku- og Geitekontrollen 2021*. Hentet fra <https://medlem.tine.no/fag-og-forskning/statistikksamling-for-ku-og-geitekontrollen-2021>

Vedlegg 1

Korn

Tabell 36. Korn. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 500 daa og lav sats for areal ut over 500 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 500 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret tilskudd, kroner		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	1	1	6	11	22	35	46
-499 999 -	-400 000	0	0	1	0	6	6	13	19	20	14
-399 999 -	-300 000	0	0	0	8	10	26	31	22	25	46
-299 999 -	-200 000	0	1	10	25	38	33	48	76	93	109
-199 999 -	-100 000	1	28	54	85	127	170	203	232	245	247
-99 999 -	-50 000	26	80	156	219	240	259	245	231	225	224
-49 999 -	-30 000	44	138	191	179	173	160	161	169	162	143
-29 999 -	-20 000	79	156	136	124	131	129	112	85	73	79
-19 999 -	-10 000	247	229	225	197	157	128	103	86	80	58
-9 999 -	-5 000	224	198	136	95	78	53	62	55	46	46
-4 999 -	-1 000	333	173	115	94	74	68	50	42	39	31
-999 -	-1	94	45	24	21	13	10	9	9	5	5
1 -	1 000	3 909	1 463	697	369	245	170	124	90	66	57
1 001 -	5 000	5 202	6 428	5 338	4 284	3 331	2 599	2 068	1 616	1 289	1 035
5 001 -	10 000	0	1 220	2 768	3 078	3 118	3 005	2 773	2 562	2 271	2 050
10 001 -	20 000	0	0	308	1 380	2 364	2 891	3 061	3 088	3 138	3 051
20 001 -	50 000	0	0	0	0	53	446	1 085	1 755	2 347	2 918
Høy sats som prosent av gjeldende sats		102 %	104 %	106 %	108 %	110 %	113 %	115 %	118 %	121 %	123 %
«Balanseareal», daa		617	617	617	617	617	617	617	617	617	617

Tabell 37. Korn. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 1000 daa og lav sats for areal ut over 1000 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 1000 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret tilskudd, kroner		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	1	1	3	8	11	12	20
-499 999 -	-400 000	0	0	1	0	4	7	4	6	15	15
-399 999 -	-300 000	0	0	0	5	6	7	17	23	23	18
-299 999 -	-200 000	0	1	9	10	22	32	26	19	17	21
-199 999 -	-100 000	1	14	36	41	39	39	48	64	70	71
-99 999 -	-50 000	14	42	40	60	70	76	71	62	64	69
-49 999 -	-30 000	37	36	55	53	45	47	52	47	38	32
-29 999 -	-20 000	18	48	34	37	43	27	20	21	19	13
-19 999 -	-10 000	71	66	63	45	29	25	19	20	18	19
-9 999 -	-5 000	66	45	25	20	18	16	19	13	11	10
-4 999 -	-1 000	69	35	29	20	18	16	11	10	9	9
-999 -	-1	25	14	9	9	6	6	6	5	5	4
0 -	0	28 033	28 033	28 033	28 033	28 033	28 033	28 033	28033	28033	28033
1 -	1 000	8 656	6 113	4 344	3 117	2 294	1 704	1 313	1039	837	671
1 001 -	5 000	1 202	3 745	5 283	5 977	6 297	6 319	6 131	5863	5567	5245
5 001 -	10 000	0	0	231	764	1 193	1 574	1 893	2135	2391	2581
10 001 -	20 000	0	0	0	0	74	261	521	821	1038	1269
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	25	92
Høy sats som prosent av gjeldende sats		101 %	101 %	102 %	102 %	103 %	103 %	104 %	105 %	105 %	106 %
«Balanseareal», daa		1 060	1 060	1 060	1 060	1 060	1 060	1 060	1 060	1 060	1 060

Tabell 38. Korn. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 1500 daa og lav sats for areal ut over 1500 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 1500 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret tilskudd, kroner		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	1	1	1	3	6	8	11
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	1	4	5	5	3	1
-399 999 -	-300 000	0	0	1	1	5	6	3	2	7	16
-299 999 -	-200 000	0	1	4	9	5	7	17	18	19	15
-199 999 -	-100 000	1	10	13	19	30	32	24	22	20	15
-99 999 -	-50 000	10	19	32	23	16	12	11	13	12	15
-49 999 -	-30 000	16	22	8	9	9	11	12	10	9	5
-29 999 -	-20 000	14	6	7	11	9	5	4	4	2	3
-19 999 -	-10 000	17	14	12	7	5	5	4	3	3	2
-9 999 -	-5 000	13	8	6	3	2	0	0	0	0	1
-4 999 -	-1 000	12	4	4	4	4	4	4	4	4	3
-999 -	-1	5	4	1	1	1	1	1	1	1	1
1 -	1 000	9993	9134	8125	7080	6182	5385	4694	4117	3584	3178
1 001 -	5 000	78	937	1946	2986	3805	4470	4994	5389	5743	5921
5 001 -	10 000	0	0	0	5	84	216	383	555	704	884
10 001 -	20 000	0	0	0	0	0	0	0	10	40	88
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Høy sats som prosent av gjeldende sats		100 %	100 %	101 %	101 %	101 %	101 %	102 %	102 %	102 %	102 %
«Balanseareal», daa		1 534	1 534	1 534	1 534	1 534	1 534	1 534	1 534	1 534	1 534

Tabell 39. Korn. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 2000 daa og lav sats for areal ut over 2000 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 2000 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	1	1	1	2	3	5
-499 999 -	-400 000	0	0	0	1	0	1	2	3	4	4
-399 999 -	-300 000	0	0	1	0	1	3	5	5	4	2
-299 999 -	-200 000	0	1	1	4	6	6	3	1	2	5
-199 999 -	-100 000	1	4	9	6	8	8	11	14	16	14
-99 999 -	-50 000	4	6	8	14	14	11	9	7	5	8
-49 999 -	-30 000	6	10	11	6	2	7	9	9	8	5
-29 999 -	-20 000	5	9	2	6	9	5	3	4	4	3
-19 999 -	-10 000	14	7	10	8	5	4	3	1	0	1
-9 999 -	-5 000	7	8	4	1	1	1	1	1	1	0
-4 999 -	-1 000	10	2	1	1	0	0	0	0	0	0
-999 -	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	10112	10008	9655	9191	8736	8221	7723	7194	6740	6300
1 001 -	5 000	0	104	457	921	1376	1891	2380	2891	3302	3702
5 001 -	10 000	0	0	0	0	0	0	9	27	70	110
10 001 -	20 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		100 %	100 %	100 %	100 %	101 %	101 %	101 %	101 %	101 %	101 %
«Balanseareal», daa		2 022	2 022	2 022	2 022	2 022	2 022	2 022	2 022	2 022	2 022

Potet

Tabell 40. Potet. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 250 daa og lav sats for areal ut over 250 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 250 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
Intervall, endret	tilskudd, kroner	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	0	1	1	2	3	5
-299 999 -	-200 000	0	0	0	0	2	3	6	8	10	12
-199 999 -	-100 000	0	0	3	9	14	17	16	22	19	17
-99 999 -	-50 000	0	8	17	17	18	18	21	15	19	18
-49 999 -	-30 000	4	13	14	15	13	14	14	14	13	14
-29 999 -	-20 000	9	12	7	11	11	11	10	8	5	4
-19 999 -	-10 000	20	17	21	18	13	11	10	9	9	7
-9 999 -	-5 000	17	19	12	8	9	6	3	4	3	3
-4 999 -	-1 000	30	14	9	7	7	6	6	4	4	4
-999 -	-1	7	4	4	2	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	1031	837	786	742	714	697	658	646	633	617
1 001 -	5 000	341	447	388	336	289	247	237	215	197	193
5 001 -	10 000	3	88	195	198	204	208	199	186	173	168
10 001 -	20 000	0	3	5	96	164	196	195	201	205	201
20 001 -	50 000	0	0	1	3	4	27	86	127	167	196
Høy sats som prosent av gjeldende sats		102 %	104 %	106 %	109 %	111 %	114 %	117 %	119 %	122 %	126 %
«Balanseareal», daa		314	314	314	314	314	314	314	314	314	314

Tabell 41. Potet. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 500 daa og lav sats for areal ut over 500 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 500 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
-299 999 -	-200 000	0	0	0	0	1	1	2	2	4	5
-199 999 -	-100 000	0	0	1	3	4	6	9	8	8	8
-99 999 -	-50 000	0	3	6	8	9	9	8	8	7	5
-49 999 -	-30 000	2	6	7	6	6	4	2	2	1	1
-29 999 -	-20 000	3	5	5	3	1	1	0	0	1	1
-19 999 -	-10 000	9	6	2	1	1	2	3	3	3	3
-9 999 -	-5 000	6	1	2	3	3	4	3	3	3	3
-4 999 -	-1 000	5	7	5	6	5	3	3	3	2	2
-999 -	-1	5	2	2	0	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	1352	1176	1061	976	916	878	835	812	795	785
1 001 -	5 000	80	252	359	409	431	426	419	410	395	381
5 001 -	10 000	0	4	11	43	81	115	145	159	168	174
10 001 -	20 000	0	0	1	4	4	11	31	47	70	88
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	2	2	4	4	4
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		101 %	101 %	102 %	102 %	103 %	104 %	104 %	105 %	105 %	106 %
«Balanseareal», daa		531	531	531	531	531	531	531	531	531	531

Tabell 42. Potet. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 750 daa og lav sats for areal ut over 750 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 750 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-299 999 -	-200 000	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
-199 999 -	-100 000	0	0	0	1	1	2	1	2	2	3
-99 999 -	-50 000	0	1	2	2	3	3	3	3	4	3
-49 999 -	-30 000	0	1	2	2	2	2	2	1	0	0
-29 999 -	-20 000	1	2	1	2	1	0	0	1	1	1
-19 999 -	-10 000	3	3	2	1	1	2	2	2	3	3
-9 999 -	-5 000	3	1	2	2	3	2	2	1	0	0
-4 999 -	-1 000	4	3	2	1	0	0	0	0	0	0
-999 -	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	1451	1428	1389	1339	1286	1233	1198	1165	1133	1099
1 001 -	5 000	0	23	62	112	165	216	250	277	304	328
5 001 -	10 000	0	0	0	0	0	2	3	9	14	24
10 001 -	20 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		100 %	100 %	100 %	101 %	101 %	101 %	101 %	101 %	101 %	102 %
«Balanseareal», daa		762	762	762	762	762	762	762	762	762	762

Tabell 43. Potet. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 1000 daa og lav sats for areal ut over 1000 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 1000 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-299 999 -	-200 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-199 999 -	-100 000	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
-99 999 -	-50 000	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0
-49 999 -	-30 000	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1
-29 999 -	-20 000	0	1	0	0	0	1	1	1	0	0
-19 999 -	-10 000	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0
-9 999 -	-5 000	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
-4 999 -	-1 000	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-999 -	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	1460	1460	1460	1460	1460	1460	1455	1452	1444	1439
1 001 -	5 000	0	0	0	0	0	0	5	8	16	21
5 001 -	10 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10 001 -	20 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
«Balanseareal», daa		1 003	1 003	1 003	1 003	1 003	1 003	1 003	1 003	1 003	1 003

Grønnsaker

Tabell 44. Grønnsaker. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 50 daa og lav sats for areal ut over 50 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 50 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
Intervall, endret	tilskudd, kroner	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-2 299 999 -	-500 000	0	0	0	0	3	3	6	10	13	18
-499 999 -	-400 000	0	0	0	3	0	2	4	3	4	5
-399 999 -	-300 000	0	0	2	0	2	5	3	4	5	10
-299 999 -	-200 000	0	0	1	2	5	3	5	6	11	6
-199 999 -	-100 000	0	4	7	8	9	15	16	17	15	18
-99 999 -	-50 000	3	8	8	16	16	14	18	17	17	15
-49 999 -	-30 000	7	6	15	10	11	13	12	12	8	6
-29 999 -	-20 000	3	12	6	12	11	10	7	5	5	6
-19 999 -	-10 000	13	14	17	15	15	11	8	10	8	6
-9 999 -	-5 000	16	20	16	10	9	8	9	6	4	0
-4 999 -	-1 000	32	21	16	14	9	6	3	2	2	2
-999 -	-1	18	7	4	2	2	2	1	0	0	0
1 -	1 000	392	277	243	207	139	139	2	2	2	2
1 001 -	5 000	299	207	188	185	201	169	251	205	205	137
5 001 -	10 000	5	198	95	77	77	84	91	106	69	68
10 001 -	20 000	0	14	165	148	97	81	90	88	85	106
20 001 -	50 000	0	0	5	79	182	223	262	295	335	383
Høy sats som prosent av gjeldende sats		108 %	118 %	129 %	143 %	160 %	181 %	210 %	249 %	306 %	396 %
«Balanseareal», daa		198	198	198	198	198	198	198	198	198	198

Tabell 45. Grønnsaker. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 100 daa og lav sats for areal ut over 100 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy sats og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 100 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret tilskudd, kroner		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-2 299 999 -	-500 000	0	0	0	3	3	5	10	12	13	17
-499 999 -	-400 000	0	0	3	0	2	3	2	1	4	3
-399 999 -	-300 000	0	0	0	2	5	4	2	4	3	8
-299 999 -	-200 000	0	3	2	5	3	5	5	6	12	6
-199 999 -	-100 000	3	5	8	7	9	14	15	14	10	11
-99 999 -	-50 000	3	9	10	16	15	9	10	10	10	9
-49 999 -	-30 000	7	6	11	6	7	8	9	7	5	7
-29 999 -	-20 000	5	10	5	6	8	6	2	4	5	3
-19 999 -	-10 000	15	9	13	9	5	8	9	6	2	1
-9 999 -	-5 000	9	12	6	9	7	2	1	1	2	1
-4 999 -	-1 000	21	11	8	3	2	2	1	3	2	2
-999 -	-1	6	4	3	3	3	3	3	1	1	1
1 -	1 000	401	325	250	206	205	137	137	0	0	0
1 001 -	5 000	219	169	187	195	175	202	173	274	242	206
5 001 -	10 000	98	114	89	75	67	78	78	89	94	104
10 001 -	20 000	1	110	115	111	85	76	68	70	67	78
20 001 -	50 000	0	1	78	132	187	226	263	286	316	331
Høy sats som prosent av gjeldende sats		106 %	114 %	122 %	132 %	143 %	157 %	174 %	194 %	220 %	253 %
«Balanseareal», daa		253	253	253	253	253	253	253	253	253	253

Tabell 46. Grønnsaker. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 500 daa og lav sats for areal ut over 500 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 500 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret tilskudd, kroner		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-2 299 999 -	-500 000	0	0	3	3	4	5	6	7	10	10
-499 999 -	-400 000	0	3	0	1	1	1	2	3	0	1
-399 999 -	-300 000	0	0	1	1	1	4	2	1	2	2
-299 999 -	-200 000	2	0	2	5	4	2	2	2	1	0
-199 999 -	-100 000	1	5	5	3	3	1	2	2	4	4
-99 999 -	-50 000	5	4	2	1	4	4	3	2	0	0
-49 999 -	-30 000	3	1	3	3	0	0	0	0	0	0
-29 999 -	-20 000	2	3	1	0	0	0	0	0	0	0
-19 999 -	-10 000	3	1	0	0	0	1	1	1	1	1
-9 999 -	-5 000	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0
-4 999 -	-1 000	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
-999 -	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	493	420	384	351	322	303	272	249	241	205
1 001 -	5 000	200	184	170	157	156	155	168	175	173	193
5 001 -	10 000	58	87	94	88	91	92	76	72	64	64
10 001 -	20 000	19	60	67	86	91	87	88	85	89	92
20 001 -	50 000	0	19	55	88	110	133	166	189	203	216
Høy sats som prosent av gjeldende sats		102 %	105 %	108 %	110 %	113 %	116 %	120 %	123 %	127 %	131 %
«Balanseareal», daa		653	653	653	653	653	653	653	653	653	653

Tabell 47. Grønnsaker. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 1000 daa og lav sats for areal ut over 1000 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 1000 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-2 299 999 -	-500 000	0	0	3	3	4	3	3	4	4	5
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	1	0	1	1	1	0
-399 999 -	-300 000	0	3	0	0	1	2	1	0	0	0
-299 999 -	-200 000	0	0	0	2	4	0	0	1	1	1
-199 999 -	-100 000	3	2	2	1	3	1	1	1	1	2
-99 999 -	-50 000	2	1	1	0	4	2	2	1	2	2
-49 999 -	-30 000	0	0	1	2	0	1	2	2	1	0
-29 999 -	-20 000	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0
-19 999 -	-10 000	1	2	2	1	0	0	0	0	0	0
-9 999 -	-5 000	2	1	0	0	1	0	0	0	0	0
-4 999 -	-1 000	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-999 -	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0 -	0	37404	37404	37404	37404	37404	37404	37404	37404	37404	37404
1 -	1 000	576	489	444	420	322	384	363	351	333	322
1 001 -	5 000	170	202	205	180	156	170	167	157	160	156
5 001 -	10 000	25	55	66	87	91	90	90	86	83	89
10 001 -	20 000	7	25	41	58	91	67	74	85	92	91
20 001 -	50 000	0	7	22	33	110	67	84	99	110	120
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		101 %	102 %	104 %	105 %	113 %	108 %	109 %	110 %	112 %	113 %
«Balanseareal», daa		1 135	1 135	1 135	1 135	1 135	1 135	1 135	1 135	1 135	1 135

Frukt

Tabell 48. Frukt. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 30 daa og lav sats for areal ut over 30 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 30 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret tilskudd, kroner		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	0	0	0	1	3	2
-299 999 -	-200 000	0	0	0	0	0	1	3	2	2	2
-199 999 -	-100 000	0	0	0	3	4	4	4	6	7	17
-99 999 -	-50 000	0	3	5	4	7	17	29	42	48	46
-49 999 -	-30 000	0	2	4	16	34	38	32	27	28	24
-29 999 -	-20 000	3	4	22	33	23	20	21	16	15	17
-19 999 -	-10 000	6	41	42	33	35	29	21	22	19	20
-9 999 -	-5 000	37	38	32	23	19	20	25	22	16	12
-4 999 -	-1 000	70	50	36	31	22	15	9	6	6	3
-999 -	-1	32	10	7	5	4	4	4	4	4	4
1 -	1 000	469	277	197	142	125	97	75	75	39	39
1 001 -	5 000	334	512	450	377	308	279	230	194	194	188
5 001 -	10 000	0	14	156	247	246	227	217	190	174	149
10 001 -	20 000	0	0	0	37	124	200	244	255	243	227
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	37	89	153	200
Høy sats som prosent av gjeldende sats		103 %	107 %	111 %	115 %	120 %	125 %	130 %	136 %	142 %	149 %
«Balanseareal», daa		45	45	45	45	45	45	45	45	45	45

Tabell 49. Frukt. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 60 daa og lav sats for areal ut over 60 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 60 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3
-299 999 -	-200 000	0	0	0	0	0	1	3	3	1	1
-199 999 -	-100 000	0	0	1	3	3	4	2	2	5	5
-99 999 -	-50 000	0	3	4	2	6	4	6	9	11	17
-49 999 -	-30 000	2	2	3	6	5	15	19	22	20	14
-29 999 -	-20 000	1	3	3	11	18	15	10	8	7	6
-19 999 -	-10 000	5	11	26	20	14	10	13	11	10	12
-9 999 -	-5 000	11	23	10	12	12	9	6	4	8	6
-4 999 -	-1 000	37	22	17	10	9	9	8	8	3	3
-999 -	-1	13	5	5	5	2	2	2	2	2	2
0 -	0	37241	37241	37241	37241	37241	37241	37241	37241	37241	37241
1 -	1 000	752	535	406	317	264	223	216	188	180	138
1 001 -	5 000	130	347	459	487	473	450	400	384	355	352
5 001 -	10 000	0	0	17	78	143	184	217	214	217	225
10 001 -	20 000	0	0	0	0	2	25	49	96	130	161
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		101 %	103 %	104 %	105 %	107 %	108 %	110 %	111 %	113 %	114 %
«Balanseareal», daa		69	69	69	69	69	69	69	69	69	69

Tabell 50. Frukt. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 100 daa og lav sats for areal ut over 100 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 100 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
-299 999 -	-200 000	0	0	0	0	0	0	1	3	3	2
-199 999 -	-100 000	0	0	0	2	3	3	3	2	2	2
-99 999 -	-50 000	0	2	3	3	2	2	1	0	3	3
-49 999 -	-30 000	1	1	2	0	2	3	4	4	1	1
-29 999 -	-20 000	2	2	0	3	2	1	0	1	1	2
-19 999 -	-10 000	2	3	4	2	2	2	2	1	1	0
-9 999 -	-5 000	3	2	2	1	0	0	0	1	1	2
-4 999 -	-1 000	3	2	2	3	3	3	5	4	4	3
-999 -	-1	5	4	3	2	2	2	0	0	0	0
1 -	1 000	935	862	758	682	592	549	505	462	409	381
1 001 -	5 000	0	73	177	253	343	381	412	428	464	468
5 001 -	10 000	0	0	0	0	0	5	18	45	62	86
10 001 -	20 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		100 %	101 %	101 %	102 %	102 %	102 %	103 %	103 %	104 %	104 %
«Balanseareal», daa		104	104	104	104	104	104	104	104	104	104

Tabell 51. Frukt. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 150 daa og lav sats for areal ut over 150 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 150 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-299 999 -	-200 000	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
-199 999 -	-100 000	0	0	0	0	1	3	3	3	2	2
-99 999 -	-50 000	0	0	3	3	2	0	0	1	1	1
-49 999 -	-30 000	0	3	0	0	1	1	2	1	1	1
-29 999 -	-20 000	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0
-19 999 -	-10 000	2	1	2	1	0	0	0	0	0	0
-9 999 -	-5 000	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
-4 999 -	-1 000	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-999 -	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	946	946	916	864	822	773	733	695	651	607
1 001 -	5 000	0	0	30	82	124	173	213	251	295	339
5 001 -	10 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10 001 -	20 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		100 %	100 %	101 %	101 %	101 %	101 %	101 %	102 %	102 %	102 %
«Balanseareal», daa		153	153	153	153	153	153	153	153	153	153

Bær m.m.

Tabell 52. Bær m.m. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 30 daa og lav sats for areal ut over 30 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 30 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
Intervall, endret	tilskudd, kroner	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	1	1	3	3	5
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	1	0	2	0	2	1
-399 999 -	-300 000	0	0	0	1	0	2	0	3	2	4
-299 999 -	-200 000	0	0	1	0	2	3	4	3	6	7
-199 999 -	-100 000	0	1	2	5	6	8	11	14	16	18
-99 999 -	-50 000	1	5	7	11	14	15	18	22	27	29
-49 999 -	-30 000	2	4	9	11	13	20	21	20	10	2
-29 999 -	-20 000	3	8	11	14	17	15	9	1	1	1
-19 999 -	-10 000	11	18	26	24	13	3	7	8	8	11
-9 999 -	-5 000	18	28	10	1	8	8	5	7	8	5
-4 999 -	-1 000	32	14	17	16	11	11	8	5	3	3
-999 -	-1	21	10	5	5	3	2	2	2	2	2
1 -	1 000	388	261	207	132	131	51	3	3	3	2
1 001 -	5 000	255	286	252	256	217	255	258	225	204	166
5 001 -	10 000	0	96	138	128	112	118	125	119	99	93
10 001 -	20 000	0	0	46	127	149	123	122	113	118	127
20 001 -	50 000	0	0	0	0	34	96	135	183	219	255
Høy sats som prosent av gjeldende sats		106 %	112 %	119 %	127 %	137 %	147 %	160 %	175 %	193 %	215 %
«Balanseareal», daa		64	64	64	64	64	64	64	64	64	64

Tabell 53. Bær m.m. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 60 daa og lav sats for areal ut over 60 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 60 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	1	1	3	3	3
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	1	0	2	0	0	3
-399 999 -	-300 000	0	0	0	1	1	2	0	3	3	2
-299 999 -	-200 000	0	0	1	2	1	3	4	2	5	5
-199 999 -	-100 000	0	3	2	4	6	7	9	10	8	10
-99 999 -	-50 000	2	3	9	9	10	10	11	10	13	12
-49 999 -	-30 000	3	7	6	7	9	6	8	8	8	6
-29 999 -	-20 000	3	4	5	6	6	8	5	5	3	6
-19 999 -	-10 000	9	11	12	11	7	10	7	7	8	5
-9 999 -	-5 000	11	12	8	7	8	5	8	8	5	4
-4 999 -	-1 000	20	16	13	9	7	5	2	1	1	1
-999 -	-1	10	2	2	2	2	1	1	1	1	1
1 -	1 000	447	339	255	223	203	164	128	128	48	0
1 001 -	5 000	226	246	264	252	226	235	230	204	252	256
5 001 -	10 000	0	88	105	98	102	110	117	110	114	122
10 001 -	20 000	0	0	49	97	113	94	98	103	106	117
20 001 -	50 000	0	0	0	3	29	70	100	128	153	178
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		104 %	108 %	112 %	116 %	121 %	127 %	133 %	139 %	146 %	154 %
«Balanseareal», daa		93	93	93	93	93	93	93	93	93	93

Tabell 54. Bær m.m. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 150 daa og lav sats for areal ut over 150 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 150 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	1	1	1	1	3	3
-499 999 -	-400 000	0	0	0	1	0	0	1	2	0	0
-399 999 -	-300 000	0	0	1	0	0	2	1	0	0	1
-299 999 -	-200 000	0	0	0	2	2	0	2	3	3	2
-199 999 -	-100 000	0	3	2	3	3	4	3	2	3	4
-99 999 -	-50 000	3	3	4	2	3	3	4	4	3	2
-49 999 -	-30 000	0	1	2	4	3	2	1	2	3	3
-29 999 -	-20 000	3	2	3	0	1	2	2	1	0	1
-19 999 -	-10 000	3	3	2	3	3	2	1	1	1	0
-9 999 -	-5 000	3	3	2	1	0	0	0	0	0	0
-4 999 -	-1 000	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0
-999 -	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	588	487	424	374	351	330	299	255	243	223
1 001 -	5 000	127	188	217	238	230	227	232	256	244	255
5 001 -	10 000	0	40	64	59	78	82	96	92	99	93
10 001 -	20 000	0	0	10	44	53	62	53	66	75	80
20 001 -	50 000	0	0	0	0	3	14	35	46	54	64
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		101 %	103 %	104 %	106 %	107 %	109 %	110 %	112 %	114 %	115 %
«Balanseareal», daa		173	173	173	173	173	173	173	173	173	173

Tabell 55. Bær m.m. Frekvensfordeling av antall søkere om produksjonstilskudd etter endring i tilskudd ved ev. innføring av differensiering av tilskudd med høy sats opp til 400 daa og lav sats for areal ut over 400 daa, ulike alternativer for differensiering mellom høy og lav sats. Utgangspunkt i gjeldende satser fra jordbruksavtalen 2022-2023.

Satsgrense 400 daa		Lav sats i prosent av høy sats									
Intervall, endret		90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %	0 %
tilskudd, kroner		Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere	Søkere
-1 699 999 -	-500 000	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
-499 999 -	-400 000	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
-399 999 -	-300 000	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
-299 999 -	-200 000	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
-199 999 -	-100 000	0	1	1	0	0	1	1	2	2	2
-99 999 -	-50 000	1	0	1	2	2	1	1	0	0	0
-49 999 -	-30 000	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
-29 999 -	-20 000	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
-19 999 -	-10 000	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-9 999 -	-5 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-4 999 -	-1 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-999 -	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1 -	1 000	714	667	635	602	574	550	523	511	497	478
1 001 -	5 000	14	61	90	118	140	156	178	175	176	187
5 001 -	10 000	0	0	3	8	14	19	23	34	44	49
10 001 -	20 000	0	0	0	0	0	3	4	8	11	14
20 001 -	50 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Høy sats som prosent											
av gjeldende sats		100 %	101 %	101 %	101 %	101 %	102 %	102 %	102 %	103 %	103 %
«Balanseareal», daa		412	412	412	412	412	412	412	412	412	412